Forskerforum
TIDSSKRIFT FOR FORSKERFORBUNDET
NOVEMBER 2012 | NUMMER 9 ÅRGANG 44
F

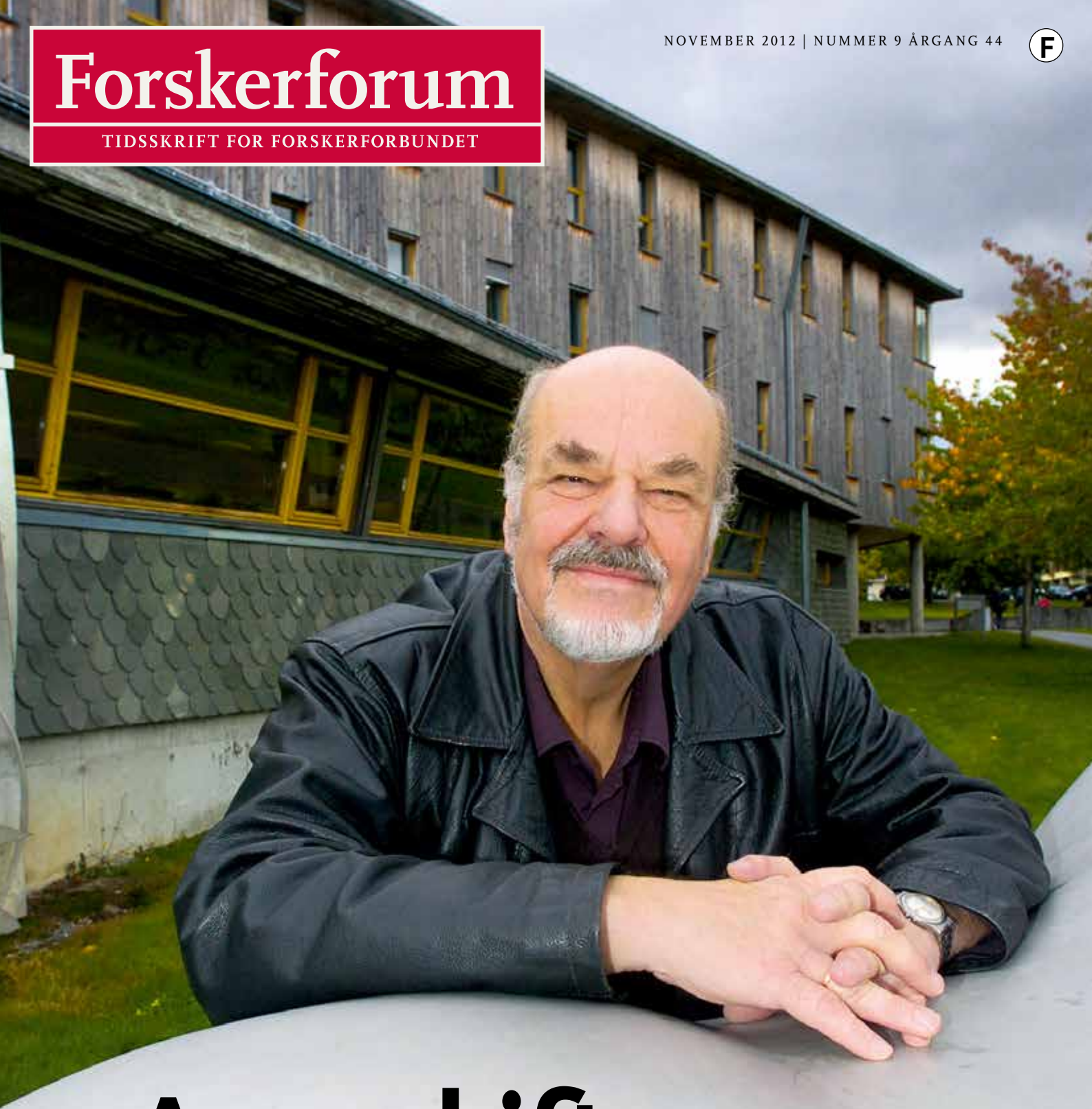

Arveskifte

De kom hjem med de første Widerøe-flyene til Volda og har siden bygget opp en solid høgskole. Nå går de snart av med pensjon. Hvem skal bygge videre?
Side 12–17

DET ER TYPISK NORSK Å VÆRE VERDENSMESTER.

Foto: Eilend Aas/NTB scanpix

MEN INNEN FORSKNING BLIR VI OFTE SATT SJAKK MATT.

Magnus Carlsen vet alt om viktigheten av å tenke langsiktig og å forutse motstanderens plan. Det har gjort ham til nummer én i verden på sitt felt. Som nasjon er Norge i konkurranse med andre land. Her er det ikke noe som heter remis. Dersom vi ikke vinner, taper vi. Heldigvis kjenner vi «motstandernes» neste trekk: de utvikler kunnskapssamfunnet og bruker store summer på forskning. Som mottrekk bør Norge investere oljeinntektene i kunnskap og forskning – i stedet for bare å kjøpe aksjer. Det er hjernekraft vi skal leve av i fremtiden, og det er innovasjon som skal hjelpe oss i konkurransen om inntektene – og arbeidsplassene.

HJERNE KRAFT VERK +

MED HJERNEKRAFT SKAL FREMTIDEN SKAPES

Hjernekraftverk er en kampanje fra Forskerforbundet. www.hjernekraftverk.no

20: Håndterer det ekstreme

De gjorde en formidabel innsats i forbindelse med 22. juli 2011. Nå vil fagmiljøer verden over ta del i erfaringene til Christine Gaarder og traumesenteret ved Oslo universitetssykehus.

24: Knokkeldyrking

Ved Institutt for odontologi i Bergen forsøker man å dyrke fram nytt beinvev slik at tennene har noe å holde seg fast i.

28: Ikke si det høyt!

– Som forskere skal vi være så åpne og fordomsfrie. Men også innenfor vitenskapene finnes det en rekke tabuer, sier sosialantropolog Tian Sørhaug.

4: Ingen jubel for statsbudsjettet

Trekk fra EU-kontingent og andre internasjonale forpliktelser. Da blir realveksten til forskning i forslaget til statsbudsjett på bare 0,6 prosent, ifølge Forskerforbundet.

5: Pessimist på humanioras vegne

Regjeringen har ingen spesiell interesse av å lage en strategi for å styrke humanioras posisjon, hevder professor i kulturstudier ved NTNU.

6: Applaus for ny leder

NTNU-professor Petter Aaslestad ble 17.oktober valgt til ny leder av Forskerforbundet. Ingen motkandidater stilte, men 18 prosent stemte blankt.

7: Nytt styre med universitetsdominans

Sju av ti medlemmer av det nye styret i Forskerforbundet er ansatt ved universiteter. Men det største lokallaget, Universitetet i Oslo, er ikke representert.

8: Doktoravhandlingen minker

Stadig færre artikler må til for at en doktorgradsavhandling skal godkjennes. – Vi burde kunne forvente fem publikasjoner etter fire års arbeid, mener idrettsprofessor.

9: Alt under kontroll?

Bioteknologinemnda frykter at norske forskningslaboratorier kan bli brukt til bioterror.

FASTE SIDER

27: Historiske bilder

33: Leder
34: Kronikk
36: Bøker
38: Debatt
39: Gjest
45: Informasjon fra Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 9/2012 – 44. årgang
Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.
UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo, Telefon: 21 02 34 00/Telefaks: 21 02 34 01
ANSVARLIG REDAKTØR: KJETIL A. BROTTVEIT, kjetil.brottveit@forskerforum.no
FUNGERENDE REDAKSJONSSEKRETÆR: JOHANNE LANDSVERK, johanne.landsverk@forskerforum.no
JOURNALISTER: SIRI LINDSTAD, siri.lindstad@forskerforum.no, AKSEL KJÆR VIDNES, aksel.vidnes@forskerforum.no
KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no
REDAKSJONSRÅD: Martin Eide, professor UiB, Helge Salvesen, bibliotekdirektør UiT, Reidun Høydal, Møreforsking/Høgskulen i Volda
ANNONSER: Arne Aardalsbakke, Telefon: 64 87 67 90, Telefaks: 64 87 67 91, E-post: annonser@forskerforum.no
For fortløpende oppdatering: www.forskerforum.no
Design: Concorde Design. Forsidefoto: Fridgeir Walderhaug. Trykk: Askim Grafiske Senter avd. Prinfo Unique.
ISSN 0800-1715. Opplag: 18 270
Fagpressen F OPPLAGSKONTROLLERT

Statsbudsjett 2013:

– Forskning taper for barnehage

Vinneren i Kunnskapsdepartementets budsjettkabal er barnehage og grunnopplæring, mens forskningskronene går til EU, mener Forskerforbundet.

Foto: Aksel Kjær Vidnes

Kristin Halvorsen (bildet) har ikke fått gjennomslag for forskning i statsbudsjettet, mener Bjørn T. Berg i Forskerforbundet.

– Grunnopplæringen, videregående skole og barnehage får én milliard friske kroner. Det kan kalles en satsing. Innenfor høyere utdanning ser det helt annerledes ut, sier leder i fagpolitisk avdeling i Forskerforbundet, Bjørn T. Berg.

I en gjennomgang av statsbudsjettets poster for opplæring, utdanning og forskning konkluderer Berg med at vinneren i Kunnskapsdepartementets (KDs) del av statsbudsjettet for 2013 er skole og barnehage. Taperen er forskning og høyere utdanning.

– Svært uheldig

– Problemet er at når Kristin Halvorsen har fått gjennomslag for økning til barnehage og skole og kontingenten til EUs rammeprogram for forskning øker, blir det ikke rom for nasjonale forskningssatsinger.

– Men det er uansett en realvekst i forskningsbudsjettet?

– Realveksten er på 2,3 prosent, men uten midlene som går til den økte EU-kontingenten og andre internasjonale forpliktelser, som EØS-tiltak gjennom Utenriksdepartementet, er den på 0,6 prosent, sier Berg.

EØS-midlene er Norges bidrag til sosial og økonomisk utjevning i EØS-området, hvor en andel er beregnet også å gagne FoU-virksomhet. Forskerforbundet har i sitt høringssvar til Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen (KUF) på Stortinget foreslått å utelukke slike internasjonale forpliktelser fra forskningsbudsjettet og heller la dem telle med i forskningsstatistikken dersom midlene fører til forskningsaktivitet i Norge. I skrivet, som er en kommentar til statsbudsjettforslaget, beskriver Forskerforbundet det som «svært uheldig» at økningen i EU-kontingent og andre internasjonale innbetalinger settes opp som en økning i det nasjonale forskningsbudsjettet. «Så lenge kontingentinnbetalinger og andre internasjonale forpliktelser settes opp mot nødvendige nasjonale prioriteringer, vil de nasjonale behovene tape», skriver Forskerforbundet.

FrP: Full støtte

– EU-kontingenten er Norge forpliktet til å følge opp. Den må ikke være til hinder for nasjonale forskningspolitiske forpliktelser. I dag fører de internasjonale forpliktelsene til at regjeringen holder igjen muligheten til å drive nasjonale forskningsinvesteringer i Norge. Det er absurd, sier Berg, som sammenlikner slik:

– Det er som å investere i norsk infrastruktur ved å bygge vei i Sverige.

Forskerforbundet kan allerede vente seg støtte fra opposisjonen. Fremskrittspartiets forskningspolitiske talsmann og andre nestleder i KUF-komiteen, Tord Lien, støtter forslaget helhjertet.

– Jeg er helt enig, selvfølgelig. Nå ser vi at regjeringen argumenterer for at de har økt forskningsbudsjettet, men det er kreativ bokføring. I dag brukes EU-kontingenten til å føre folk bak lyset. Hadde de holdt EU-kontingenten utenfor, hadde det vært en markant nedgang i andelen av statsbudsjettet som går til forskning, mener Tord Lien.

Også Venstre-leder og KUF-medlem, Trine Skei Grande, mener det er lureri fra regjeringens side.

– Jeg skjønner Forskerforbundet veldig godt, for måten departementet regner forskning på, må virke veldig urettferdig. Det blir å lure folk. Én ting er EU-kontingenten, men når de også regner med at EØS-kontingenten kanskje kommer til å bli brukt til forskning i de landene pengene går til, heter det kreativ bokføring der jeg kommer fra.

– Viktig EU-forskning

Statssekretær Ragnhild Setsaas i Kunnskapsdepartementet svarer til Forskerforum at kontingentmidler kun telles i forskningsstatistikken når forskningen er utført i Norge, men at innbetalingene har en naturlig plass i forskningsbudsjettet.

– Statsbudsjettet må ta med alle utgiftene til forskning, enten de overføres til Norges forskningsråd, til EUs 7. rammeprogram eller til universitets- og høyskolesektoren, for å nevne de vesentligste postene, sier Setsaas.

– Det kan alltid brukes mer penger til forskning. Men Norge er et lite land og har stort faglig utbytte av å delta i det internasjonale forskningssamarbeidet, sier Setsaas og viser til at 4800 forskere fra norske institusjoner deltar i EU-prosjekter. Så langt har forskerne hentet inn 3,7 milliarder kroner.

– Dette viser at rammeprogrammet utgjør en viktig del av norsk forskning.

Av Aksel Kjær Vidnes

Forskningsbudsjettet

Bevilgningene til forskning og utvikling (FoU) via Kunnskapsdepartementet øker med 758 millioner kroner. Kontingenten til EUs rammeprogram for forskning utgjør en stor del av økningen – 318 millioner. FoU-bevilgningene til Utenriksdepartementet øker med 173 millioner, hovedsakelig gjennom en økning i EØS-midlene. Totalt – til alle departementer – øker bevilgningen til FoU med 1,397 milliarder kroner.

Et brytningspunkt for humaniora

Er humaniora en kulturbærer, et krisefakultet eller en innsatsfaktor i bredere forskningssatsinger? Ingen av delene, svarer forskerne.

– Humaniora er bygget opp for å svare på kompetansebehov i et Norge som var langt mer enhetlig enn i dag, sier Trine Syvertsen, professor og dekan ved HF-fakultetet ved Universitetet i Oslo. Hun viser til at fagtilbudet innenfor blant annet språk, historie og lærerutdanning er bygget opp i dialog med storsamfunnet. I dag er humanioras store utfordring å komme i dialog om hvilke nye behov samfunnet har for kompetanse. Dette er ikke nødvendigvis det samme som å levere løsninger og svar på regjeringens utfordringer. Ifølge Syvertsen trenger humaniora en mye bredere behandling enn omtalen som hittil har vært gitt i forskningsmeldingene.

– Debatten har blitt for intern, og vi trenger flere å diskutere med, enten vi står overfor religion, migrasjon, 22. juli, språk eller forskyvning av den globale maktbalansen. Å begynne diskusjonen med at HF er underfinansiert, vil ikke få politikerne til å ønske å prioritere humaniora, sier Syvertsen.

ILLUSTRASJONSFOTO: ERIK NORRUD

Humaniora er ved et veiskille mellom fagmiljøenes tradisjon for å forske individuelt og presset utenfra for å løse samfunnsproblemer.

Humaniorastrategien

Ifølge Nasjonal strategi for humanistisk forskning – *humaniorastrategien* fra 2008 – gjør humanistene en stor og god jobb. Forskningen formidles i offentligheten, og man publiserer mer enn andre for mindre penger. At det likevel ikke satses nok på humaniora, tyder på at området trenger mer samarbeid nasjonalt og internasjonalt, at humanistene må integreres i større forskingssatsinger, og at man må ha sterkere nasjonal styring, mer ledelse ved institusjonene og mindre faglig spredning. Samtidig vil Forskningsrådet konkurranseutsette mer av bevilgningene.

Humaniorastrategiens hittil sterkeste uttrykk, programmet SAMKUL (Samfunnsutviklingens kulturelle forutsetninger), som startet i fjor med en ramme på 340 millioner kroner over ti år, fikk 140 søknader ved første utlysning.

– Vi snakker utvilsomt om en ny generasjon humanister og samfunnsvitere som svarer på spørsmålet «Hva skal vi med humaniora?» sier Jon Holm, avdelingsdirektør for humaniora og samfunnsvitenskap i Forskningsrådet.

– Ingen felles løsning

Professor Knut Holtan Sørensen ved Institutt for tverrfaglige kulturstudier ved NTNU mener en kulturendring må til hvis forskningsmiljøene i humaniora skal endre på den lange tradisjonen for å forske på egen hånd, slik Forskningsrådet ønsker.

– En kulturendring skjer ikke over natten, så man hadde måttet lage en mer langsiktig plan, kanskje en tiårsplan, sier Sørensen. I likhet med Trine Syvertsen mener Sørensen at et katastrofescenario for humaniora er lite fruktbart. Allikevel er han ingen optimist på vegne av humaniora.

– Internasjonalt har humanioras posisjon blitt svekket over de siste tiårene, noe som skyldes store og grunnleggende endringer i nasjonalstatens kunnskapsbehov og en vidtrekkende sekulariseringsprosess. Dette har vært til fordel for samfunnsvitenskapene, mens humaniora har tapt terreng, påpeker Sørensen. Han hevder at regjeringen ikke har noen spesiell interesse av å lage en strategi for å styrke humanioras posisjon.

– Det er på tide å innse at det ikke nytter å lete etter en felles løsning på utfordringene humaniora har. I stedet bør man søke etter spesifikke løsninger for hvert enkelt fagområde, sier han.

Liberal arts

Én spesifikk løsning, som fungerer i USA, er *liberal arts*, en utbredt fireårig universitetsgrad som inneholder en rekke filologiske fag i tillegg til blant annet statsvitenskap og naturfag. Liberal arts bygger på ideen om at humaniora er et samfunnsgode fordi studentene tilegner seg en etisk og kritisk kompetanse til å delta i demokratiet.

Toril Moi er professor i litteraturvitenskap ved Duke University i North Carolina i USA. Hun mener at den norske regjeringens mål om at humanistene skal bidra med kunnskap om samfunnsutviklingen, er en samfunnsvitenskapelig – ikke en humanistisk – målsetting.

Moi skriver i en e-post til Forskerforum at hun regner med at målet i Norge må være å gjøre norsk humanistisk forskning bedre og få den til å synes bedre internasjonalt.

– Det beste rådet til regjeringen i en forskningsmelding må være å påpeke at det er billig å støtte humanistisk forskning. Humanister trenger ikke laboratorier og masse utstyr. Dermed bør man bevilge langt mer penger til individuelle prosjekter i humaniora, samtidig som man sørger for at prosjekter og forskere underkastes skikkelig internasjonal fagfellevurdering, skriver Moi.

Av Andreas Høy Knudsen

Ledervalget:

Aaslestad ny leder

Forskerforbundet har valgt ny leder for de neste tre årene.

Foto: Erik Norrud

– Jeg gleder meg enormt til å fronte våre medlemmers kompetanse og behov, sier Petter Aaslestad.

– Nå er vi endelig kommet til den fasen hvor jeg kan se fremover og planlegge på sikker grunn. Vårt forbund består av medlemmer i svært mange ulike stillingskategorier og fra veldig ulike virksomheter, som alle har det til felles at de er viktige for Kunnskaps-Norge fremover. Jeg gleder meg enormt til å fronte våre medlemmers kompetanse og behov overfor resten av samfunnet, sier Petter Aaslestad i en uttalelse til Forskerforum.

Skriftlig stemmegivning

NTNU-professoren ble 17. oktober valgt til Forskerforbundets nye leder av representantskapet. Valget var i forkant preget av at Aaslestad, som var enstemmig innstilt av valgkomiteen, ble utfordret av hovedtillitsvalgt ved Universitetet i Oslo (UiO), Kristian Mollestad. Etter at lokallagsstyret ved UiO valgte å støtte Aaslestad, trakk Mollestad seg, og Aaslestad ble stående uutfordret igjen ved valget. Valget var likevel ikke helt uten spenning. Et forslag fra salen om skriftlig stemmegivning, begrunnet med at det kunne synliggjøre eventuelle blanke stemmer, ble tatt til følge. Delegatene på Forskerforbundets representantskapsmøte representerte under stemmegivningen totalt 11 338 stemmer, fra forbundets drøyt 18 000 medlemmer. Resultatet av avstemningen ble 9247 stemmer til Aaslestad. 2091 stemmer, eller 18 prosent, var blanke.

Stående applaus

Valget av Aaslestad ble markert med stående applaus, og Aaslestad, som overtar vervet etter professor ved Universitetet i Oslo Bjarne Hodne, takket kort for tilliten. Til Forskerforum sier Aaslestad at han ikke ønsker å kommentere Forskerforbundets fremtidige arbeid før han tiltrer 2. januar.

– Frem til nyttår er det Bjarne Hodne som leder Forskerforbundet. I denne perioden vil jeg rydde unna en stor del av det som nå er min daglige virksomhet, samt sette meg inn i det som blir mine nye arbeidsoppgaver, slik at jeg møter mest mulig konsentrert og forberedt den 2. januar, sier Aaslestad.

av Aksel Kjær Vidnes

Styrevalget:

Trakk seg på grunn av rot

Lokallagets behandling av ledervalget førte til at UiO-kandidatene trakk seg fra styrevalget.

Foto: UiO

– Prosessen i lokallaget vært forstemmende, sier Live Rasmussen.

– Det har vært en uryddig og lukket prosess, som har vært lite egnet til å få opp de viktigste diskusjonene om de forskjeller i syn på hva en leder av Forskerforbundet bør være, sier Live Rasmussen.

Kort tid før valget av leder og hovedstyre på Forskerforbundets representantskapsmøte ble det kjent at prorektor Inga Bostad og leder av realfagsbiblioteket Live Rasmussen trakk seg som kandidater. De var begge innstilt som kandidater fra Universitetet i Oslos (UiOs) lokallag. Til Forskerforum forteller Rasmussen at hun opplevde prosessen i lokallaget rundt valg av ny leder som uryddig.

Tapt tillit

Konflikten oppsto etter at hovedtillitsvalgt Kristian Mollestad lanserte seg selv som motkandidat til NTNU-professor Petter Aaslestad, som var valgkomiteens kandidat. Lokallagsstyret i Forskerforbundet ved UiO gikk inn for Aaslestad som sin kandidat, noe som førte til at Mollestad trakk sitt kandidatur. Lokallaget ved leder Eivind Balsvik begrunnet avgjørelsen med at «det ville bli oppfattet som manglende respekt for valgkomiteens enstemmige innstilling og Forskerforbundets demokratiske organer» dersom lokallaget ikke støttet den innstilte kandidaten. Til Forskerforum sa Balsvik at lokallaget ikke ønsket å fremstå som maktarrogante ved å legge beslag på ledervervet for enhver pris.

– Argumentene om at valgkomiteens forslag må få stå uberørt, og at man ikke vil utøve maktarroganse, er svært vanskelige å forstå, sier Live Rasmussen, som mener tilliten til lokallaget er brutt. Hun presiserer at hun uansett opplever Aaslestad som en god kandidat.

Bostad mistet motivasjonen

Også for Inga Bostad har prosessen bidratt til at hun trakk seg fra valget. Til Uniforum sier Bostad at hun var veldig motivert for vervet, men at hun mistet motivasjonen på grunn av konflikten i lokallaget:

– Støyen rundt UiO-lokallagets håndtering av ledervalget gjorde det lite attraktivt å stille.

Overfor Uniforum presiserer hun at dette – i kombinasjon med arbeidsmengden i styret og at hun ikke kan delta i styret før hun går av som prorektor til sommeren – bidro til at hun trakk seg.

Lokallagsleder Balsvik ønsker ikke å kommentere saken.

av Aksel Kjær Vidnes

Styrevalget:

Universitetstungt styre

Representanter utenfor universitetsmiljøene er bekymret for at det nye hovedstyret skal bli for dominert av universitetssektoren.

– Å ivareta medlemsmassen som er høyt utdannet og jobber med forsknings- og utviklingsarbeid innen andre sektorer enn universitets- og høyskolesektoren, syns jeg ofte blir litt borte i det sentrale arbeidet.

Det sier lokallagsleder og hovedtillitsvalgt Brita Haugum fra Akershus universitetssykehus. Forskerforbundets høyeste organ – representantskapsmøtet – valgte nytt styre 17. oktober. Sju av ti styremedlemmer er ansatt ved universiteter, mens høyskolene, sykehussektoren og instituttsektoren har én representant hver (se faktaboks).

– Styret må være lydhøre

– Jeg håper det ikke får noen konsekvenser for oss som jobber utenom universitetssektoren. Jeg må bare anmode styret om å være lydhøre overfor oss som er fra andre sektorer, sier Haugum.

Helga Gravermoen representerte Forskerforbundet ved Nasjonalmuseet, der hun nylig har gått av som hovedtillitsvalgt, på møtet. Hun hadde ønsket at arkiv-, bibliotek- og museumssektoren (ABM) hadde fått inn en representant. ABM er heller ikke representert i nåværende styre, men utgjør en stor del av medlemsmassen.

– Jeg registrerte også at ABM-sektoren har 52 lokallag i Forskerforbundet, men at bare 12–13 av dem hadde representanter på møtet. Det er mulig vi tapte på grunn av det, sier Gravermoen.

Endringer i valglistene

Det lå an til endringer i forslag til styremedlemmer allerede fra starten av representantskapsmøtet. De to kandidatene fra Universitetet i Oslo, Inga Bostad og Live Rasmussen, hadde kort tid i forveien meldt fra om at de trakk seg fra valget (se egen sak side 6).

Forskerforbundet ved Universitetet i Oslo, som er det største lokallaget, sto dermed uten styrekandidater. Valgkomiteen la frem forslag om at Bostad og Rasmussen skulle erstattes av Ågot Aakra (UMB) og Elbjørg Schön (HiOA). Dette ble møtt av to alternative lister, hvorav den ene vant, med Toril Ivarsøy (UiB) og Liv Berit Augestad (NTNU) som erstattere for Bostad og Rasmussen.

– Har ingen betydning

– Stemmene jeg forvaltet i styrevalget, gikk til de to andre listene, for da fikk man inn ytterligere én stemme som var litt mer rettet mot bredden i medlemsmassen. Da tenker jeg særlig på Brynjar Kulset, som representerte ABM-sektoren, og Marit Eriksen, som har sittet der til nå, sier Haugum, som mener Forskerforbundet samlet sett hadde vunnet på en enda bredere representasjon.

Foto: Forskerforbundet / Erik Norrud

Tre nye ansikter i Forskerforbundets hovedstyre, f.v. Liv Berit Augestad, Toril Ivarsøy og Åge Hultgren. I tillegg er Ågot Aakra ny som varamedlem.

Det bør imidlertid ikke være avgjørende, mener tidligere styremedlem og nåværende desisor Dag K. Bjerketvedt.

– Det behøver ikke å bety noe. Når de kommer fra én del av sektoren, er det viktig at de ivaretar hele medlemsmassen, men det regner jeg med at de har innsikt og kompetanse til å gjøre. Det er vel derfor de er valgt, sier Bjerketvedt, som er professor og tidligere rektor ved Høgskolen i Telemark.

Råd til styret

Uavhengig av sammensetning – hvilke problemstillinger bør styret arbeide med i kommende periode? Slik svarer Bjerketvedt med utgangspunkt i høyskolene:

– Selv om universitetene mener at de har nok stipendiater, er situasjonen ikke slik ved de statlige høyskolene. Der har det vært tørke i fire år.

– Jeg regner også med at styret vil være opptatt av nullsumspillet knyttet til resultatbasert omfordeling, som ikke kan fortsette. Sånn som det er nå, får vi mindre jo mer vi produserer, og det kan vi ikke godta, sier Bjerketvedt, som også ønsker oppmerksomhet rundt hvordan publiseringssystemet slår ut for forskere som i hovedsak publiserer sammen med andre.

Helga Gravermoen ved Nasjonalmuseet trekker på sin side frem lønnsspørsmål og rett til forskning innen ABM-sektoren som de mest sentrale temaene hun ønsker at det nye hovedstyret skal adressere.

– Jeg er redd vi stiller dårlig i lønnsproblematikken, og der syns jeg ikke man har fått til noe særlig, sier Gravermoen, som forteller at lønnsgapet til andre sektorer øker for museumsansatte. Selv kommer hun fra skoleverket, der hun i dag kunne fått ca. 75 000 kroner mer i lønn enn ved Nasjonalmuseet.

– Penger er ikke alt, men jeg syns det er hårreisende, sier Gravermoen.

Av Aksel Kjær Vidnes

Forskerforbundets styre 2013–2015

- Professor Liv Berit Augestad, NTNU; forsker Stig Ove Hjelmevoll, Universitetssykehuset i Nord-Norge HF; seniorforsker Jan Hongslo, Folkehelseinstituttet; rådgiver Toril Ivarsøy, Universitetet i Bergen; instituttleder Ove Kvammen, Høgskolen i Bergen; førsteamanuensis Annelise Brox Larsen, Universitetet i Tromsø.
- Varamedlemmer: førsteamanuensis Tom Roar Eikebrokk, Universitetet i Agder; førstelektor Åge Hultgren, Universitetet i Stavanger; seniorrådgiver Ågot Aakra, Universitetet for miljø- og biovitenskap.

Doktorutdanning:

– Graden krymper

Den norske doktorgradsavhandlingen er i ferd med å krympe i omfang. – Ubegripelig, mener forskningsleder.

Foto: NIFU

– At doktorgraden er forandret, har konsekvenser for de vitenskapelige resultatene, sier Taran Thune.

– Jeg skjønner ikke hvorfor vi skal gå ned på antall publikasjoner. Jeg syns man kan forvente av et fire års fulltidslønnet arbeid at man gjennomfører studier som kan munne ut i fem publikasjoner, sier professor og leder av Komité for forskerutdanning ved Norges idrettshøgskole, Kari Bø.

En evaluering av norsk doktorgradsutdanning gjort av Nordisk institutt for studier av forskning, innovasjon og utdanning (NIFU) viser at det er store variasjoner i hvor lang en doktorgradsavhandling må være. Det er også få formelle retningslinjer som regulerer dette.

Omfanget reduseres

«Internasjonalt og i Norge er det indikasjoner på at omfanget av det vitenskapelige arbeidet og uavhengigheten til ph.d.-kandidatenes arbeid reduseres, spesielt innenfor naturvitenskapen og medisin», konkluderer rapporten.

– På noen fagområder, hvor det lenge har vært vanlig med artikkelbaserte avhandlinger, var det tidligere vanlig med flere artikler enn det er i dag, og det er blitt mer vanlig med flere medforfattere, sier Taran Thune, som har ledet evalueringen.

Kari Bø reagerer spesielt på at medisin har gått fra å kreve fem–sju artikler til å kreve minimum tre.

– Men du har også lov til ikke å være førsteforfatter, og to personer kan disputere med samme artikkel. Hvor mange artikler består doktorgraden av da, egentlig? To og en halv? spør Bø, som mener omfanget også har noe å si for kvaliteten.

Kvalitet vs. kvantitet

Prorektor ved Universitetet i Bergen, Berit Rokne, er ikke enig.

– Spørsmålet er om kvalitetskravene går ned, og om det har sammenheng med antall artikler. Kvaliteten på doktorgraden går på selve forskningsarbeidet og hva man har gjort, det går ikke på antall artikler, sier Rokne.

Men Bø mener det ikke er grunnlag for å si at de med tre artikler i avhandlingen leverer bedre artikler.

– I vår statistikk på Norges idrettshøgskole er det vanskelig å se at de få som har hatt tre artikler, har høyere kvalitet, har hatt vanskeligere studier å gjennomføre eller er publisert i bedre tidsskrift. De har heller ikke i større grad gjennomført på normert tid.

AV AKSEL KJÆR VIDNES

Registerdata:

Vil gi bedre tilgang

Den unike samlingen av norske registerdata skal bli lettere tilgjengelig for verdens forskere, men forskerne er skeptiske.

– Målet er at dette kan bidra til mer forskning.

Det sier Anders Grøndahl i Statistisk sentralbyrå (SSB), som sammen med Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) skal drifte det nye infrastrukturprosjektet Remote Access Infrastructure for Register Data (RAIRD). Prosjektet med en ramme på 35 millioner kroner fra Forskningsrådet skal frem mot 2016 bygge både et teknologisk og et administrativt system for forvaltning og formidling av registerdata til bruk i forskning.

Passer ikke alle

Norge er sammen med de andre nordiske landene på verdenstoppen når det gjelder innhenting av informasjon fra befolkningsregistre. Spesielt Sverige er internasjonalt kjent for forskning på registerdata, noe som ifølge et regjeringsutnevnt utvalg har bidratt til økt produksjon i svensk forskning.

Informasjonen som skal gjøres tilgjengelig gjennom RAIRD, er innledningsvis data om befolkning, utdanning, inntekt, arbeidsmarked, trygd og sosiale forhold. Infrastrukturen vil imidlertid ikke være like godt tilpasset alle fordi man i utgangspunktet vil ta i bruk anonymiserte data. De kan kobles til enkeltpersoner, i motsetning til avidentifiserte data, som er mer detaljerte og gjenstand for strenge sikkerhetskrav.

– En av fordelene med registerdata er at de har stor detaljrikdom og kan brukes til mange avanserte forskningsdesign. Jeg er redd detaljene skal forsvinne og at vi da må gå utenom dette systemet, sier Torkild Lyngstad, førsteamanuensis ved Universitetet i Oslo.

Vil legge til rette

Lege og forsker ved Bærum sykehus Ingrid Christophersen tror heller ikke hun vil kunne nyte godt av det nye prosjektet. Hun tok doktorgraden i København, der hun brukte danske helseregisterdata.

– Det er veldig positivt at man vil bedre tilgangen, for Norge har kanskje enda bedre registerdata enn Danmark. Men det høres ikke ut som om dette er noe vi kan bruke, siden helseregistre ikke er inkludert i prosjektet, sier Christophersen.

Foto: UiO

– Dette løser ikke mitt problem, sier demograf Torkild Lyngstad.

Grøndahl understreker at prosjektet tar sikte på å utarbeide en infrastruktur som kan tilpasses ulike typer registerdata.

– Vi ser at det er behov for avidentifisert materiale, og personlig ønsker jeg at vi skal legge til rette for det.

AV AKSEL KJÆR VIDNES

Bioterror:

Frykter forskning på avveie

Kan norske laboratorier misbrukes til bioterror, spør Bioteknologinemnda. Vi har kontroll, svarer biologiprofessor.

«Advarer mot bioterror i Norge», var krigsoverskriften i VG nylig. Det er en utfordring å følge med på hva som egentlig skjer blant annet i biologimiljøene på universitetene, ble direktøren for Bioteknologinemnda sitert på. For farlige, bioteknologiske komponenter har nå blitt så tilgjengelige at hvem som helst kan skaffe seg dem. Er man nå så sikker på at alle forskere og studenter har hederlige hensikter?

– Fagfolkene må med

– Skal man hindre bioterror, er det viktig å vite hvordan slike handlinger kan utføres. Da må fagfolkene inn, slik at ikke alt bare overlates til profesjonelle overvåknings- og etterretningsfolk med begrenset faglig innsyn, sier Jan Ivar Botnan til Forskerforum. Han er leder for avdelingen for beskyttelse ved Forsvarets forskningsinstitutt.

Samtidig må fagfolkene tåle at profesjonelle etterretningsfolk retter søkelyset mot det som foregår rundt omkring i norske forskningslaboratorier, mener både Botnan og Lars Ødegård, leder for Bioteknologinemnda.

– En utfordring er at man tenker at det bare er de seriøse forskerne som klarer å nyttiggjøre seg dette kunnskapsfeltet som bioteknologi utgjør. Men slik er det ikke. Vi ønsker at offentlig finansiert forskning skal være så åpen og tilgjengelig som mulig, slik at alle kan nyte godt av den. Men da blir den også lettere tilgjengelig for både biohackere og uredelige forskere, sier Ødegård.

Sensurerte forskning

Det hele begynte med en kronikk av Botnan i Aftenposten i august i år. Det vil si: Det hele har begynt mange ganger, for eksempel med spredningen av miltbrannbakterien i USA rett etter 11.9.-angrepet i 2001 eller med fugleinfluensaviruset. Dette viruset har forskere lyktes så godt med å genmanipulere at tidsskrifter som Science og Nature har nektet å trykke forskningsresultatene. Man er redd for at informasjonen skal kunne brukes av terrorister.

For Norges del kan man kanskje begynne med 22. juli i fjor – med manifestet etter terroristen, der han vurderer alternative terrormidler, som miltbrann, men ender med å snekre sammen en bombe, fordi det er det enkleste.

Eller man kan begynne med stortingsmeldingen fra i sommer, om samfunnssikkerhet.

«Naturvitenskapelige profesjoner og institusjoner bør spille en nøkkelrolle i beredskapen. Det gjør de imidlertid ikke i denne nye stortingsmeldingen», skriver Botnan i Aftenpostenkronikken.

– Har oversikt

– Vi følger da med, sier imidlertid Bjørn Munro Jenssen, professor og leder for Institutt for biologi ved NTNU.

– Jeg er helt enig i at man skal være på vakt. Om folk bare vil, kan de selvfølgelig gjøre veldig mye skade. Jeg tror likevel det er lite å frykte i biologimiljøene. Vi holder oversikten over hvem som har tilgang til hva, sier han.

At også Politiets sikkerhetstjeneste eventuelt følger med, synes han likevel bare er bra og riktig.

– Men de fleste biologer jobber med andre ting enn fugleinfluensa og andre farlige organismer. Om man skal øke kontrollen, må man først identifisere hver enkelt av dem som jobber med potensielt farlige organismer, for det ville være bortkastet å sjekke alle uansett forskningsfelt.

Han understreker at det uansett ikke er hvem som helst som kan spasere inn på instituttets laboratorier.

– De er avstengt, så du må ha nøkkelkort for å komme inn. Og alt av kjemikalier og tilsvarende registreres i henhold til sikkerhetsforskriftene.

– Viktig å se truslene

I et brev til Justis- og beredskapsdepartementet uttrykker Bioteknologinemnda likevel uro for hva for eksempel misfornøyde eller politisk ytterliggående forskere kan finne på.

«Vi vet at ved enkelte universiteter utenlands har man begynt å screene personer som mottar avansert opplæring i molekylærbiologi, med tanke på å hindre spredning av kompetanse som kan benyttes til bioterror», heter det i brevet.

– Er vi egentlig oppmerksomme nok? Vet vi hva og hvem vi skal holde øye med, spør Botnan, og svarer selv:

– Fagmiljøene burde i større grad være oppmerksom på at det finnes farer. Jeg registrerer imidlertid en betydelig uvilje mot å akseptere at det finnes trusler. Jeg forstår godt at forskerne er skeptiske til tiltak som kan komme i konflikt med forskningens frie utfoldelse, men slike tiltak kan vise seg å være nødvendige, sier Botnan.

Av Siri Lindstad

Dette er saken:

- I en kronikk i Aftenposten 13.08.12 etterlyser Jan Ivar Botnan ved Forsvarets forskningsinstitutt samarbeid med naturvitenskapelige miljøer for å forebygge bioterror.
- 15.10.12 sender Bioteknologinemnda et brev til Justis- og beredskapsdepartementet hvor nemnda advarer mot bioteknologisk forskning og materiale på avveie.
- 23.10.12 har VG et oppslag med overskriften «Advarer mot bioterror».

ILLUSTRASJONSFOTO: WIKIMEDIA COMMONS

Farlig biologisk materiale kan i prinsippet bestilles av hvem som helst, påpeker Bioteknologinemnda.

Får norske EU-penger

Forskningsrådet har tildelt såkalte stimuleringsmidler til sju forskningsprosjekter i EUs miljø- og klimaprogram. Pengene går til norske institutt og sentre som har påtatt seg ledende roller i EU-prosjektene, og disse er: Norsk institutt for luftforskning (tre prosjekter), Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning, Norsk institutt for naturforskning og Cicero Senter for klimaforskning (to prosjekter). Midlene skal blant annet gå til nettverks- og formidlingstiltak.

Budsjettpenger til likestilling

Forskningsrådets satsing på å bedre kjønnsbalansen innen forskningsledelse, prosjektet «Balanse», får 7 millioner kroner i statsbudsjettet for 2013. – Mens Norge generelt er langt framme på likestilling, er vi middelmådige når det gjelder likestilling i forskning. Ambisjonen med «Balanse» er å gi et effektivt bidrag til å rette opp dette, sier professor Knut Liestøl på Forskningsrådets nettsider. Liestøl ledet den eksterne ressursgruppen som vurderte prosjektet på oppdrag fra Forskningsrådet.

FOTO: WIKIPEDIA

Tilfredse museer

Statsbudsjettet for 2013 er positivt for museumssektoren, ifølge Museumsforbundet. Regjeringen øker tilskuddene til Det nasjonale museumsnettverket med 51 273 millioner kroner. I budsjettet loves også tilskudd til bygg blant annet ved Norsk Bergverksmuseum, Aust-Agder kulturhistoriske senter, Jærmuseet, Mjøsmuseet, Norsk Folkemuseum (bildet) og Vestfold- og Østfoldmuseene. I kulturminnesektoren økes tilskuddene til fredede og verneverdige kulturminner og miljø- og teknisk-industrielle kulturminner.

– Nedprioriterer universitetsmuseer

Statsbudsjettet inneholder imidlertid lite penger til planlagte byggeprosjekter ved universitetsmuseene. Universitetet i Bergen fikk ingen penger til rehabiliteringen av Universitetsmuseet, ifølge uib.no. Naturhistorisk museum ved Universitetet i Oslo fikk ikke penger til det planlagte veksthuset. – Halvorsen nedprioriterer alt som har med universitetsmuseer å gjøre, og følger dermed ikke opp stortingsmeldingen *Tingenes tale* fra 2007–2008, sier museumsdirektør ved NHM, Arne Bjørlykke, til Uniforum.no.

OBOS-professor i boligforskning

Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo (AHO) utlyser et professorat med hovedvekt på boligforskning, og Oslo Bolig- og Sparelag (OBOS) skal finansiere stillingen. – Det er viktig at det forskes på byutvikling og bokvalitet, og derfor er vi i OBOS glade for å kunne bidra til dette AHO-professoratet, sier konsernsjef Martin Mæland, ifølge aho.no. Professoratet lyses ut internasjonalt, og høgskolen vil prioritere søkere med forsknings- og utviklingserfaring av internasjonalt format innen boligfeltet.

Innovativt i Stavanger

Som eneste norske universitet er Universitetet i Stavanger tatt opp som medlem av European Consortium of Innovative Universities (ECIU), opplyser uis.no.
– Medlemskap i ECIU er en ny stor milepæl og en internasjonal anerkjennelse av vår faglige kvalitet og vårt særpreg, sier UiS-rektor Marit Boyesen. ECIU er et hovedsakelig europeisk nettverk av innovative universiteter. Institusjonene er relativt unge, har tette bånd til industrien og bidrar til regional utvikling og innovasjon.

FOTO: WIKIPEDIA

Gratis e-bøker til studenter

Mer enn 500 gratis e-bøker kan nå lastes ned fra Akademikas nettbutikk etter at student- og fagbokhandelen har inngått samarbeid med det London-baserte e-bokforlaget Bookboon. Bøkene kan lastes ned i pdf og blir dermed tilgjengelige for både iPad, Kindle, PC og Mac. Studentene kan også skrive ut boka selv. E-bøkene finansieres gjennom annonsering fra norske organisasjoner fra både offentlig og privat sektor, opplyser akademika.no.

Søkelys på forskningsadministrasjon

Norsk forskningsadministrativt nettverk (NARMA) er under etablering, og 27. november holder nettverket sin første workshop med tittelen «Hva er god forskningsadministrasjon?» Prorektor for forskning ved NTNU, Kari Melby, innleder. Målet med nettverket er å styrke og utvikle kompetansen hos norske forskningsadministratorer. Arrangementet har mottatt finansiering fra Kunnskapsdepartementets SAK-midler, opplyser uhr.no. SAK står for samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon.

FOTO: WIKIPEDIA

Lær mer om opphavsrett

Nettstedet delrett.no har fått ny design og vil nå i tillegg til å gi veiledning om opphavsrett til fagansatte i høyere utdanning også inkludere grunnutdanningen. – Delrett.no skal gjøre det enkelt å navigere i opphavsrettslige spørsmål og hjelpe undervisere med å bruke eget og andres materiale riktig, sier Eva Gjerdrum, direktør ved Norgesuniversitetet. Nettstedet drives av Norgesuniversitetet og Senter for IKT i utdanningen. Spørsmål kan sendes inn og besvares av jurister fra Wikborg og Rein.

Forskningssenter vil formidle mer

En utbygging skal gjøre forskningssenteret HUNT til mer av et formidlingssenter, skriver Trønder-Avisa. – Vi vil formidle det vi jobber med, til både forskere og lokalbefolkningen mye bedre enn vi gjør i dag, sier professor Kristian Hveem til avisen. HUNT, som er en forkortelse for Helseundersøkelsene i Nord-Trøndelag, ligger i Levanger, men er en del av Institutt for samfunnsmedisin ved NTNU. Et mål er å få flere unge til å velge realfag, samt tilby flere forskere mulighet til å benytte seg av HUNT-dataene.

– Kjønnsbalanse kommer ikke av seg selv

Forskningsrådets direktør Arvid Hallén mener ledelsen har ansvar for kjønnsbalansen i akademia. – Jeg tror kvinner i mindre grad enn menn aksepterer et svakt og lite støttende arbeidsmiljø og med stor usikkerhet om mulighetene for fast ansettelse. Vi må erkjenne slike forhold og bygge en ny kultur der ledelsen på alle nivå i norske forskningsinstitusjoner tar ansvaret for å legge til rette for alle medarbeideres karriereutvikling – uavhengig av kjønn, skriver han i sin blogg på rådets nettsider.

– Positiv utvikling av høgskoleforskning

Kunnskapsdepartementet har bevilget om lag 118 millioner kroner til åtte nye forskningsprosjekter i programmet «Strategiske høgskoleprosjekter». Satsingen har pågått siden 2002. – Frem til nå har det bidratt til en positiv utvikling i høgskolesektoren, og vi ser at dette virkemiddelet fortsetter å føre til en ønsket faglig utvikling i høgskolesektoren, sier statsråd Halvorsen i en uttalelse. Av de 61 innsendte søknadene omhandlet halvparten forskning innen profesjonsutøvelse i helse- og sosialfagene.

UiT ønsker fusjon

Universitetet i Tromsø (UiT) har vedtatt å gå inn for fusjon med Høgskolen i Finnmark (HiF). Dersom HiF vedtar det samme, vil høgskolen bli et «Finnmarksfakultet» under UiT. Ifølge en felles plattform som institusjonene har utarbeidet, skal det utpekes en viserektor for regional utvikling i Alta. Det fusjonerte universitetet skal opprettholde lærer- og sykepleierutdanningen i Finnmark. Styret ved HiF tok stilling til fusjon etter at bladet gikk i trykken. Følg saken på Forskerforum.no.

Enklere kostnadsberegning i prosjekter

En arbeidsgruppe nedsatt av Universitets- og høgskolerådet (UHR) og Forskningsrådet har utviklet en ny beregningsmodell for totale kostnader i eksternt finansierte forskningsprosjekter, opplyser UHR. Modellen skal forenkle vurdering av kostnadsbildet i prosjektsøknader. Det er særlig tatt hensyn til hvordan tidsbruk skal redegjøres for, hvordan leiestedskostnader skal beregnes, og hvordan reelle indirekte kostnader skal defineres og beregnes. Modellen anbefales tatt i bruk i UH-sektoren våren 2013.

Hjemme best

Norske forskere er bofaste som få. Når stillinger blir ledige ved Høgskulen i Volda, er det derfor helst mellom egne fjell og daler de finner nye forskerspirer.

Tekst: Siri Lindstad Foto: Fridgeir Walderhaug

– I starten hadde vi problemer med gjennomføringen blant stipendiatene. Nå får ingen fast ansettelse før de er tatt opp i et doktorgradsprogram, sier rektor Per Halse.

Det var i og for seg en jobbannonse blant mange andre, der det ble lyst ut en fast stilling innen historiedidaktikk. Helst ønsket man seg en førsteamanuensis eller førstelektor, men en høgskolelektor gikk også an.

Det var da også en høgskolelektor som til slutt ble ansatt. En erfaren historiker, det er så, men altså uten førstekompetanse. Det var nemlig ingen med doktorgrad eller tilsvarende som søkte denne jobben ved Høgskulen i Volda.

Det er en kjent problemstilling.

– Jeg synes det er merkelig, når vi vet at det ved universitetene i storbyene går rundt en masse folk med førstekompetanse, men uten fast jobb, sier rektor Per Halse.

Må erstatte en generasjon

«I 2020 skal Høgskulen i Volda vere ein institusjon som byggjer på det fremste innanfor forsking, utviklingsarbeid og erfaringskunnskap», heter det i skolens strategidokument. Målet er at halvparten av skolens 200 faglig ansatte skal ha førstekompetanse innen 2015. Foreløpig er de ti personer unna målet.

Utfordringen er imidlertid ikke bare å øke kompetansen fra dagens nivå. I løpet av de neste ti årene må dessuten minst en tredel av staben erstattes på grunn av naturlig avgang. Det betyr at de fleste av skolens professorer og dosenter av i dag må erstattes.

– Vi begynner å få et knippe lovende stipendiater. Men på en del fag mangler vi folk i mellomsjiktet, forskere med førstekompetanse som kan rykke opp til toppstillingene. Disse er vi langt på vei avhengige av å rekruttere utenfra, forteller Halse.

Men det er tydeligvis ikke så enkelt å få norske akademikere til å vinke farvel til storbyen og i stedet gjøre forskerkarriere mellom bakkar og berg på Sunnmøre.

– For meg er det vanskelig å forstå at ikke flere søker seg til oss, sier rektor Halse.

Tettere på praksisfeltet

Høgskulen i Volda er i denne sammenheng et relativt tilfeldig valgt eksempel. Ingen høgskoler er like, ei heller utfordringene den enkelte skole har når det gjelder å rekruttere forskere til de ulike fagene. Men i det såkalte Stjernø-utvalgets innstilling (NOU 2008: 3) ble det pekt på at utviklingen mot flere universiteter, kombinert med delvis resultatbasert finansiering, ville kunne sette mindre høgskoler utenfor de større byene under press: «Rekruttering av vitenskapelig ansatte kan bli en minst like stor utfordring som studentrekruttering for de aktuelle institusjonene» (s. 51).

Jørgen Amdam ankom den daværende Distriktshøgskolen i Volda to år etter at de første Twin Otter-flyene landet på den nyåpnede Ørsta-Volda lufthamn i 1971. Amdam var akkurat ferdig med doktoravhandlingen ved Landbrukshøgskolen på Ås da han ble headhuntet tilbake til hjemfylket. Der ble han værende, og siden 1994 har han vært professor i samfunnsplanlegging, og dessuten både prorektor og rektor.

Hva om han hadde blitt værende på Ås?

– Da hadde jeg nok hatt en «renere» akademisk karriere, med flere publiserte artikler. Ved å jobbe i Volda kommer jeg tettere på praksisfeltet. Straks etter at jeg kom hit, ble jeg trukket inn i ulike former for anvendt forskning, der det aldri mangler problemstillinger, men heller penger. Jeg deltar i samfunnsdebatten og får

> – Søkere fra de store byene kan nok lettere se på en jobb her som et trinn i karriereoppbyggingen.
>
> Per Halse

en rekke henvendelser om å holde foredrag og den slags. Formidling er i det hele tatt noe jeg bruker mye tid på.

På sitt eget fagfelt er han heller ikke særlig bekymret for videre rekruttering.

– Vi er tett koblet til Møreforsking, en gruppe på sju–åtte personer som jobber tett med oss, og som vi bruker en del som lærere og veiledere. Dette er i stor grad yngre forskere som vi kan rekruttere fra, slik at universitetene har en ganske stor stab av ferdige doktorander og midlertidig ansatte som er i stand til å rykke opp. Men de fagene som ikke har en tilsvarende forskergruppe å hente folk fra, sliter mer. De må ut på et åpnere marked og konkurrere med blant annet institusjonene i storbyene.

Utlysinger innenfor de mer tradisjonelle fagene – språk, religion, historie – medfører også stort sett en solid nok søkerliste. Verre er det altså med for eksempel sosialarbeider- og lærerutdanningen, inkludert historiedidaktikk.

– Til disse utdanningene har det vært vanskelig å rekruttere folk med høy kompetanse for eksempel innen jus, psykologi og pedagogikk, forteller Halse.

Oppfordret til forskning

En løsning for høgskolen blir gjerne å ale opp egne forskere og sørge for at de oppnår førstekompetanse. Wenke Mork Rogne er én av 15 stipendiater ved høgskolen, og er tatt opp på ph.d.-programmet ved Pedagogisk forskningsinstitutt ved Universitetet i Oslo. Hun er fra Ørsta, har hovedfag i litteraturvitenskap fra Universitetet i Bergen og flyttet tilbake til bygda da hun og mannen fikk tilbud om å overta bestefarens gamle hus.

– Jeg fikk et engasjement som lærer her ved folkehøgskolen, deretter jobbet jeg ved Ørsta videregående skole i ett år. Innimellom fikk vi to barn. Jeg trivdes ikke så godt som lærer i videregående skole, spesielt fordi jeg ikke fikk undervist i norsk, som er mitt fag. Derfor sendte jeg inn en søknad til høgskolen, som jeg kjente fra da jeg tok norsk mellomfag her.

Rogne fikk en midlertid ansettelse som høgskolelektor, og ble snart oppfordret av ledelsen til å søke doktorgradsstipend. Nå har hun ett år igjen som stipendiat, med en fast jobb som førsteamanuensis som står og venter på henne.

– Til å begynne med hadde jeg egentlig ingen ambisjoner om å bli forsker, heller om å få en fast stilling og den tryggheten det ville føre med seg. Men etter hvert som doktorgradsprosjektet mitt har utviklet seg og jeg har kommet med i faglige nettverk, har også ambisjonene mine vokst, sier Rogne.

Hun representerer den vitenskapelige fremtiden ved høgskolen. Men «alle» er samtidig enige om at selvavlingen av forskere ikke må ta overhånd.

– Foreløpig er det ikke et problem, ettersom vi rekrutterer på tvers av systemet og lar ulike fagtradisjoner møtes, det være seg sosiologer, psykologer, jurister, økonomer eller pedagoger. Men om vi om 30–50 år bare har ansatt folk vi selv har utdannet, rekruttert fra våre egne

– Det å ha familien rundt seg, besteforeldre som kan passe ungene, betyr mer enn å jobbe i Oslo, sier stipendiat Wenke Mork Rogne.

– Alle bør nok ikke søke seg til Volda. Du må like den livsstilen som landsbygda kan tilby – rimelige hus, store hager, mye natur, sier Ketil Jarl Halse.

masterprogrammer, blir det verre. Da risikerer vi at alle blir lært opp i samme tradisjon, som de så selv er med på å forsterke. Hvor blir det da av den kritiske debatten – om vi blir for like? Når det er sagt, skal det jo sies at dette kan være et problem også på store og tunge institusjoner, sier Amdam.

Kommer – for en stund

Rektor Halse, professor Amdam og stipendiat Rogne har alle røttene sine på Sunnmøre og er dermed svært representative for de ansatte ved høgskolen.

– Er du herfra, er gift med en herfra eller i alle fall hadde en bestemor herfra, er sjansen for at du blir værende, langt større, sier Halse.

For det handler ikke bare om å få folk til Volda. De skal helst bli værende en stund også.

– Søkere fra de store byene kan nok lettere se på en jobb her som et trinn i karriereoppbyggingen, mens de venter på at det blir en ledig stilling ved et av universitetene. Men vi kan ikke ta slike forhold med i vurderingen når vi skal ansette en ny fagperson, og la være å gi jobben til noen som vi tenker bare blir en stund. Det er den best kvalifiserte som skal få jobben, samme hva. Og uansett har det en verdi for oss å knytte til oss en dyktig fagperson, selv om vedkommende bare blir noen år, sier Halse.

Hans Jacob Orning er en av dem som ble en stund, riktignok i sju år, lenger enn han selv hadde trodd han skulle bli. Han er professor i historie og tok doktorgraden i Oslo, men der fikk han ikke jobb.

– Jeg søkte flere stillinger, både i og utenfor akademia. Da jeg ble innstilt som nummer én i Volda, måtte kona mi og jeg plutselig ta et generaloppgjør.

For Orning og ektefellen, som også er historiker, hadde strengt tatt aldri tenkt på å flytte.

– I ettertid kan jeg tenke at det er rart, dette at så mange av oss akademikere investerer så mye i denne løpebanen i form av en doktorgrad, og så er man likevel ikke forberedt på at en videre karriere kan avhenge av å flytte på seg. Men for oss kjentes det som nå eller aldri – dette var en gyllen mulighet til å jobbe videre med faget, også for kona, som snart fikk en forskerjobb ved høgskolen, hun òg.

De har ikke angret et sekund, sier han. Likevel: Nå bærer det tilbake til Oslo, der Orning har fått fast stilling ved Institutt for arkeologi, konservering og historie. Han kunne imidlertid gjerne tilbrakt ytterligere et par år i Volda, men det var nå den stillingen han ønsket seg, var ledig.

– Det råder en faglig rangordning i akademia, der «bigger is better». Men jeg føler selv at jeg har fått blomstre i et slikt lite miljø, med gode forskningsbetingelser og mindre av den rivaliseringen som lett kan oppstå i større miljøer. Når vi likevel flytter på oss, er det først og fremst av familiære grunner. Det er i Oslo vi har familie og tilknytning. Og selvfølgelig er det også spennende å skulle være en del av et større faglig miljø igjen. Det er stimulerende på sitt vis, det også.

> – Da jeg ble innstilt som nummer én i Volda, måtte kona mi og jeg plutselig ta et generaloppgjør.
>
> Hans Jacob Orning

FoU-tid under press

Orning og kona var intet unntak – akademikere kommer helst som par, og begge skal ha jobb.

– Men der mener jeg at vi i Volda har en rekke spennende kompetansearbeidsplasser også for en ektefelle. Vi har sykehus, og dessuten den maritime næringsklyngen i Ulstein, som stadig etterspør folk med mer teknisk- og ingeniørfaglig utdanning, sier rektor Halse.

– Vi klarte nylig å rekruttere et par fra Tromsø, der hun fikk en førstestilling hos oss, mens han ble personalsjef i kommunen, forteller professor Amdam.

En større utfordring mener de det er ikke å miste folk med lektorkompetanse til videregående skole.

– Skolene kan tilby bedre lønninger enn vi kan, og de har lengre og fastere ferie. Det vi kan konkurrere på, er mulighetene for faglig fornying og forsking, sier Halse.

Da må imidlertid betingelsene for forskningen være god. Også ved Høgskulen i Volda er FoU-tiden under press. Rektor Halse sier høgskolen er inne i en periode der det blir mer av det han kaller «fleksibel» bruk av FoU-potten.

– Alle skal ha gode muligheter for kompetanseheving, men det kan ikke lenger være en automatikk i at alle får like mye hele tiden. Vi er blant høgskolene med aller dårligst basisbevilgning og har strenge økonomiske rammer. Akkurat nå har et par av avdelingene våre det ganske tøft økonomisk og har derfor midlertidig måttet stramme inn på FoU-tiden.

Når stipendiat Rogne sammenligner seg med andre doktorgradsstudenter i for eksempel Oslo, konstaterer hun imidlertid at hun enn så lenge selv kommer godt ut hva angår penger til reising, tilgang til faglitteratur og eget kontor. Hun sitter i det såkalte Lettbygget, der de aller fleste av stipendiatene ved høgskolen er samlet.

– En slik samlokalisering skaper et fellesskap mellom oss som holder på med doktorgraden. Men vi jobber jo stort sett på forskjellige felt, og jeg kan nok av og til savne en tettere kontakt med det som er mitt fagmiljø. Jeg tar doktorgraden innenfor lesepsykologi og multippel tekstforståelse og har et nettverk i Oslo av pedagoger og utdanningspsykologer, mens fagmiljøet i Volda først og fremst jobber med norsk i lærerutdanningen.

Størrelse er ikke alt

Er smått godt (nok)? Det hele koker ned til dette spørsmålet. Stjernø-utvalget påpekte:

«Så godt som alle høyskolene har valgt å satse på egen utvikling av mastergrader. Det er en ønsket utvikling at de møter behovet for utdanning på masternivå for de store profesjonsutdanningene, men det er en fare for at det skjer en overetablering som gir for mange små faglige miljøer» (NOU 2008: 3, s. 54).

– Det er klart at fagmiljøer kan bli for små. Men samtidig er det lett å skape relasjoner og samarbeid på tvers av faggrensene her, noe mange av masterprogrammene våre er et resultat av, sier rektor Per Halse.

Navnebror Ketil Jarl Halse, dekan ved avdelingen for samfunnsfag og historie, viser til Dartmouth college i USA.

– Det er en liten institusjon der styrken ligger på bachelor- og masternivå, slik tilfellet er her i Volda. Men de konkurrerer likevel i anseelse med fremragende institusjoner som Yale, Harvard og MIT. Da president Obama skulle finne en ny leder til Verdensbanken, var det lederen for dette colleget, Jim Yong Kim, han nominerte. Når skolen annonserer, er det avslagsprosenten de flagger med – hvor mange søkere som ikke kommer inn hvert år. Å avvise studenter er et kvalitetstegn.

Men basisbevilgningen til høgskolen må opp, sier Halse, og legger frem et regnestykke som viser at en student i Volda gir mindre økonomisk uttelling for institusjonen enn en som velger høgskoleutdanning i Oslo eller Bergen.

– Samtidig får vi hele tiden høre at vi er for små, da størrelse er en dominant problemstilling i akademia. Men alle institusjoner har på en eller annen måte rekrutteringsproblemer. Det er jo flere fag ved universitetene som sliter både med å skaffe studenter og personale. Faktum er uansett at Høgskulen i Volda aldri har hatt flere studenter, og aldri høyere kompetanse blant sine ansatte. ■

> – Å avvise studenter er et kvalitetstegn.
>
> Ketil Jarl Halse

– Med flyplassen så nær bruker jeg ikke så mye lengre tid på å komme meg på møte i Oslo enn de som faktisk bor der, sier professor Jørgen Amdam.

Hva ville fått deg til å takke ja til fast stilling ved Høgskulen i Volda?

KRISTIN REICHBORN-KJENNERUD
forsker, Afi/stipendiat, Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap, Universitetet i Bergen
– Jeg har mann og tre barn i Oslo, så det tror jeg nesten ville vært umulig. Da måtte jeg hatt hjemmekontor og bare reist til Volda for undervisning og viktige møter.

TARJEI HAVNES
førsteamanuensis, Økonomisk institutt, Universitetet i Oslo
– Da måtte også kona mi ha fått jobb der, og helst burde familien og vennene mine flyttet dit.

SIGNE BUSCH
stipendiat, Juridisk fakultet, Universitetet i Tromsø
– Det hadde nok uansett ikke vært aktuelt for meg. Jeg arbeider på et såpass spesialisert fagområde – internasjonal havrett – at de ikke ville hatt et fullverdig forskningsmiljø innenfor mitt rettsområde.

Høgskulen i Volda

- den største utdanningsinstitusjonen mellom Bergen og Trondheim
- medeier i Møreforsking AS
- har i underkant av 4000 studenter
- har rundt 300 ansatte, hvorav 200 vitenskapelig ansatte
- tilbyr mastergrad i kulturmøte, sosial- og helsefag, meistring og myndiggjering, nynorsk skriftkultur, samfunnsplanlegging og leiing, og spesialpedagogikk

VERDEN

Hacket universiteter

En hackinggruppe har publisert tusenvis av personopplysninger fra 53 universiteter verden over, skriver New York Times. 36 000 navn, e-postadresser, brukernavn, og passord til studenter og ansatte er offentliggjort. Gruppen, som kaller seg Team GhostShell sier den ønsker å rette søkelys på dagens utdanningssystem. Angrepet, som har rammet universiteter i Nord-Amerika og Europa, fra Harvard til Zürich, skal være en protest mot endrede lover for høyere utdanning og økte studieavgifter.

SVERIGE

Högskoleverket utmeldt

Den svenske organisasjonen for evaluering av universiteter og høyskoler, Högskoleverket, har gått på en smell. The European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA) har utestengt Högskoleverket som medlem, skriver den svenske studentavisen Gaudeamus. Årsaken til utmeldelsen er at evalueringssystemet Högskoleverket bruker på utdanningsinstitusjonene, ikke er i tråd med ENQAs kriterier. Systemet har fått kritikk for i for stor grad å basere seg på eksamensresultater.

FRANKRIKE

Kritiserer Sciences Po

Eliteuniversitetet L'Institut d'études politiques (Sciences Po) får kraftig kritikk for sin økonomistyring av Frankrikes riksrevisjon, skriver Le Monde. Revisjonens rapport konkluderer med at styringen har vært kaotisk, og at den i større grad har bestått av «små avtaler mellom venner enn en seriøs administrering av offentlige midler». Topplønningene skal de siste årene ha vokst til flere hundre tusen euro over gjennomsnittlige lederlønninger i bransjen. Tilfeldig fastsetting av bonusordninger og forskjellsbehandling av ansatte blir også kritisert. Institusjonens tidligere direktør døde i vår. Den nye ledelsen gjør nå flere endringer i administrasjonen.

HELLAS

Færre institusjoner

Universitetene i Hellas skal prioriteres, samtidig som antall institusjoner skal reduseres. Det mener utdanningsminister Costas Arvanitopoulos, ifølge nyhetsbyrået Ana-Mpa. Hellas, med sine 11 millioner innbyggere, har hele 40 universiteter. For å redusere kostnadene til institusjonene, vil regjeringen kreve flere sammenslåinger. De varslede endringene møter kraftige protester fra studenter og ansatte.

INDIA

Forsker lite

India er spådd en fremtid som supermakt innen kunnskap og forskning, men det er langt igjen, viser nye tall. Ifølge Times of India står det enorme landet for kun 3,5 prosent av forskningsproduksjonen i verden. Ifølge studien, som er gjennomført av Thomson Reuters, var Indias forskningsproduksjon i løpet av 1980- og 90-tallet nærmest statisk, mens andre asiatiske land opplevde sterk vekst. «Kina ekspanderte med en intensitet og kraft som førte til at landet raskt passerte ledende europeiske land i antall publikasjoner. India har kun begynt på veksten nå», konkluderer rapporten.

USA

Beklager diskriminering

Fra 1948 til 1961 ble 65 prosent av de jødiske tannlegestudentene ved Emory universitet i USA strøket og kastet ut eller tvunget til å ta opp igjen emner. Universitetet har nå anerkjent dette som ren diskriminering av jøder og fremført en offisiell beklagelse overfor de gjenlevende studentene. I en dokumentar om universitetet forteller tidligere studenter om hvordan de ble fortalt at jøder ikke hadde evner til å bli tannleger, skriver Washington Post.

USA

Nedgang i høyere utdanning

Antall studenter innen høyere utdanning går ned i USA, ifølge utdanningsdepartementets senter for utdanningsstatistikk. I 2010 var det registrert 21 588 124 studenter, mens tallet hadde sunket til 21 554 004 studenter i 2011. Selv om det er en minimal prosentuell nedgang, er det den første nedgangen på 15 år. Mulige årsaker er bedret arbeidsmarked og at utdanning har blitt dyrere, skriver Inside Higher Education.

SVERIGE

Redde for å snakke

Ansatte ved et av Skandinavias beste universiteter er redde for å si hva de mener, viser en medarbeiderundersøkelse. Selv om de fleste ansatte ved Lunds universitet er fornøyd og stolte av arbeidsplassen, svarer 40 prosent at de er usikre på om de kan si hva de mener, uten å få problemer, skriver Universitetsläraren. Det gjelder i størst grad administrativt ansatte og unge akademikere, forteller professor Ingalill Rahm Hallberg, som er ansvarlig for undersøkelsen.

SVERIGE

Satser internasjonalt

Stockholms universitet vil satse 100 millioner svenske kroner på et ekstraordinært tiltak for å styrke internasjonaliseringsarbeidet, skriver University World News. Ifølge universitetets rektor, Kåre Bremer, skal satsingen styrke universitetets posisjon og møte kravene fra en økende globalisert forsknings- og høyere utdanningssektor. Midlene skal blant annet brukes til 50 forskningsterminer i utlandet, 25 postdoktorstillinger til internasjonale medarbeidere, rekruttering av internasjonale forskere og studenter, og bilaterale samarbeidsavtaler.

AFRIKA

Kina rykker inn

Sør-Sudan er i gang med planer om å oppgradere fem offentlige universiteter med ca. 14 milliarder kroner. Pengene kommer fra kinesiske lån, som er sikret i landets oljeproduksjon. Samtidig har president Robert Mugabe i Zimbabwe nylig åpnet landets første militære universitet, som er finansiert med 98 millioner dollar – 551 millioner kroner – fra kinesiske långivere. Lånet er sikret i diamanter. Prosjektet i Sør-Sudan møter kritikk for omfattende hemmelighold. I det fattige Zimbabwe rapporteres det om misnøye med den dyre investeringen, skriver University World News.

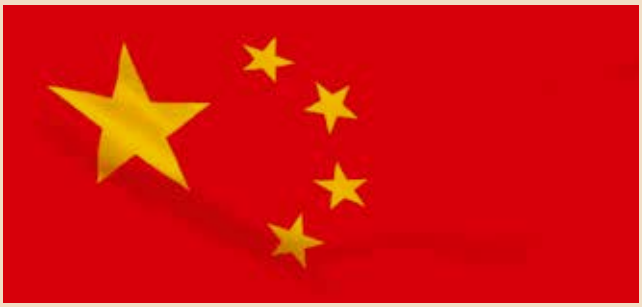

STORBRITANNIA

Middelmådighet truer

Selv om Storbritannia har noen av verdens beste universiteter, ifølge den siste rangeringen av Times Higher Education (THE), er det en negativ utvikling. THE advarer mot at britiske universiteter som befinner seg lenger ned på rangeringen, skal rykke videre nedover. Britiske universiteter på mellomnivået har blitt kraftig utfordret av asiatiske universiteter det siste året. – Utenom det gylne triangelet mellom London, Oxford og Cambridge står Englands eliteuniversiteter overfor en kollaps i global middelmådighet, sier Phil Baty, som er redaktør for rangeringen. til University World News.

INDIA

Redusert interesse

India ble spådd en enorm vekst i internasjonale satellittuniversiteter – universiteter som etablerer filialer i andre land. Etter at et lovforslag i 2010 åpnet for utenlandske aktører, meldte 50 utenlandske universiteter sin interesse for å opprette institusjoner i landet. To år etter er interessen dalende fordi lovforslaget har blitt utsatt. Det ansvarlige departementet melder at de tidligere kunne motta ti henvendelser i måneden, men at det har stilnet. Ifølge The Business Standard legges det press på at loven skal vedtas i løpet av vinteren.

VERDEN

Innvandrere med utdanning

De siste fem årene har én av tre innvandrere til OECD-land hatt høyere utdanning, skriver University World News. I snitt er andelen med høyere utdanning større blant nylig ankomne innvandrere enn blant dem som er født i mottakerlandet, konkluderer OECD i en ny rapport. Økningen i innvandreres utdanningsnivå reflekterer både deres selektive valg av land å flytte til og at utdanningsnivået har økt i opprinnelseslandene. Likevel innebærer tallene at høyt utdannede flytter ut raskere enn fraflyttingslandene utdanner befolkningen.

KENYA

Vil utdanne flyktninger

Kenyatta universitet har nylig åpnet et campus ved det som regnes som verdens største flyktningleir, Dabaab. Målet er at flyktninger – og andre i den nordøstlige regionen av Kenya – skal tilbys høyere utdanning, skriver University World News. Dabaab er hjem for nær en halv million somaliske flyktninger. Et av universitetets mål er å bli et Center of Exellence i utdanning av flyktninger, og at flyktninger skal få nye muligheter gjennom utdanning og forskning. Opprettelsen støttes av FNs høykommissær for flyktninger.

Akuttstue

MANGE INSTITUSJONAR SVIKTA 22. JULI, MEN IKKJE TRAUMEMILJØET VED ULLEVÅL. NØKKELEN TIL Å HANDTERE DET EKSTREME LIGG I KVARDAGEN, MEINER AVDELINGSLEIAR CHRISTINE GAARDER.

NÅR SKADEN HAR SKJEDD

CHRISTINE GAARDER I SAMTALE MED PER ANDERS TODAL
FOTO: ERIK NORRUD

Det er ikkje lett å få til eit intervju med Christine Gaarder.[1] Force majeure ligg alltid på lur i livet til leiaren for Avdeling for traumatologi ved Oslo Universitetssjukehus. Den første avtalen måtte vi kansellere, ho måtte til operasjonsstua. «Beklager, men så utilregnelig er jeg nesten alltid», skriv ho på SMS etterpå. Men det er ei sanning med store modifikasjonar: Livet hennar handlar om prioritering. Når vi omsider møtest, framstår Gaarder som den typen lege ein gjerne ville hatt med seg om det vart krig.

Fredag 22. juli 2011 var ho på rett stad. Gaarder og ektemannen Pål Aksel Næss, som arbeider same stad, var på spranget til å ta sommarferie. Så kom meldinga om ein eksplosjon i Oslo sentrum. Akuttmottaket ved Ullevål vart tømt for pasientar og sett i alarmberedskap.

– Vi skjønte fort at det kom til å bli ein tøff dag, seier Gaarder.

Utover ettermiddagen og natta strøymde alvorleg skadde pasientar inn, først frå regjeringskvartalet, deretter kom dei skotskadde frå Utøya. 20 traumeteam og tolv 12 operasjonsteam vart mobiliserte i løpet av det første døgnet. Gaarder og kollegaene arbeidde gjennom heile natta for å berge liv – med stort hell. 30 av dei 31 hardt skadde som kom til akuttmottaket på Ullevål, overlevde.

«Traumeteamene gjorde en formidabel innsats», heitte det i rapporten frå 22. juli-kommisjonen, som elles felte harde dommar over så mange norske institusjonar. Gaarder var med og leia arbeidet i mange av dei livsviktige timane. Ho og Næss vart i august i år kåra som årets Oslo-legar for innsatsen.[2]

– Det er klart vi er glade for at rapportane har vore så gode. Det gjekk bra etter forholda. Men det er òg element av flaks og tilfeldigheiter i ein slik situasjon – kven som var tilgjengelege da, korleis ressursane vart brukte. Det er ikkje alle ting ein kan ha kontroll på, seier Gaarder.

– *Kva mekanismar og kva slag kunnskap er det som blir sett i sving under slike omstende?*

– Det ein gjer til dagleg, er det ein får til også i ekstreme situasjonar. Har du eit system bygd over år, med rutinar som fungerer, vil det òg fungere når du må handtere fleire skadde enn normalt. Mykje handlar om logistikk og leiarskap. Kvar kirurg kan jo uansett berre ta seg av éin pasient om gongen. Og dei mest erfarne og kompetente folka bør drive logistikken og sortere pasientane, ikkje behandle einskildpasientar.

«You dont rise to the occasion, you sink to the level of training», er ein amerikansk klisjé om krigssituasjonar.

– Ja, det same gjeld her. Dette er eit av dei viktigaste læringspunkta vi formidlar når vi føreles.

– Eg ønskjer å finne svar, men svara skal ha kliniske konsekvensar.

I fagmiljø rundt i verda har det vore stor interesse for erfaringane som Gaarder og kollegaene hennar gjorde 22. juli. Det har kome mange førespurnader om foredrag og tidsskriftartiklar.

– Mange har ønskt å høyre om læringspunkta våre. Verda vart jo overraska over at noko slikt kunne skje i eit land som Noreg, det er ikkje så rart. Og det var nok ein del andre fredelege land som fekk seg ein tankevekkjar. Om dette kunne skje i Noreg, kor kan det ikkje skje da?

Fagmiljøet til Gaarder hadde allereie eit ganske stort internasjonalt kontaktnett, gjennom undervisning og konferansar. Da nyheita om terroren i Noreg vart kjend, strøymde støtteerklæringane inn.

– 22. juli fekk vi vel nærare 100 tekstmeldingar frå traumepersonell rundt i verda. Dei var smarte nok til ikkje å ringe, men dei tenkte på oss.

– *Kva har de å fortelje fagfellane dykkar? Kva generelle lærdomar kan ein trekkje av ei så ekstrem hending?*

– Det er ein del. Ein må vere viljug til å ha ei anna tilnærming enn i ein meir normal situasjon: Du kan ikkje redusere behandlingskvaliteten, men du kan skilje pasientane meir etter alvorsgrad, og gjere det livsviktige umiddelbart. Ingen av dei som kom hit, leid naud fordi delar av behandlinga deira vart utsette. Logistikken og prioriteringa er heilt essensiell. Men det var bra at dei lett skadde etter bombeåtaket vart sende til legevakta og ikkje hit. Med 80–90 pasientar her ville logistikken vore meir utfordrande.

Helse Sør-Øst har løyvd 4 millionar kroner til ein serie forskingsprosjekt etter 22. juli. Det kan ein tolke på fleire måtar – som eit døme på

1 Christine Gaarder er utdanna gastrokirurg og avdelingsoverlege på traumeavdelinga ved Oslo universitetssjukehus, Ullevål.

2 I grunngjevinga for prisen viste ikkje Oslo legeforening berre til innsatsen 22. juli i fjor, men òg til det årelange arbeidet dei to har gjort for å byggje opp kompetanse på behandling av alvorleg skadde pasientar ved Ullevål.

at pengar følgjer mediemerksemd, eller som ei sober erkjenning av at noko slikt kan skje igjen – så det er best å bu seg best mogleg. Avdeling for traumatologi er tildelt midlar til eit halvt doktorgradsstipend for to år, for å «belyse ulike aspekter av behandlingen i en masseskadesituasjon fra ankomst sykehus og frem til utskrivelse eller overflytting».

Christine Gaarder er langt frå ein forskartype, meiner ho sjølv. Men ho tok likevel doktorgraden, med eit klart mål for auge. I ein omtale av avhandlinga hennar heitte det: «Da vi definerte områder med forbedringspotensiale, fant vi at antall traumerelaterte operasjoner utført av traumeteamledere ved UUS er begrenset. Som følge av dette ble Traumeenheten opprettet.» Dette var den eininga som ho strevde og brann for å få på plass, og som i dag har vorte Avdeling for traumatologi.

– *Dei færraste doktoravhandlingar får så handfaste resultat?*

– Doktorgraden min kvalifiserte ikkje til Nobelprisen, men eg fekk det resultatet eg ville ha. Målet mitt var å få til ei eiga traumeeining, og eg fann fram dei tala som måtte til, seier Gaarder.

– Eg er fascinert av folk som er forskartypen, som kan halde på og studere ein einskild markør i 20 år. Men somme av oss er for utolmodige for den typen forsking. Eg ønskjer å finne svar, men svara skal ha kliniske konsekvensar. Det har ikkje med altruisme å gjere, men eg er resultatorientert. Eg vil vite om det vi gjer, gjev betre resultat.

– Om nokon kjem med ei kritisk skadd dotter og ein lege kjem og seier han vil forske på ho, blir det frykteleg feil.

Om Gaarder sjølv ikkje er forskartypen, vil ikkje det seie at ho er uinteressert. Forsking har heile vegen vore eit satsingsfelt i det miljøet ho har vore med på å byggje ved Ullevål, sjølv om ressursane er avgrensa. Det har alt kome fleire vitskaplege artiklar om erfaringane frå 22. juli og dagane etter frå traumemiljøet på Ullevål, og fleire er på veg. Mellom anna har nokre av dei spesielle trekka ved skadane frå Utøya fagleg interesse.

– Det finst nokre læringspunkt når det gjeld skotskadane. Eg har sett mange skotskadar i Sør-Afrika[3], men ikkje med den typen ammunisjon som vart brukt på Utøya. Vi har eit prosjekt om infeksjonar og sårbehandling: Mange av dei som var skotne, hadde vore i eller nær Tyrifjorden og

3 Christine Gaarder har mellom anna arbeidd ved eit sjukehus i Johannesburg og på feltsjukehus i Bosnia og Afghanistan.

Christine Gaarder har arbeidd hardt og målmedvite i mange år med å byggje opp traumemiljøet ved Ullevål. – Dette er ein stad for dei som ikkje vil ha ein rutineprega kvardag, dei som har eit driv for noko ekstra, seier Gaarder.

hadde uvanlege infeksjonar i såra.

Her slår force majeure til igjen, mobilen til Gaarder ringjer. Ein pasient ein stad på sjukehuset har fått ei bløding. Gaarder stiller raske spørsmål, gjev kontante svar.

– Blør han ut frå snittet? Lag ein kompressrull. Eg kjem snart og ser på han.

Under slike omstende må journalistikken vike for medisinen. Vi held fram neste dag på telefon, ikkje om Tyrifjorden no, men om dei allmenne utfordringane ved traumatologisk forsking.

– Det blir gjort ein del forsking på traume, men det er vanskeleg å lage verkeleg gode studiar, seier Gaarder.

– Det finst knapt to traumepasientar som er like. Skadane er ulike, tida sidan skaden skjedde er ulik, alt varierer frå pasient til pasient. Da er det ikkje lett å få til randomiserte studiar. Du får så mykje støy at det blir vanskeleg å evaluere data.

Og så er det samtykkeproblemet. Når det kjem inn kritisk skadde pasientar, er det ikkje tida for å dytte eit samtykkeskjema oppunder nasen på verken pasient eller pårørande.

– Om nokon kjem med ei kritisk skadd dotter og ein lege kjem og seier han vil forske på ho, blir det frykteleg feil. Men dette er ei viktig gruppe å studere for å finne ut kva som er dei beste behandlingsalternativa. Skal ein gjere studiar på dette feltet, må vi ha eit nært samarbeid med etisk komité for å finne løysingar.

Personvern og etiske omsyn var òg grunnen til at det var ein lang strid om opprettinga av eit nasjonalt traumeregister i Noreg. Vedtaket om oppretting kom i 2005. Og så skjedde ingenting.

– Vi håpar eit slikt register kjem i gang veldig snart. Vi arbeider no med å implementere eit nasjonalt traumesystem. Eit nasjonalt register er veldig viktig for å kunne dokumentere og samanlikne korleis traumebehandlinga fungerer ved norske sjukehus, og for å sjå utslaga av endra behandlingspraksis, seier Gaarder.

Sjølv om traumatologien er eit ganske lite påakta felt for legevitskapen, kan det vere mange leveår å berga ved å forbetre behandlinga. Skadar er den fjerde vanlegaste dødsårsaka i Noreg, og den vanlegaste blant menneske under 40 år. Ein talande tittel frå eit fagtidsskrift i traumatologi: «Trauma still the neglected disease of modern society» – den oversette plaga i moderne samfunn.

– Noko er «neglect», noko er økonomi og politikk. Det er vanskeleg å synleggjere at dette er viktig å forske på. Dei fleste er klar over faren for å få kreft og hjartesjukdom, medan tanken på å hamne i ei bilulukke kjennest for uhyrleg eller usannsynleg. Men kven som helst kan kome ut for ei ulukke med betydeleg dødsrisiko, seier Gaarder.

– Vi bestemte oss tidleg her ved traumeeininga for at forsking skulle vere eitt av fire bein vi skulle stå på, i tillegg til behandling, undervisning og kvalitetssikring. Vi har fire stipendiatar som vi rettleiar til doktorgrad i traumeforsking, men ikkje mykje midlar.

– Og dei store pengane i medisinsk forsking er i farmasiindustrien, og der er det vel lite å hente på feltet ditt?

– Ja, det er lite som er relevant for oss. Nokre blodprodukt og slikt er det jo, men det er ikkje mykje pengar på vårt felt. Det internasjonale forskingsnettverket som vi er ein del av, søkjer om EU-midlar i desse dagar, men utan stort håp om å lukkast.

Det er òg andre utviklingstrekk i medisinen som byd på utfordringar for traumatologien. Eit traumeteam skal kunne handtere nær sagt kva som helst, men kirurgane har gått til kvar sin kroppsdel for å bli ekspertar.

– Den kirurgiske subspesialiseringa er den største utfordringa for oss. Det blir så snevert, og det blir færre kirurgar som tør å ta ansvar for ein heil pasient. Det å ha oversikt blir ein spesialitet i seg sjølv. Vi ønskjer oss fleire kirurgar som synest traume er så spennande at dei vil ha det som ein tilleggsspesialitet. Og vi har funne nokre som er «galne» nok til å ville det. Her må du kunne fysiologi, kommunisere med anestesipersonell, forstå deg på blodoverføring – det er ein heilt annan tankegang enn den spesialiserte kirurgien, seier Gaarder.

– Det er mange ulemper i denne jobben, det er stressande og heftige vakter, og du skal vere parat på to minutts varsel når nokon har vorte knivstukken. Men dei fleste synest det er spennande og gjevande når dei får det til. Dette er ein stad for dei som ikkje vil ha ein rutineprega kvardag, dei som har eit driv for noko ekstra, og som ikkje berre vil vere i komfortsonen.

Christine Gaarder verkar lite oppteken av komfort. Ved sida av arbeidet på traumeavdelinga går ho vakter på gastrokirurgisk avdeling, ho reiser rundt i landet og underviser, pleier faglege nettverk, administrerer og rekrutterer. Ho har òg arbeidd hardt for å sikre traumestrukturen ved Ullevål i den pågåande omorganiseringa av Oslo universitetssjukehus.[4] Eg må spørje to gonger før ho vedgår at ei typisk arbeidsveke er på 80–100 timar.

– Eg er ikkje stolt av det, det burde ikkje vere slik. Men mykje av denne jobben er òg morosam. Eg likar å vinne kampar. Eg likar å få til ting. ■

Per Anders Todal er frilansar i Forskerforum og fast journalist i Dag og Tid.

4 I samband med omorganiseringa har det vore fare for at traumemiljøet, som må ha mange typar spesialkompetanse tilgjengeleg, skulle bli splitta opp. 22. juli-erfaringane styrkte argumenta til dei som vil forsvare miljøet. «Har OUS-ledelsen fortsatt ikke innsett det meningsløse i å fusjonere bort et livreddende fagmiljø i verdensklasse?» skreiv Rune Slagstad i Aftenposten 15. august.

KVEN: Kamal Mustafa, Sølve Hellem, Ying Xue, Zhe Xing og eit titals andre forskarar ved Institutt for klinisk odontologi, Universitetet i Bergen

KVA: skape nytt beinvev hjå pasientar som manglar bein på grunn av skadar eller sjukdom

KORLEIS: implantere stamceller og kunstig biomateriale i det defekte området

TEKST: KJERSTIN GJENGEDAL FOTO: PAUL SIGVE AMUNDSEN

Korleis dyrke knoklar

Postdoktor Zhe Xing (t.v.) forskar på korleis ein kan få stamceller til å danne blodårer, kva signalstoff som trengst, og korleis rammeverket bør sjå ut. Her i lag med Kamal Mustafa og Sølve Hellem.

PROSJEKT: Construction kit for tailor-made vascularized boneimplants (VascuBone). INSTITUSJON: Institutt for klinisk odontologi, Universitetet i Bergen. FAGRETNING: Regenerativ medisin. FINANSIERING: Knappe 12 millionar euro gjennom FP7 – HEALTH. UUNNVÆRLIG VERKTØY: Bioreaktorar som stamcellene kan vekse i. PUBLISERINGSFORM: Artiklar i vitskaplege tidsskrift og i profesjonsmagasin, presentasjonar på konferansar, Internett. NY KUNNSKAP: Har lært mykje om teknikkar for å mangfaldiggjere stamceller.

Avdelingsingeniør Siren Hammer Østvold (t.v.) og postdoktor Ying Xue viser fram laboratoriet der det blir gjort DNA-analysar av dei ferdig dyrka cellene.

– Etter å ha vore klinikar store delar av yrkeslivet er eg tilbake og eksperimenterer på grisar, seier professor Sølve Hellem tørt.

Han er nett tilbake frå eit forskingssenter i Italia. Der har han vore med på å operere grisar som har fått ein bit beinmasse fjerna frå kjeven. I staden er det sett inn eit byggverk av stamceller som veks på eit kunstig rammeverk, og som med tida skal vekse i hop med beinvevet ikring, slik at defekten blir fylt opp av nye beinceller som skal bli beinvev. Går det bra, er planen å teste metoden på pasientar i løpet av det neste året.

Tenner treng ankerfeste

Det nye odontologibygget i Bergen vart opna ved semesterstart i haust, og dei odontologiske forskargruppene har vorte samla i éin etasje, der dei deler splitter nye og kompakte laboratoriefasilitetar med korte gangavstandar og ei romløysing som er meint å leggje til rette for fellesskap og samarbeid. 12–14 personar herifrå er involverte i VascuBone-prosjektet og i det beslekta EU-prosjektet ReBorne, som begge skal føre til nye metodar for å rekonstruere beinvev – eit problem spesialistar innanfor både odontologi og medisin stadig kjem borti.

Når ei tann ramlar ut eller er så morken at ho ikkje lenger kan reparerast, kan ein setje inn ulike typar erstatning. Ein vanleg måte å gjere det på er å setje inn ein skrue av titan i kjevebeinet. Beinet veks fast kring skruen, og den nye, kunstige tanna blir festa i skruen.

Men i nokre tilfelle er det ikkje nok bein att å feste titanskruen i. Det kan vere mange grunnar til det, til dømes skadar i andletet, eller sjukdom i tannkjøtet som har ført til infeksjon i beinet, slik at det blir tært vekk.

Vil unngå transplantasjon

– I slike tilfelle kan ein transplantere bein, slik at ein får tilstrekkeleg feste for tannimplantatet, seier Hellem.

Ein kan hente bein frå andre stader i kjeven, men dersom det trengst mykje, går ein laus på hoftekammen. Det inneber ein ekstra operasjon, med risiko for smerte og infeksjon i området ein hentar beinet frå. Så må ein vente til det gror og deretter gjere ein ny operasjon for å feste tannimplantatet i det nye beinet.

– Det er også risiko for at det transplanterte beinet blir utstøytt, sjølv om det kjem frå pasienten sin eigen kropp. Dette problemet er felles for alle som arbeider med rekonstruksjon av øydelagt beinvev, og difor ligg det eit stort potensial i å nytte stamcelleterapi i beinrekonstruksjonen, fortel professor og prosjektleiar Kamal Mustafa.

Tanken er å bruke stamceller, saman med biokompatibelt materiale av ymse slag, for å lokke kroppen til å regenerere vevet som manglar – såkalla «tissue engineering». Behandlinga skal først testast på små beindefektar i kjeven, men kan vonleg på sikt vere nyttig også ved større defektar andre stader i kroppen.

Miljøfaktorane avgjer

Stamceller har potensial til å bli ulike typar spesialisert vev, og det er mogleg å styre denne spesialiseringa. Dei er tilgjengelege i kroppen, men hos vaksne berre i små mengder. For å regenerere vev trengst det ei viss mengd, slik at cellene kan kommunisere. Difor må dei først mangfaldiggjerast på laboratoriet.

For at stamcellene skal forstå at dei skal bli bein, gjeld det å omgje dei med miljøfaktorar som tilsvarar dei som finst i beinvevet der dei skal vekse. Det må lagast eit tredimensjonalt porøst rammeverk som cellene kan vekse på, og dei må tilførast ulike protein og hormon som stimulerer dei rette signala mellom cellene.

Laboratoria er framleis i overgangen mellom innflytting og full aktivitet, men det står allereie flasker med stamceller og veks i skapet på cellelaben. DNA-analysar fortel korleis cellene oppfører seg. Postdoktor Ying Xue er i sving med å køyre cellemateriale gjennom dei ulike analysemaskinene.

– Før vi kan prøve metodane på pasientar, må det gjerast grundige forsøk på dyr. Vi implanterer cellene og let dei vekse ei viss tid. Så tek vi ut vevet og undersøkjer om det har oppstått inflammasjonsreaksjonar, eller om vevet har heila seg, og i så fall kor godt. Dermed kan vi sjå kva metode som fungerer best. Bør vi bruke fleire celler, eller bør dei vekse på eit anna materiale? Desse forsøka hjelper oss å planleggje vegen framover, fortel ho.

Kroppen tek over

Mustafa og Hellem har begge forskarutdanninga si frå Sverige. Som UiB-forskarar arbeidde dei lenge med å lage rammeverket som cellene skal vekse på, saman med no pensjonerte professor Kristina Arvidsson. Biomateriale til bruk ved tann- og kjevebehandling har lenge vore eit forskingsfelt ved UiB. Men etter kvart innsåg dei at ikkje alle problema dei sto andsynes, kunne løysast på éin stad. Dermed kom ideen om å ta kontakt med andre forskarmiljø i EU, og resultatet var at instituttet kom med i både VascuBone- og ReBorne-prosjektet.

– Gjennom prosjekta får vi tilgang til laboratorium over heile Europa som vi ikkje ville fått elles. Kunnskapsutvekslinga er svært nyttig, og viktigare enn pengane. Det er også industripartnarar med i prosjektet. Dei har greie på dette med industrialisering og spreiing av teknologien, hevdar Mustafa.

Rammeverket til beinoppbygginga kan lagast av ulike typar materiale, og det kan ha ein konsistens som spenner frå geléaktig til heilt hardt, men det må vere biokompatibelt, slik at det ikkje oppstår uønskte reaksjonar i vevet. Det

– Vi ønskjer oss utstyr som lèt oss følgje aktiviteten til cellene utan å måtte øydeleggje dei. Då kan vi endre på tilhøva og sjå korleis dei responderer, seier avdelingsingeniør Siren Hammer Østvold.

Alle som vil inn på cellelaboratoriet, må skifte til labfrakk. Skoposar, plasthanskar og desinfeksjon høyrer også med til rutinen.

bør også vere biologisk nedbrytbart. Meininga er at nye celler gradvis skal ta over, heilt til det berre er pasienten sitt eige vev som finst der.

Fri flyt av næring

– Kor lang tid tek det før alt vevet i området er omdanna til pasienten sitt eige?

– Ja, det er eitt av dei store spørsmåla, ikkje sant? Vi er ikkje ute etter éi løysing som skal passe alle. Er skaden liten, kan rammeverket vere noko mjukt som ein sprøyter inn. Er skaden større, trengst noko meir stabilt som kan vare lenger. Vi jobbar med å skaffe ein 3D-printer, som kan gje oss endå meir kontroll over oppbygginga og utforminga av «stativet», seier Mustafa.

Eit anna problem er å skaffe næring til cellene som veks på rammeverket. Bein må ha blodkar i seg, så cellene må oppmuntrast til å danne blodårer i beinvevet, til dømes ved å lage kanalar gjennom rammeverket. Det same skjer ved skadar som beinbrot, der små blodkar veks inn i opninga og gjer nye beinceller i stand til å lage nytt bein.

– Rammeverket må etterlikne beinet for å leggje til rette for liv og vekst. Det må vere porøst, slik at ein får framvekst av blodkar, og slik at alle delane kan få tilført næring frå vevet ikring. Elles vil cellene døy, seier Hellem.

Pasient-testing på trappene

Ph.d.-kandidatane og postdoktorane som er knytte til prosjektet, får alle kose seg med slike delproblem: Kor mange og kor store porer bør det vere i «stativet»? Kor mange celler er det behov for, og kva mogningsstadium bør dei vere på? Korleis bør bionedbrytinga av det kunstige materialet gå føre seg?

– Fram til no har vi drive med laboratorieeksperiment, eksperiment på små dyr og på større dyr. Dette er ei ny form for behandling, så det er viktig å vere viss på at det er trygt. No førebur vi søknaden om klinisk utprøving til komiteen for medisinsk og helsefagleg forskingsetikk, REK Vest, så vonleg kjem vi i gang med dette i det komande året, seier Mustafa. ■

VascuBone

- skal utvikle ei «verktøykasse» for beinrekonstruksjon, inkludert stamcelleterapi, biomateriale og diagnostiske verktøy, som skal kunne takast i bruk ved ulike typar beindefektar
- er eit integrert prosjekt under EU sitt 7. rammeprogram, koordinert av Fraunhofer-Institut für Grenzflächen- und Bioverfahrenstechnik i Stuttgart, Tyskland
- har 15 partnarar, både akademiske institusjonar og industri. UiB er einaste norske partnar
- prosjektperiode 2010–2014

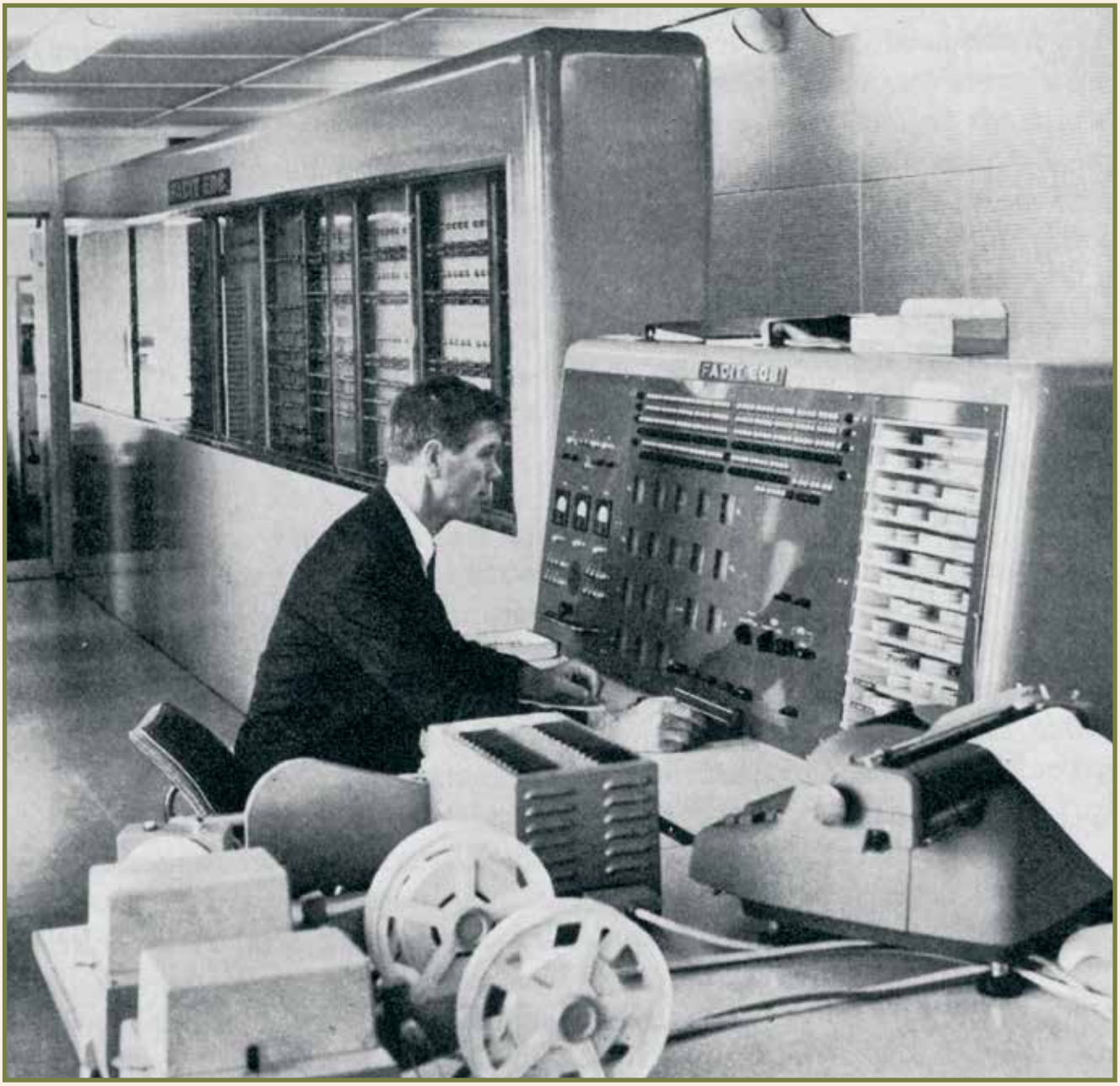

Facit EDB

Bildet viser Meteorologisk institutts første datamaskin, som ble anskaffet i juni 1961. Meteorologisk institutt ble dermed det tredje meteorologiske instituttet i verden som kjøpte og tok i bruk en datamaskin. Facit-anlegget kostet 4,5 millioner kroner. Ved anskaffelsen var dette den største regnemaskinen i landet, og den var i bruk fram til den ble skiftet ut i 1972.

Kilde og foto: Meteorologisk institutt

Slikt ein ikkje gjer

Forskarar vil gjerne vere fordomsfrie, men alle fagmiljø har forbodne felt.

Tekst: Johanne Landsverk Illustrasjon: Marie Rundereim

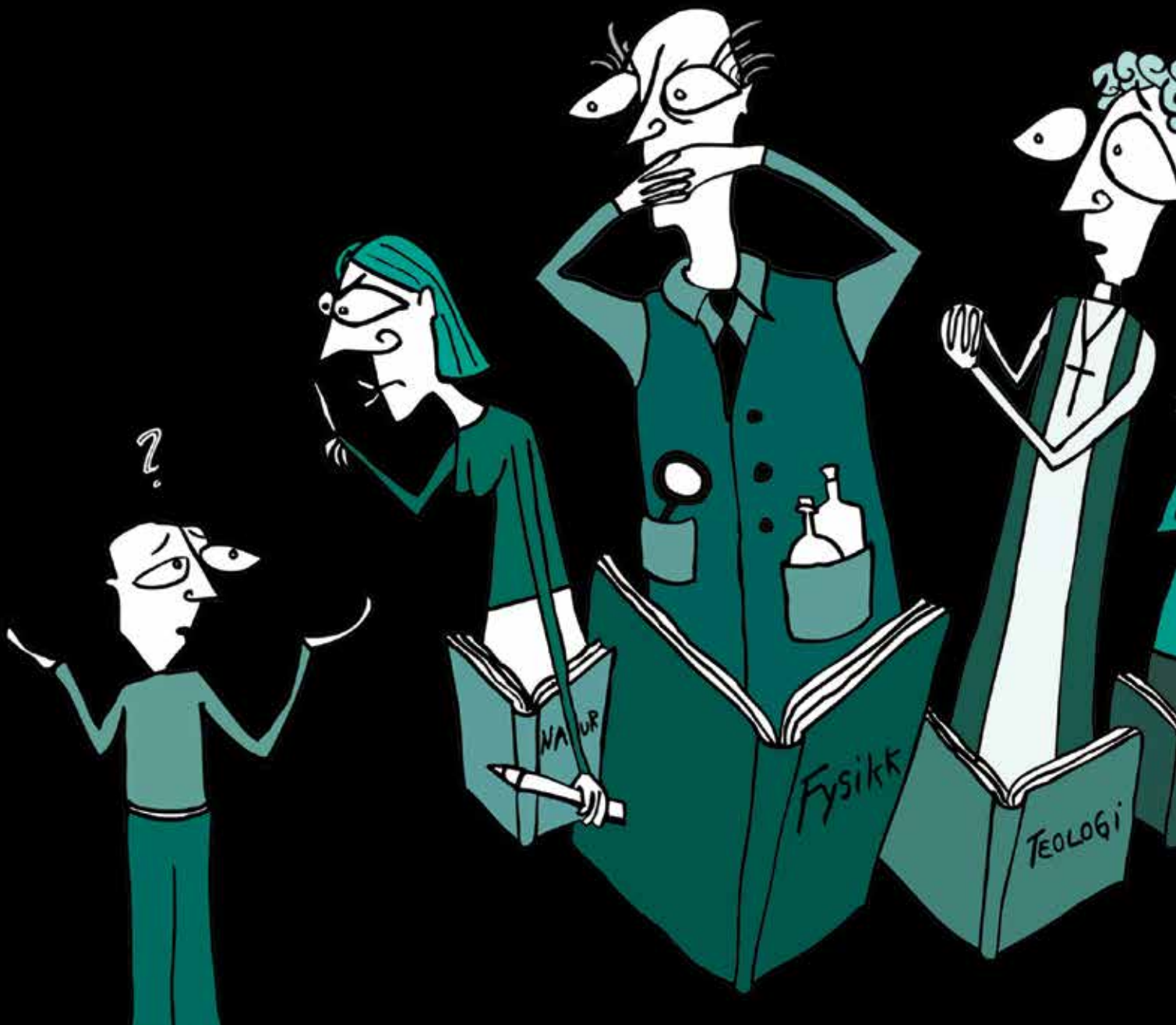

«For ein universitetslærar er det å liggje med ein student verkeleg tabu-tabu.»

Tian Sørhaug

Kanskje sit du og sveittar i frykt for at nokon skal oppdage kven du er. For nettopp her – i dette miljøet – ville synspunkta dine ha vore tabu.

– Det interessante med vitskap er at tabu er tabu. Vi skal vere så opne og fordomsfrie, og ein forskar skal ikkje ha tabu. Men det har vi sjølvsagt, seier sosialantropolog Tian Sørhaug, professor ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo (UiO).

Sørhaug har blant anna vore leiar for Senter for teknologi, innovasjon og kultur ved UiO og er kjend frå NRK-programmet Lyngbø og Hærlands Big Bang.

Han seier mange tabu sit så djupt at vi ikkje legg merke til dei.

– Og nokre tabu veit vi alle om, men ingen snakkar om dei.

Skal ikkje snakkast om

Ein kan snakke om tabu på ulike nivå i samfunnet, både generelle tabu, tabu i arbeidsmiljøet og faglege tabu. Ordet «tabu» kjem frå Tonga i Polynesia, der tabu i den tradisjonelle kulturen hang saman med førestellinga om heilag makt eller kraft. I ordboka er «tabu» forklart slik: «forbod mot visse handlingar eller mot å nemne eller røre visse menneske, dyr eller ting.»

– Ordet «tabu» blir brukt om ting som er farlege, som ikkje bør snakkast om, eller som ein må unngå. Tabu er ofte knytte til ideen om det ureine. Men ordet blir i dag brukt friare, og då gjerne om noko som er forbode. I forskingsverda snakkar ein gjerne om tabu som ei form for fagleg ueinigheit, seier Sørhaug.

Alle kulturar har sine tabu, men nokre tabu finst alle stader i verda, som incest.

– Incesttabu finst faktisk overalt, med unnatak av dei heilage faraoane i Egypt – og på Hawaii, der dei låg med søstrene sine for å halde blodet heilagt. I samfunnet vårt er det tabu for terapeuten å liggje med ein pasient. Terapeutar som gjer slikt, blir sett på som litt ekle, og det er typisk for tabu: det ekle og det farlege.

– Men kva er tabu i akademia?

– For ein universitetslærar er det å liggje med ein student verkeleg tabu-tabu. Ved nokre amerikanske universitet har redsla for sex no gått så langt at vaksne menn ikkje tør å gje studentane ein klem. Og det er blitt meg fortalt at ved visse universitet i USA held du døra til kontoret open når du rettleier studentar. Eg for min del lukkar døra grundig, så ikkje heile Blindern skal høyre kva som blir sagt under rettleiinga.

Redsla for å trø feil

Ifølgje Sørhaug har menneska i vår tid ein tendens til å forkaste tabu.

– Men i grunnen er det fint at dei finst. At kannibalisme er tabu, er jo ganske all right? Eg trur ikkje ein kan tenkje seg ein samfunnsorden utan tabu, noko som er veldig forbode. Men det som er tabu for nokon, treng ikkje vere det for andre. Om eg påstår at noko er tabu, vil ikkje ein religionsvitar nødvendigvis vere einig.

Kjetil Hafstad, professor i teologi ved Universitetet i Oslo, seier at religion på mange vis er utgangspunktet for tankegangen kring tabu.

– Religionane er blitt til i ein samanheng der ein såg universet som ein einskap der alt hang saman, og der gode og vonde krefter rådde over verda. I mellomalderen var det svært mange forbod og tabu. Livet handla om kva ein måtte unngå for ikkje å gå fortapt. Ein måtte leve rett, og redsla for å gjere feil sat djupt, seier Hafstad.

– Sjølv om vi ber dette med oss gjennom historia, er det ikkje slik lenger. I teologien ser vi ikkje lenger på verda som ei forteljing der alt heng saman og ulukker og sjukdom er ei straff.

Tabu å vere mislukka

Sørhaug har også vore forskar og direktør ved Arbeidsforskingsinstituttet (AFI). Han trur det i visse arbeidsmiljø kan vere tabu å vedgå at ein slit med undervisninga eller forskinga.

– Ved nokre institutt går det nok greitt å snakke med leiinga om at ein har problem med undervisninga. Andre stader må det ikkje nemnast. Kanskje er det også avhengig av kor «macho» miljøet er. Universitetet er blitt så konkurranseorientert. Kanskje er det ei stund sidan du har produsert noko, og då blir du veldig

TIDLEGARE SVAR I SPALTA «10 KJAPPE»

Dei siterte er oppførte med tittelen og arbeidsstaden dei hadde då dei vart spurde.

– Kva er tabu i ditt fag?

ERNST HÅKON JAHR professor i nordisk språkvitenskap, Universitetet i Agder:
– Å si at et språk eller en dialekt ikke er like bra som andre. Personlige preferanser får man holde for seg selv.

SVEIN BJELLAND professor i biologi ved Universitetet i Stavanger:
– Fusk. Fabrikasjon av data er det absolutte tabu for forskere innenfor naturvitenskap.

TRINE OSEN LANDE bibliotekar ved Misjonshøgskolen i Stavanger:
– Sensur, kanskje? Litteratur og informasjon bør være tilgjengelig for alle som ønsker og trenger det.

JAN FRODE HATLEN stipendiat ved Institutt for historie og klassiske fag, NTNU cand.philol. i historie:
– Historiefaget har historiske tekster som utgangspunkt for konklusjoner om fortiden. Overdreven teoribruk uten tilstrekkelige tekstnære analyser blir derfor naturlig nok tabu.

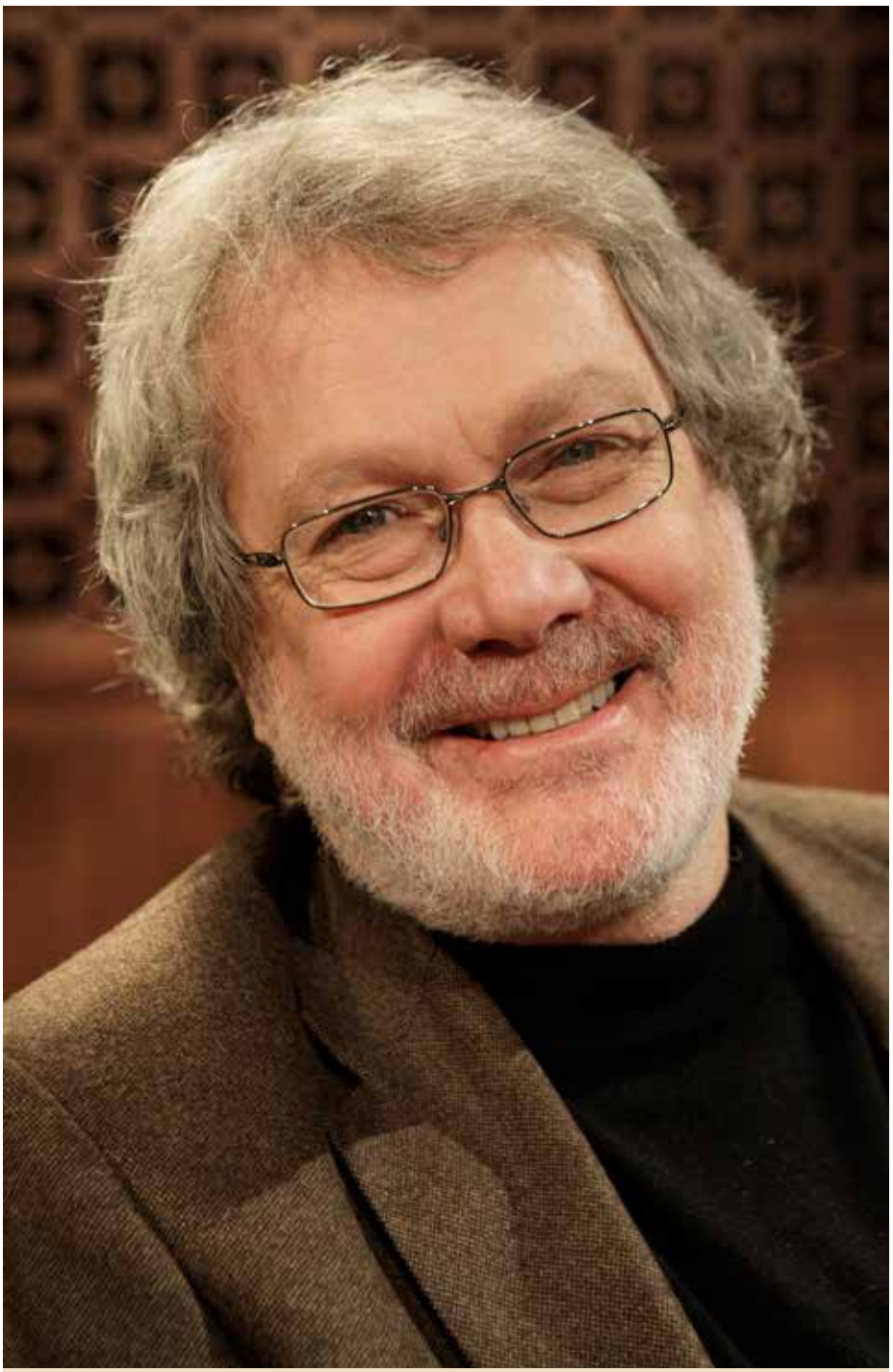

– Nokre tabu veit vi alle om, men ingen snakkar om dei, seier Tian Sørhaug, her fotografert i eit NRK-studio. (Foto: Ole Kaland/NRK)

aleine. Men dette snakkar ein ikkje høgt om.

– Kan tabubelagde synspunkt føre til utstøyting av fagmiljøet?

– Ja, om ein er aleine om å representere det motsette synet i miljøet, kan det bli vanskeleg. Det kan føre til at du ikkje lenger blir brukt som fagperson, at du ikkje lenger er relevant.

Per Koren Solvang, professor i sosiologi ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA), er einig.

– For forskarar generelt kan det vere tabu å snakke om at ein har problem. Det er greitt å snakke ope om problem med teljekantsystemet. Men det er tabu å snakke veldig høgt om at det går dårleg, meiner han.

Ikkje lett å sjå fagtabu

I den faste spalta «10 kjappe» i Forskerforum har medlemmene i Forskerforbundet gjennom fleire år blitt spurde om kva som er tabu i deira fag. I svara teiknar det seg eit mønster – heilt uavhengig av fagmiljø: Svært mange seier det er tabu med forskingsjuks, snarvegar, å formidle feilaktig informasjon, ikkje vere etterretteleg i forsking, ikkje oppgje kjelder og referansar.

– Kanskje er forskingsjuks det mest forbodne i dag, også i mitt fagmiljø. Juks skapar ubehag, men eg vil ikkje kalle det tabubelagt, seier teologiprofessor Hafstad.

Han fortel at i tidlegare tider var redsla for å trø feil noko ein verkeleg kjende på kroppen.

– Kanskje har vi framleis ei slik redsle for visse ting i fagmiljøet, men ho er ikkje så lett å få auge på, seier Hafstad.

Han synest det er vanskeleg å seie kva som er tabu i faget hans i dag.

– I eit historisk perspektiv ser vi lettare at tabu endrar seg. For 100 år sidan var det upassande for kvinner å arbeide i akademia. Det galdt også kvinner som ville bli prest. Og for 40 år sidan var det tabu i det heile tatt å snakke om homoseksualitet i det norske samfunnet.

Ifølgje Hafstad finst det ikkje lenger tabu i debatten om homofili.

– Fundamentalisme er tabu

Teolog og kyrkjehistorikar Ingunn Breistein, som er leiar ved Institutt for religion, filosofi og historie ved Universitetet i Agder, meiner likevel det finst tabu i fagmiljøet.

– Innan faget religion er det tabu å forfekte ei fundamentalistisk haldning til ulike religionar eller stå for ei bokstavtru tolking av til dømes Bibelen, slik vi enno ser ein del av i fagmiljøet i USA. Det er også tabu å forsvare religiøs vald. Idealet er at alt skal kunne diskuterast og fortolkast fritt, men i praksis har også vårt fagmiljø nokre «blind spots», seier Breistein.

Også rektor Vidar Haanes ved Menighetsfakultetet (MF) meiner det i dag vil vere vanskeleg for vitskapleg tilsette å stå fram med eit reint fundamentalistisk skriftsyn, det vil seie at ein tolkar skrifta heilt bokstavleg.

– Det som er mest tabu i dag, er å bruke religion til å underbyggje nasjonalistiske, rasistiske eller sjåvinistiske synspunkt. Så det kan nok hende at nokre forskarar ikkje vågar å la sterkt reaksjonære, politiske synspunkt kome fram i lyset, seier Haanes.

Andre fagmiljø innanfor teologi eller religion har sine eigne spesifikke tabu:

Ida Marie Høeg er forskar innan religionssosiologi ved Stiftelsen Kirkeforskning (Kifo).

– Religionssosiologi har lenge vore prega av fenomenologien og synet på mennesket som meiningssøkjande. Men på 1990-talet skjedde ei vending internasjonalt, inspirert av «rational choice-teorien» om det kalkulerande mennesket som søkjer eigennytte. I motsetning til i Sverige er det i Noreg tabubelagt å bruke denne teorien som forklaring på kva ein religion er. Religiøs lidenskap eller merksemd er ikkje nødvendigvis motivert ut ifrå kva som gjev belønning i dette eller det hinsidige livet, seier Høeg.

FrP-tabuet

Sosiolog Solvang ved HiOA jobba tidlegare i eit reint sosiologisk fagmiljø.

– Då hadde eg ein god kollega som meinte at å vere sosiolog og høgreveljar er ei sjølvmotseiing. Det er nok ganske treffande. For ein sosiolog er det tabu å forsyne FrP med gode argument. Det er typisk å vere redd for at forskingsresultat skal bli brukte i FrPs argumentasjon, og sosiologane vil vere nøye med korleis vi formidlar forskingsresultat, seier han.

Solvang trur likevel dette har endra seg med åra.

– Det høgrekonservative tabuet er nok svekt i dag, men det er framleis til stades i miljøet.

Tian Sørhaug meiner det innan sosiologien framleis finst faglege tabu.

– Innan sosiologien, som eg har sysla mykje med opp gjennom åra, har det vore tabu å leggje vekt på at individet kan forandre historia. Det å lage teoriar om at enkeltpersonar, som til dømes Hitler og Stalin, kan ha avgjerande effekt på historia, er noko som ikkje passar med den strukturelle måten sosiologi er innretta på. Om du går til 1800-talet si historie, så var dei opptekne av at store menn dreiv historia framover. Denne tanken har vore tabu i sosiologien, seier Sørhaug.

– Om du i eit sosiologimiljø skulle kome med ein «stor mann-teori», trur eg miljøet framleis ville sjå nedlatande på det, seier han.

– Men kva med antropologien?

– Eg jobbar ikkje med det faget lenger, men den gongen eg studerte antropologi, snakka vi veldig lite om kannibalisme. Å ete menneskekjøt har vore skikk og bruk i nokre samfunn, men den gongen måtte det ikkje snakkast om. Det er heldigvis retta opp i dag.

– Blir lett kontroversielt

Kvart fagmiljø har sine tabu, og her er eit par døme frå biologien:

– I mitt miljø er det tabu å drive forsking med genmodifiserte plantar på friland. Vi driv med det i laboratoriet, men der går grensa her i Noreg, svarte Cathrine Lillo, professor i biologi ved Institutt for matematikk og naturvitskap, Universitetet i Stavanger, i spalta «10 kjappe».

Trond Amundsen, som er professor i biologi ved NTNU, forskar på dyreåtferd.

– Innan studiar av dyreåtferd er det uakseptabelt å påføre dyra lidingar. Det er tabu ikkje å bry seg om korleis dyra har det, anten det gjeld dyreforsøk i laboratorium eller studiar av dyr ute i felten, seier Amundsen.

Han nemner også eit anna ømtolig område innan biologien:

– Det blir lett kontroversielt når vi skal prøve å forstå åtferda til menneska i lys av åtferdsmønster og drivkrefter hjå dyra, til dømes seksuell åtferd eller åtferd knytt til makt og konkurranse. Om det ikkje er direkte tabu, er det politisk kontroversielt. Frykt for kritikk kan føre til at ein lèt vere å nyttiggjere seg kunnskap innan evolusjonsbiologi og åtferdsbiologi for å forstå mennesket, til dømes når det er snakk om kjønnsskilnader. Dette såg vi svært tydeleg i debatten kring TV-programmet Hjernevask, seier han.

Så trass i at forskarar flest prøver aldri så hardt på å vere opne og ubundne: Visse ting skal ein berre ikkje meine eller gjere. Det er rett og slett tabu. ■

SIDSEL KVARTEIG
arkivar i landdivisjonen ved Statens kartverk:
– Det måtte være å tillate Hvermansen å bevege seg i arkivene, et tabu jeg er enig i.

ANN KARIN LARSSEN
høgskolelektor ved Luftkrigsskolen:
– Det måtte være å si høyt at teori innimellom føles som en tvangstrøye.

ALINE NISTAD
førsteamanuensis i trombone ved Norges musikkhøgskole:
– En del studenter har utøverambisjoner, men kommer aldri til å bli det. Men å si høyt at noen elever ikke er like gode som andre, er liksom ikke lov.

HANS PETTER HORNÆS
førstelektor i matematikk og statistikk ved Høgskolen i Gjøvik:
– Det er å si at noe bare er sånn. I matematikk har jo alt sin forklaring.

HANS CHRISTIAN SØBORG
konservator på Verdensarvsenter for bergkunst – Alta Museum:
– Det å diskutere om ikke hensynet til innsamling og bevaring av samlinger for framtiden kan ta overhånd slik at man ikke prioriterer høyt nok behovene til dagens publikum.

20 nøtter

Skjenkestader

a) I kva for film utspeler mykje av handlinga seg på kafeen Rick's?
b) Kva heiter restauranten i Parkveien i Oslo som har vore open sidan 1870-talet?
c) På kva for kafé ved Seinen sat Jean-Paul Sartre og Simone de Beauvoir så mykje at dei kalla det heime?
d) Kor ligg ølhallen Hofbräuhaus am Platzl, der Adolf Hitler i 1920 la fram det som skulle bli det nazistiske partiprogrammet?
e) Kva for Stockholms-restaurant inneheldt «Röda rummet», som Strindberg skreiv om, og som er blitt gjesta av blant andre Josephine Baker og Frank Sinatra?

Med namn etter byar

a) Kva er det norske namnet på tøyet som på svensk heiter manchester?
b) Kva for drink vart utvikla på Raffles-hotellet for rundt 100 år sidan, med ananasjuice som sentral ingrediens?
c) Kva for by i Ohio var i 1995 vertskap for fredsforhandlingane etter krigen i Bosnia og gav namn til avtalen som vart inngått?
d) Kva for skotsk kjøtferase vart introdusert til Noreg på 1950-talet?
e) Kva slags gran har fått namn etter den gamle hovudstaden i russisk Amerika?

Reisa til månen

a) Kva var namnet på NASA-programmet som sende folk til månen i perioden 1969 til 1972?
b) Kven sette foten sin på månen under den første måneferda?
c) Kor mange nasjonar har utført bemanna ekspedisjonar til månen?
d) Kva var det det sovjetiske romfartøyet Luna 3 tok bilete av for første gong i 1959?
e) Kven gav i 1865 ut *Frå jorda til månen*, der president Barbicane i Baltimores våpenklubb står i spissen for ei måneferd?

Hav og sjø

a) Kva heiter innbuktinga sør for Barentshavet som er omslutta av Kolahalvøya, Kaninhalvøya og Karelen?
b) Kva del av Middelhavet badar du i om du ferierer i Venezia eller Dubrovnik?
c) Kva del av Nord-Atlanteren er kjend som gytegrunn for ål og for at store delar av overflata er dekte av sjøgras?
d) Kva del av Stillehavet høyrer Tonkinbukta og Siambukta til?
e) Kva havområde er dette?

Foto: Wikipedia

Svar:

Skjenkestader
a) Casablanca
b) Lorry
c) Café de Flore
d) München
e) Berns Salongar

Med namn etter byar
a) Kordfløyel
b) Singapore Sling
c) Dayton
d) Aberdeen Angus
e) Sitkagran

Reisa til månen
a) Apollo
b) Neil Armstrong og Edwin «Buzz» Aldrin
c) Éin (USA)
d) Baksida av månen (som aldri er synleg frå jorda)
e) Jules Verne

Hav og sjø
a) Kvitsjøen (eller Kvitehavet)
b) Adriatarhavet
c) Sargassohavet
d) Sørkinahavet
e) Persiabukta

10 kjappe

Solveig Hovlandsvåg Røkke
Medlem nummer 40047904 i Forskerforbundet
Stilling: seniorrådgiver/synspedagog ved Tambartun kompetansesenter/Statped
Utdanning: master i spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo
Første jobb etter endt utdanning: assistent i barnehage
Karrieremål: å fokusere på utvikling av kompetansen som synspedagog

Vil til guru i Finland

– **Hva jobber du med akkurat nå?**
– Utredninger av synsfunksjon hos svaksynte barn, unge og voksne. I tillegg er vi midt i en stor omorganisering av Statped fra elleve sentre til fire regioner fra januar 2013.

– **Hvor tenker du best?**
– På kontorstolen, når jeg kikker ut av vinduet. Vi har så fin utsikt her på Tambartun.

– **Hva er den viktigste fagboken i ditt akademiske liv?**
– Akkurat nå er det en bra bok av finske Lea Hyvärinen, *What and how does this child see?* (2011). Den dekker mye av mitt behov – tips til hvordan en skal utrede, tolke og utføre synsfunksjonsutredninger.

– **Hva skal til for å bli en god synspedagog?**
– Et helhetlig perspektiv på individet. Vi skal hjelpe til med å få den synshemmede til å fungere best mulig i hverdagen. Vi må blant annet kunne mye om hjernen og ulike synsfunksjoner, om optikk og om opplæringsloven.

– **Hva er tabu i ditt fag?**
– Tabu er litt sterkt, men det er viktig å være ydmyk i forhold til andre profesjoner og kjenne sin begrensning innenfor faget. Vi skal ikke stille diagnose, men utreder etter at diagnosen er stilt.

– **Hva karakteriserer kontorplassen din?**
– Utsikten til urtehagen og det at kontorpulten er full av faglitteratur og gule post it-lapper. Jeg har dessuten en god sadelstol i skinn som tillater bevegelse i forhold til heve/senke-pulten.

– **Ved hvilken institusjon i verden skulle du gjerne tilbrakt et jobbår?**
– Nevnte Lea Hyvärinen er øyelege og litt av en guru på feltet. Det hadde vært veldig interessant å hospitere hos henne ved Universitetet i Helsinki. Hun har passert 70, men er fortsatt aktiv.

– **Dersom du måtte velge deg et annet fagfelt, hva ville du falt ned på?**
– Utviklingspsykologi. Men jeg ville fortsatt ha jobbet praktisk rettet.

– **Om du var statsråd med ansvar for forskning og høyere utdanning, hvilket enkelttiltak ville du gjennomføre?**
– Vi er for få synspedagoger i Norge i dag. Jeg ville ha sørget for å øke midlene, slik at flere ble utdannet.

– **Hva vil du lese mer av i Forskerforum?**
– Spesialpedagogikk, spesielt om hva som rører seg på forskningsfronten. Dessuten burde omorganiseringen av Statped få mer oppmerksomhet. Den berører både ansatte og brukere.

Av Elin Havelin Rekdal

Ny leiar og nytt styre

Petter Aaslestad er vald til ny leiar av Forskerforbundet, og frå nyttår avløyser han Bjarne Hodne. Aaslestad er professor i litteraturvitskap ved NTNU. Dei siste åra har han i tillegg engasjert seg sterkt i administrasjonen av og politikken for forsking og høgare utdanning. Han har vore HF-dekan ved NTNU, og i 2005 søkte han rektorposten der. Året etter vart Aaslestad styreleiar i Nokut, ein posisjon han har framleis. Han er òg styreleiar for det store Samkul-programmet til Forskingsrådet.

Forskerforum hadde eit stort intervju med Aaslestad i 2009. Der kom det fram at til og med venene til Aaslestad lurte på korleis ein så danna mann kunne verte styreleiar i Nokut. Aaslestad la for dagen ein sterk vilje til å påverke i staden for å vere passiv eller sur på utsida av prosessane: «Eg synest det er viktig at ein som fagperson er med på å utvikle institusjonane. Det er feigt å unndra seg ansvar og overlate det til ein administrasjon som ein så klagar på. Dessutan er det roande å skjøne meir av korleis verda blir laga.»

Redaktør Kjetil A. Brottveit

Lat meg forenkla kalle ei slik innstilling ei opning, eller utveksling, mellom HF og SV. I denne enkle likninga går det òg opp at Aaslestad leiar Samkul-programmet der målsetnaden er å *auke kunnskapen om dei kulturelle føresetnadene for samfunnsutviklinga*. Eit intervju Universitetsavisa hadde før valet var utstyrt med denne ingressen: «Professor Petter Aaslestad er ekspert på fortellerteori. Får han tillit er han klar til å fronte den viktige fortellingen om forskningens betydning i samfunnet.» Då Aaslestad heldt tale til forsamlinga som valde han, kom det fram at han hadde sans for tilnærminga til denne journalisten.

Representantskapsmøtet vert halde kvart tredje år, og er det høgaste organet i Forskerforbundet. Møtet vart halde i Oslo 16. og 17. oktober. Val av leiar og styre var to av dei viktigaste sakene. På møtet røystar delegatane på vegner av lokallag ved eigne institusjonar. Forbundet har vel 18 000 medlemer, og om lag 11 300 av desse var representerte med røystande utsendingar på møtet.

> Valkomiteen er tydeleg imponert over kvalifikasjonane til Aaslestad.

Vel 9200 røysta på Aaslestad, den einaste leiarkandidaten, medan om lag 18 prosent røysta blankt. Jorunn Ubostad frå Forskerforbundet ved Universitetet i Nordland var blant dei som ynskte skriftleg avrøysting. Ho var ikkje nøgd med prosessen til valkomiteen, og ho hadde ynskt seg ein leiarkandidat med meir røynsle frå fagforeiningsarbeid og lønskamp. Ho understreka at ein burde slutte opp om den nye leiaren uansett. Dette hende då òg seinare gjennom ein ståande applaus for Aaslestad då valresultatet var klart.

> Tilløpa til debatt før valet dreidde seg mykje om kva bakgrunn kandidatane hadde.

Tidlegare i haust hadde Aaslestad ein utfordrar til leiarvervet. Kristian Mollestad, mangeårig hovudtillitsvald i Forskerforbundet ved Universitetet i Oslo, gjorde kandidaturet kjent blant anna gjennom ein kronikk i Forskerforum. I nummeret etter kom Aaslestad med sin eigen kronikk. Båe la vekt på to viktige sider ved arbeidet til Forskerforbundet – det tradisjonelle fagforeiningsarbeidet for betre løns-/arbeidsvilkår og å vere ein forskingspolitisk aktør i breiare forstand. Mollestad har mest røynsle med det fyrstnemnde, Aaslestad med det sistnemnde.

Dermed fekk vi iallfall tilløp til ein debatt om kva den neste leiaren av Forskerforbundet er, eller bør vere, oppteken av. Eg ser dette som eit framsteg. Dersom medlemene og lokallaga skal gjere seg opp ei kvalifisert meining om kven dei vil ha som leiar, bør kandidatane vere kjende i god tid før representantskapsmøtet. Det har ikkje alltid vore tilfelle.

Eit ulykksalig utslag av kampen om leiarvervet er situasjonen ved lokallaget til Forskerforbundet ved Universitet i Oslo. Mollestad hadde nok rekna med støtte frå sitt eige lokallag, men lokallagsstyret bestemte seg for å gå inn for kandidaten til valkomiteen. Lokallaget vart dermed splitta, og har eit arbeid å gjere med å samle seg att. Valkomiteen hadde innstilt to UiO-tilsette som styremedlemer, Live Rasmussen og Inga Bostad. Rasmussen er ikkje overtydd av lokallagsleiar Eivind Balsviks argumentasjon for å lande på Aaslestad. For Bostad òg har prosessen i forkant medverka til at ho trekte seg. Dermed har vi ikkje berre eit splitta lokallag, men eit hovudstyre som for fyrste gong på lenge er utan representantar frå Universitetet i Oslo. På side 6–7 kan ein lese meir om det nye styret og representantskapsmøtet.

Tilløpa til debatt før valet dreidde seg mykje om kva bakgrunn kandidatane hadde. Forskerforbundet har ein svært samansett medlemsmasse med omsyn til både institusjonstypar og stillingskategoriar. Bør ein som ikkje er vitskapleg tilsett kunne leie Forskerforbundet? Ingen formelle vedtak står i vegen for dette, men i praksis er det vanskeleg. Forskerforbundet har tydelege røyster på båe sider, der den eine sida meiner at vitskapleg bakgrunn bør vere eit kriterium. I vår intervjua Forskerforum historikar Yngve Nilsen, som har skrive historia til Forskerforbundet. Han peika på at det er ein sterk tradisjon for å velje ikkje berre ein vitskapleg tilsett, men ein professor som leiar. Egil Spangen, som var forbundsleiar i 1969–70, er eit unntak. Han var opphavleg universitetslektor, men vart seinare fakultetssekretær. Dei siste periodane har leiarvervet gått på omgang mellom professorar ved NTNU og Universitetet i Oslo.

Like interessant som kva bakgrunn leiarkandidatar har, er det kva politikk dei ynskjer å føre. Dette fekk vi i liten grad debatt om på førehand, og på representantskapsmøtet var leiarvalet avgjort på førehand.

Valkomiteen er eit viktig organ, og var denne gongen leia av Ole Jakob Sørensen ved Høgskulen i Nord-Trøndelag. På møtet fortalde han om det grundige arbeidet med å leite fram, sile ut og intervjue kandidatar. Valkomiteen er tydeleg imponert over kvalifikasjonane til Aaslestad. Sjølv stoppa eg ikkje minst ved eit utruleg fortrinn han har fått gjennom røynsla som styreleiar i Nokut: Han kjenner godt til alle godkjende høgare utdanningsinstitusjonar i landet og veit ein del om kor skoen trykker.

Eg vil ynskje ny leiar og nytt styre velkomen og lykke til!

LEDER KRONIKK DEBATT BØKER

Send kronikkforslag til **kjetil.brottveit@forskerforum.no**. Kronikkens lengde må ikke overstige 10 000 tegn, inkludert mellomrom. Bidrag som trykkes honoreres med kr. 2000,–. Innlegg må være maksimum 2000 tegn. De blir ikke honorert.

Forskere – ta ansvar!

Forskere har et moralsk ansvar for hvilken forskning de utfører. Ikke se på dere selv som passive tannhjul i samfunnsmaskineriet, oppfordrer kronikkforfatteren.

Jørn Kløvfjell Mjelva, fysikkstudent, samfunnsborger og moralsk aktør

«UiO skal ikke drive med forskning som øker eller forlenger petroleumsutvinning.» Slik lyder et av vedtakene som inngår i Studentparlamentets politiske plattform for 2012 og 2013. Vedtaket vekket reaksjoner, og Realistforeningen arrangerte 15. september en paneldebatt om temaet. I panelet satt blant andre Solveig Figenschou fra Studentparlamentet og professor Anders Elverhøi, forskningsdekan ved Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet.

Under debatten kom det frem at formuleringen av vedtaket var kløfete, slik at vedtaket enten er uten substans eller vil komme til å ramme langt utover det intenderte. Jeg vil derfor ikke bruke dette innlegget til å forsvare vedtaket, selv om jeg anerkjenner dets intensjon. Imidlertid kom det noe annet frem i debatten som jeg synes er langt mer urovekkende enn en kløfete formulering, nemlig professor Elverhøis holdninger til forskernes moralske og politiske ansvar.

Ifølge Elverhøi er forskningen verdinøytral, hvilket han mener er sentralt for å opprettholde den akademiske frihet og uavhengighet. Videre hevdet han at vedtaket bommet fullstendig fordi det istedenfor å rette seg mot forskningens rammevilkår rettet seg mot den enkelte forsker og tilla denne et moralsk og politisk ansvar for egen forskning. Dette mener Elverhøi er upassende: Forskerne selv skal aldri måtte stilles til ansvar, det er det snarere politikerne som legger rammevilkårene for forskningen, som må. Om forskning brukes til formål som ødelegger klimaet eller tar menneskeliv, er for forskeren uvedkommende, han selv står bare ansvarlig for kvaliteten på forskningen.

Om flere av Elverhøis kolleger deler dette synspunktet, er det særdeles bekymringsfullt, men kan i det minste stå som forklaring på hvorfor det er så vanskelig å få til en omlegging av industri og forskningsmidler. Uten en aksept både for at forskningen er verdibasert, og for at forskeren har et moralsk ansvar, er det lite som kan fremdrive de større endringene på systemnivå. Derfor er det viktig å illustrere at dette faktisk er tilfellet.

Det er nok av historiske eksempler på verdiladet forskning. Det er få som vil hevde at eugenikken – forskning på rasemessige forskjeller med det formål å sikre «god avl» – ikke hadde sin bakgrunn i et bestemt verdisyn, eller at menneskeforsøkene under andre verdenskrig var et eksempel på god og uavhengig forskning. Noen vil kanskje hevde at forskningen per i dag har kommet såpass langt at den har kvittet seg med disse barnesykdommene og antatt en mer verdinøytral form. Min påstand er at dette ikke stemmer.

> «Det er nok av historiske eksempler på at forskning har vært verdiladet.»

Det er minst tre elementer ved forskning som gir den en verdiladning. Først er det hvilken forskning som gjøres, hvilket vil avhenge av Elverhøis politisk bestemte «rammevilkår», men det er også den enkelte forskers politiske, ideologiske eller personlige holdninger. Man kan forske av nysgjerrighet, av ærgjerrighet, for pengenes skyld, fordi en nær venn døde av kreft, eller fordi man har en filosofisk overbevisning om at rommet ikke har noen privilegert geometri. Her vil enhver forsker være påvirket av det verdisyn som preger dennes samtid. Vår tids verdisyn smitter over på forskningen som gjøres.

Samtidens vekt på kreftforskning er et betimelig eksempel på hvordan forskningen styres av forskernes og forskersamfunnenes verdisyn og interesser. Kreft er i hovedsak et problem som rammer samfunn der befolkningen har en gjennomsnittlig levealder på over femti år, hvilket ekskluderer majoriteten av verdens befolkning. Imidlertid er det heller ikke majoriteten av verdens befolkning som har mulighet til å utdanne seg til leger eller forskere, og det er derfor forståelig at kreftforskningen blir prioritert når forskningsmidler utdeles, eller når den blivende medisiner velger spesialisering. Særlig problematisk blir det idet vi samtidig insisterer på at det her ikke ligger et verdispørsmål til grunn, da dette hindrer oss i å iverksette tiltak som søker å motvirke betydningen av forskersamfunnenes

kortsiktige interesser for forskningen. Elverhøis holdninger er således svært farlige: Om den enkelte forsker er av den oppfatning at han ikke har et moralsk ansvar, vil denne heller aldri påta seg den ekstra oppgaven det innebærer å tenke igjennom hvorvidt et bestemt forskningsprosjekt er i tråd med ens helhetlige verdisyn. Dermed vinner de kortsiktige interessene.

Det andre verdiladede elementet er hvordan forskningen faktisk gjøres. På dette punktet vitner eksistensen av etiske komiteer om en allmenn aksept for at verdimessige vurderinger her er relevante. Blant annet er det i våre samfunn ikke tillatt å tvinge mennesker, eksempelvis innsatte i norske fengsler, til å underlegge seg forsøk som en del av straffen.

En rekke forskere er forståelig nok temmelig frustrert over de begrensingene som pålegges dem på grunn av samfunnets verdipolitikk, særlig knyttet til bioetisk lovgivning. Mange anser lovene som hindrer utstrakt stamcelleforskning, som et moralistisk hinder for medisinske fremskritt. Det er imidlertid uholdbart å argumentere mot denne formen for regulering på bakgrunn av abstrakte ideer om forskningens uavhengighet. Snarere burde man forsøke å vise at de hensyn som taler for stamcelleforskning, verdimessig veier tyngre enn dem som taler imot.

Etter hvert som forskningen går fremover og systemene vi studerer, blir stadig mer komplekse, blir de etiske problemstillingene også mer komplekse. Vi er i dag langt nærmere både forståelse av og kontroll over menneskekroppen enn vi var for tjue år siden. Det siste vi bør gjøre i denne situasjonen, er i likhet med Elverhøi å nekte å forholde oss til de moralske problemene som samtidig dukker opp, under dekke av forskningens «verdinøytralitet». Tvert om avkreves en langt sterkere moralsk bevissthet og ansvarsfølelse, både hos den enkelte forsker og i forskermiljøet i sin helhet.

> «Slutt å skylde på at politikerne ikke tar de rette beslutninger.»

Til slutt har vi spørsmålet om hvordan forskningen brukes. Åpenbart vil dette være påvirket av hva samfunnet regner som viktig og riktig bruk av forskningen. I en økonomi drevet frem ved bruk av olje og gass vil forskningens konsekvenser for olje- og gassutvinningen være det verdimessig avgjørende, mens i et samfunn med en mektig våpenindustri vil forskningens anvendelse for utviklingen av våpen være det viktigste. Hvordan forskningen brukes, er en verdivurdering, her fra samfunnets side, men like gjerne fra forskerens.

Igjen er vi tilbake ved Elverhøis fornektelse av den enkelte forskerens moralske ansvar for forskningens konsekvenser. Dette følger imidlertid bare om man aksepterer at forskningen er verdinøytral og uavhengig av forskerens eller samfunnets verdisyn. Dette har vi sett ikke stemmer – en erkjennelse som på ingen måte er ny: Hver høst deles Nobels fredspris ut i Oslo, som en konsekvens av Nobels erkjennelse av de dramatiske og grusomme konsekvensene hans forskning hadde – konsekvenser han gjennom sitt testamente tok ansvar for. Poenget er ikke at Nobel ikke gjorde noe godt for verden gjennom sin oppfinnelse, men at han tok ansvar for de medfølgende grusomhetene. De aller fleste forskere ønsker anerkjennelse når deres forskning bidrar til å gjøre verden til et bedre sted, men de må også ta ansvar for de eventuelle uheldige konsekvensene av den samme forskningen.

Det klønete vedtaket fra Studentparlamentet har kommet som følge av Elverhøi og hans meningsfellers manglende vilje til å anse seg selv som politiske og moralske aktører, med et akademisk ansvar som burde stå til deres store akademiske frihet. Fordi forskerne selv ikke legger begrensninger eller uttaler seg om hva deres forskning kan eller bør brukes til, prøvde Studentparlamentet å gjøre det for dem. Dette ledet til et vedtak som rammer langt utenfor sin intenderte målskive, nemlig forskning som gjør det mulig for oljenæringen å forlenge en virksomhet som økonomisk og miljømessig ikke er bærekraftig.

Jeg vil avslutte dette innlegget med en oppfordring til forskerne selv: Ta ansvar! Slutt å skylde på at politikerne ikke tar de rette beslutninger, og still selv krav til hva forskningen deres kan og ikke kan brukes til. Ikke se på dere selv som passive tannhjul i samfunnsmaskineriet, men som samfunnsborgere med innflytelse på maskineriets hensikt.

Hver forsker er en øy

Gode enkeltundersøkelser av nyheter og redaksjoner, men snakker forskerne sammen?

I 2001 undersøkte professor i journalistikk Sigurd Allern blant annet nyhetsprioriteringer og kildevalg i sin innholdsanalyse av ti norske aviser. Nå har førsteamanuensis Svein Bruråas ledet kolleger og studenter ved avdeling for mediefag i Volda i arbeidet med oppdaterte analyser av norsk presses nyhetsvurderinger. Boka retter seg først og fremst til studenter. Den er grundig, systematisk og solid, og overbeviser som lærebok. Likevel er det noe jeg savner.

Hoveddelen består av fem forskeres analyser fra deltagende observasjon og intervjuer gjennom en snau juniuke i fjor, i Dagbladet, NRK Dagsrevyen, TV 2 Nyhetene, Nettavisen og Aftenposten. Boka åpner med relevante utdrag fra sentral teori, noe som gir en trygg, pedagogisk ramme for den videre lesningen. Så følger poengterte og nyttige kvantitative innholdsanalyser av 558 nyheter fra aviser, TV og nett. Å plassere slike sentrale tall og funn i starten vekker nysgjerrighet og gir en vesentlig kontekst før de redaksjonelle nyhetsvurderingene undersøkes.

Det er gøy å fly som en flue gjennom redaksjonene. Pressen består ellers av ganske lukkede rom, der redaksjonelle vurderinger ofte er noe publikum bare kan spekulere i på basis av sluttproduktet. Analysene avdekker flere interessante detaljer i redaksjonelle nyhetsvurderinger. Én observasjon handler om voldtektssaker. Dekningen kritiseres ofte for ensidig å handle om overfallsvoldtekter (til forskjell fra relasjonsvoldtekter, som skjer langt oftere), for å overbetone frekvensen av ikke-vestlige voldtektsmenn (forskjellen er marginal om man ser alle voldtekter under ett) og for implisitt å gjøre voldtektsofre til medskyldige (jenters klær, promille, atferd). Denne dagen inviterer politiinspektør Rohde til seminar om voldtekt, og Nettavisen vil dekke det. Samtalen går som følger mellom to medarbeidere: «M1: Det er bra med blest om utspill. Jeg liker dette. M2: Hvem står bak voldtektene? Det er alltid ikke-vestlige. Det kan repeteres. M1: Få henne til å si noe om hva kvinner sjøl kan gjøre. Da blir det alltid spetakkel.» Replikkvekslingen avdekker hvordan pressens konstruksjoner av fiendebilder kan foregå, og at begrunnelser for pressens tendens til å opprettholde grunnleggende feil (offerets skyld i voldtekt) kan forklares med at det skaper trafikk (spetakkel).

Bruråas, Svein (red.)
Nyhetsvurderinger. På innsiden i fem redaksjoner
IJ-forlaget, 2012
155 sider
Veil. pris: kr 379

Bruråas, Svein (red.)
Mediene og terroraksjonen. Studier av norske mediers dekning av 22. juli
Unipub, 2012
254 sider
Veil. pris: kr 229

Avslutningskapittelet om journalistisk kvalitet har også gode refleksjoner, og fungerer som oppsummering. Jeg føler meg likevel litt snytt. Enkeltvis er bidragene detaljerte og presise, men underveis er hjelpen til å håndtere detaljene som helhet noe begrenset. Boka mangler et overordnet fortellernivå som evner å se de lange perspektivene. Som minimumsløsning kunne jeg akseptert noe enklere enn en omfattende sammenfatning, for eksempel en presentasjon der de fem observasjonskapitlene var skåret over samme lest ved at de presenterte fakta, antall lesere, eiere, redaksjoner etc. på samme måte. Nå fremstår hvert enkelt kapittel og hver enkelt kapittelforfatter som mer isolert, og lukket rundt seg selv og sine funn.

Denne løsheten finner jeg også spor av i perspektivene. Etter min oppfatning er det et interessant trekk at observasjonene er gjort en drøy måned før 22.07.11. Terrorangrepet er derimot ikke nevnt i sammenheng med observasjonene. Men ville det ikke vært relevant å se hvordan 22. juli-stoffet konkret skilte seg fra en normal sommeruke?

Med det spørsmålet present er det interessant å merke seg en av bokhøstens antologier, også med Bruråas som redaktør. Den består av fire studentarbeider som tar for seg dekningen av 22. juli. De ser på ulikheter i NRKs og TV 2s dekning, endringen da gjerningsmannens identitet ble kjent, ofrenes opplevelse av å avbildes og betydningen av Twitter. Selv om det er noen svakheter i bidragene, holder de et høyt nivå til å være studentarbeider. Der læreboka baserer seg på tradisjonelle og velkjente trekk i nyhetsanalyse, har antologien nyere og til dels mer oppdaterte forståelsesrammer for nyhetsproduksjonen. Studentene åpner opp et mangfoldig og tilsynelatende kaotisk landskap – et landskap som nødvendigvis må være krevende for redaksjoner også. *Nyhetsvurderinger* ser ut til å ha trukket seg mer vekk fra dette kaotiske medielandskapet, til fordel for mer klassiske og tradisjonelle forståelsesrammer – rammer som har flere fellestrekk med Allerns innholdsanalyser fra 2001. Men også her ser *Nyhetsvurderinger* ut til å ha nok med seg selv. Vi får få konkrete henvisninger til Allern, og få svar på endringer som har funnet sted over tid.

Slik fremstår boken som en isolert øy. Den har solid vegetasjon og gode gartnere, men den ser noe ensom ut i det uforutsigbare farvannet. Ikke desto mindre bør flere studenter og forskere ta seg en tur til den øya. Der finnes flere steder med grobunn for nye forskningsspørsmål.

Av Ragnhild Fjellro

Automatisk tenking

Daniel Kahneman
Tenke, fort og langsomt
Pax, 2012
493 sider
Rettl. pris: kr 349

Daniel Kahneman er ein 78 år gammal professor emeritus ved Princeton University, og han har utført psykologiske eksperiment heilt sidan 1960-talet. *Tenke, fort og langsomt* oppsummerer karrieren hans som psykologiforskar. Hovudfunnet er at mennesket er ganske uklokt og lite gjennomtenkt, og ganske lett lèt seg forvirra og manipulera.

Kahneman fekk Nobelprisen i økonomi i 2002 saman med Amos Tversky. Dei fekk prisen spesielt for forsking på økonomisk åtferd, der éi av mange nyttige innsikter er at folk legg større vekt på å unngå tap enn å få gevinst.

Boka handlar nettopp om slike rasjonelle vurderingar, som å løysa rekneoppgåver, gjera val mellom forvirrande moglegheiter og leggja strategiar for framtida. Alle desse handlingane kan gå føre seg i kalde laboratorierom, og det ber boka preg av. Det dreier seg ikkje om å spela eit musikkinstrument eller vandra i skogen, men om å sitja og anstrengja seg så pupillane utvidar seg og pulsen aukar.

Kahneman introduserer to måtar å tenkja på. System 1 er den intuitive tenkinga som raskt ser samanhengar og kjem med løysingsforslag (heuristikkar), men som er prega av forenklingar, misforståingar og feilvurderingar. System 1 lèt seg lett påverka av konkrete perseptuelle forhold i omgjevnadane. System 2 er den fortolkande tenkinga som opererer logisk og rasjonelt, som langsamt kjem med korrekte svar på problemet og strategiar for framtidig tenking, og som heller ikkje lèt seg manipulera så lett.

Gjennom boka utviklar Kahneman skilnaden mellom system 1 og 2. Han peikar ut eit parallelt forhold mellom det opplevande og det hugsande sjølvet, og skil mellom dei to personlegdomstypane 'humans' og 'econs', der dei fyrstnemnde mest lèt seg styra av

system 1 og 'econs' av system 2.

Boka er vanskeleg å lesa. Kahneman etablerer ei rekkje nye omgrep, som til dømes 'kognitiv lettheit' og 'tilgjengelighetsskjevheit'. Eg må stadig bla tilbake og sjekka kva orda betyr – eller lesa vidare med ei kjensle av ikkje heilt å ha fått med meg poenget.

Lesaren får dessutan stadig beskjed om å utføra dei oppgåvene som deltakarar i eksperiment tidlegare har gjort, og kan såleis samanlikna seg med det statistiske gjennomsnittet. Dette er for så vidt pedagogisk, men samtidig ei sterk utfordring for system 2. Det er slitsamt å ta ein intelligenstest på 400 sider.

Eit gjennomgåande poeng hjå Kahneman er at menneskeleg tenking er lett å manipulera for folk som veit korleis hjernen fungerer. Her er det ei klar kopling til 'nudge-teori', som til dømes har vorte brukt av den britiske staten for å få folk til å verta meir sannferdige når dei fyller ut sjølvmeldinga – dersom ein bruker dei rette fargane og orda i skjemaet, vert folk ærlegare.

Det er problematisk at mennesket vert framstilt som eit superkomplekst maskineri av mekanismar, intuisjonar, prosedyrar etc. som gjer at åtferda vår (i teorien) er manipulerbar og føreseieleg. Me tenkjer ikkje fritt, me reagerer systematisk. Og Kahneman skriv: «Du må simpelthen akseptere at hovedkonklusjonene i disse studiene er sanne.» Dette er det mest stressande poenget i boka, særleg fordi han kanskje har rett.

Av Lars Nyre

Systematisk om ledelse

Tor Busch
Verdibasert ledelse i offentlige profesjoner
Fagbokforlaget, 2012
186 sider
Veil. pris: kr 349

I høst har vi kunnet lese at staten vokser, og at det blir flere offentlig ansatte. Vi har også hatt en 22. juli-kommisjon som har påpekt ukultur i offentlige etater. Således kan timingen sies å være god for sosialøkonom Tor Buschs nye bok. Nå skal vi gå fra vektlegging av styring og kontroll til verdier. Dette vil gi grunnlag for et kreativt og endringsvillig arbeidsmiljø, der diskusjon og refleksjon er viktige ingredienser. Arbeidsplassen kan gjerne ha vært igjennom en krise. Ledelsen skal være prosessorientert, på den måten ivaretas også det faktum at det innenfor mange virksomheter finnes verdikonflikter. Det er en forutsetning at enhver leder har høye etiske standarder. Det burde med andre ord være givende å arbeide i staten!

Forfatteren snakker fint om de offentlig ansatte. De er gjerne selvstendige, opptatt av kvalitet og kjenner seg forpliktet til å gjøre en god jobb. De er mennesker som i stor grad kan lede seg selv, og selvledelse blir et viktig element i den verdibaserte ledelsesformen som Busch bygger opp. Det er riktig å si «bygger opp». Boka starter med en redegjørelse omkring hva som særpreger en profesjon. Redegjørelsen er enkel, effektiv og systematisk. Så følger andre redegjørelser – om verdier, om verdier i offentlig sektor og om profesjonsverdier. Etter det introduseres vi for ledelsesteorier. Så er det tid for verdiforankring av ledelse, og enda er det et par byggesteiner igjen. Ja, hele tiden blir vi introdusert for nye ledd og punkter, og mange av disse deles så opp i sine ulike bestanddeler. Det holder for eksempel ikke å si at tillit er en viktig faktor, så lenge det finnes et skille mellom følelsesmessig og kognitivt basert tillit. Alt skal med i systematikkens navn.

Det er solide saker vi blir presentert for. Alle definisjonene og redegjørelsene har referanse til forskning. Buschs innsats er vel at han har ryddet opp her, og nettopp systematisert. Det er lite drøfting å finne. Han er akademikeren som står utenfor og ser inn, i en antatt nøytral posisjon. Herfra ses også mennesket, og det fremstilles derfor til tider som et objekt. På bakgrunn av alt dette kan boka umulig være skrevet for å skape motivasjon eller vidløftige tanker. Den er vel snarere ment som en pensumbok innenfor ledelsesfagene, eller – slik jeg ser den for meg – som en håndbok i verdibasert ledelse. Boka fungerer kanskje ikke som et oppslagsverk, men den gir korte smakebiter på en hel rekke temaer og scenarioer som den enkelte leser så eventuelt kan undersøke videre. Mot slutten av boka pipler det likevel frem litt engasjement. Det er når forfatteren kommer med sine argumenter for den verdibaserte ledelse og viser hvordan den bør henge sammen med selvledelse, teamledelse og transformasjonsledelse. Her viser han frem en tro på de gode, effektive og skapende arbeidsplassene. Da tenker jeg at jeg nok godt kan stille mine reaksjoner på det objektiverende og hangen til systematikk litt i bero, gi engasjementet en sjanse – og la meg lede.

Av Aasne Jordheim

Nye bøker av forskere

Rikke Gürgens Gjærum og Bjørn Rasmussen (red.)
Forestilling, framføring, forskning. Metodologi i anvendt teaterforskning
Akademika forlag, 2012
273 sider
Veil. pris: kr 320

Hvilke metoder brukes for å forske på teater? Dette er det publisert lite om i Norden. Boken presenterer flere forskeres «forskningsreiser» i et komplekst fagfelt, og den forsøker å rydde opp i metodologiske valg og retninger. Gürgens Gjærum er førsteamanuensis ved institutt for helse- og sosialfag, Høgskolen i Harstad. Rasmussen er professor ved Institutt for kunst- og medievitenskap, NTNU.

Jon Petter Rui
Hvitvasking: fenomenet, regelverket, nye strategier
Universitetsforlaget, 2012
544 sider
Veil. pris: kr 699

Boken tar for seg fire hovedtemaer. 1: en undersøkelse av selve fenomenet hvitvasking. 2: analyse og vurdering av reglene som kriminaliserer hvitvasking. 3: analyse og vurdering av hvitvaskingslovens regler. 4: drøfting av mulige nye rettslige strategier i kampen mot hvitvasking. Forfatteren er førsteamanuensis/postdoktor ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Tromsø.

Gunnstein Akselberg
Frå Bontelabo til Ånuglo. Stadnamn i Hordaland
Samlaget, 2012
256 sider
Rettl. pris: kr 299

Dette er ei folkeopplysande bok om stadnamn i Hordaland – frå ættestader og gardsnamn til fjelltoppar og kommunar. Forfattaren tek for seg tydinga, opphavet og historikken til namn som Bulken ved Voss, Veig i Hardanger og Skoltegrunnskaien i Bergen. Akselberg er professor i nordisk språk ved Universitetet i Bergen, og har arbeidd særleg med sosiolingvistikk, dialektologi og namnegransking.

Torill F. Danbolt og Grethe Nordhelle (red.)
Åndelighet – mening og tro. Utfordringer i profesjonell praksis
Gyldendal Akademisk, 2012
244 sider
Veil. pris: kr 349

Livssyn har tradisjonelt blitt sett på som et privat anliggende i de helse- og sosialfaglige profesjonene. Det åndelige perspektivet er imidlertid viktig for mange pasienter, og boka bidrar til å sette det på den faglige dagsordenen. Nordhelle er faglig ansvarlig for den tverrfaglige utdanningen i konflikthåndtering og mekling ved Diakonhjemmet Høgskole, Danbolt er høgskolelektor i sosialt arbeid samme sted.

Fag og feller

Er det noe annet enn selvregulering som hindrer fagfellevurderte tidsskrifter i å bli gutteklubber for eliteuniversitetene? Professor og dekan Stephen Mumford etterlyser mer innsyn i og bedre kvalitetssikring av vitenskapelig publisering.

VITENSKAPELIG PUBLISERING:

For en stund siden ble jeg spurt av et fremstående tidsskrift om å bedømme en artikkel innen et fagfelt jeg hadde lite kunnskap om. Jeg påpekte dette umiddelbart, men fikk raskt svar fra redaksjonssekretæren om at det ikke gjorde noe – min vurdering ville uansett være verdifull. Det gjorde meg urolig. Dette tidsskriftet hadde i løpet av min karriere avvist hvert eneste av mine innsendte bidrag, som nå nærmet seg dusinet. Deres holdning så ut til å være at selv om de gjennomgående vurderte meg som uverdig for publisering i tidsskriftet, var jeg verdig til å bedømme hva som var godt nok for dem å publisere – selv utenfor mitt eget fagfelt. Hvis jeg virkelig visste hva de var ute etter, ville jeg uten tvil ha produsert det selv innen da. Jeg avviste oppdraget.

Alle akademikere vil fra tid til annen klø seg i hodet over systemet for fagfellevurdering. Denne saken ga meg en ny bekymring. Hvis dette tidsskriftet gladelig ville bruke en fagreferent som var ukvalifisert i minst to henseender, hvem var det da som hadde bedømt og avvist alle mine innsendte bidrag de siste årene? Det fikk meg til å innse at manglene ved fagfellesystemet påvirker oss direkte, at lunefulle fagreferenter kan skape eller ødelegge karrierer, og at vitenskapelig publisering burde kontrolleres bedre – kanskje til og med gjennom offentlige retningslinjer.

Min erfaring handler om utnevnelsen av den ukvalifiserte fagreferent. Eksperter innenfor et felt er vanligvis opptatt og utilgjengelige når det gjelder å gjøre fagfellevurderinger. Redaktørene ser seg derfor ofte nødt til å ta i bruk ekspertise på et lavere nivå. Spesielt tidlig i karrieren kan forskere bli fristet til å ta oppdrag utenfor sin umiddelbare kompetanse hvis bedømming for et tidsskrift ser bra ut på CV-en. Men før vi takker ja til et slikt oppdrag, vil jeg gjerne at vi alle tenker over hvem som kommer til å bedømme våre egne artikler.

Årsakene til at fagfellevurderte tidsskrifter tillater ukvalifiserte fagreferenter, er uten tvil sammensatte, men spesielt bekymringsverdig er det at fagreferentene i stor grad ikke må stå til ansvar for jobben de gjør. De fleste fagfellevurderinger gjøres sannsynligvis på én eller to timer, og all den tid redaktørene alltid har for liten plass, ser det ut til å være få sanksjoner mot en slurvete, negativ vurdering. Ingenting er så irriterende som å jobbe med en artikkel over lengre tid – noen ganger over flere år – for så å bli fortalt av noen som har sett på den en time, at den ikke er gjennomtenkt nok. Man kan bli møtt med alle slags feilaktige motargumenter fra bedømmeren, uten at man som forfatter har noen mulighet til å svare. Fagfeller vet at de nærmest aldri må forklare eller forsvare sin kritikk, så de står fritt til å gjøre hva de vil med andres arbeid. Og det stilles selvsagt ingen krav til formell opplæring i det å gjøre en fagfellevurdering.

Det er en stor intellektuell svakhet med fagfellesystemet. Det er iboende konservativt. Sett at en redaktør lykkes i å skaffe den perfekte fagfelle, fremstående på feltet, som arbeider med det samme fagområdet. En slik fagfelle kan godt ha egeninteresse av å beskytte en bestemt oppfatning eller et bestemt teorisyn. Paradigmeskiftende arbeid vil sannsynligvis ikke tas positivt imot av dem som støtter et eksisterende paradigme. Innenfor mitt eget felt opererer mange artikkelforfattere innenfor et sett av delte antakelser, og bidrar kun med små tillegg eller fotnoter. Disse artiklene utgjør temmelig kjedelig lesning.

> «Redaktørene ser seg derfor ofte nødt til å ta i bruk ekspertise på et lavere nivå.»

En variant av denne formen for forskningspublisering som opprettholder paradigmer, vil jeg kalle «kartellet». Dette er en teoretisk mulighet, men jeg har ved enkelte anledninger hatt mistanke om at det skjer i virkeligheten. Hvis et forskningsfelt er relativt lite eller nytt, med kun et begrenset antall eksperter, er muligheten til stede for at de bedømmer og anbefaler publisering av hverandres artikler og på den måten øker omdømmet til feltet og hverandre. Skjerpede tilfeller – dette er igjen kun teoretisk – kan være redaksjonsrådskarteller, der et tidsskrift utgir et uforholdsmessig høyt antall artikler av medlemmer fra sitt eget redaksjonsråd. Det kan også oppstå et kartell blant redaktørene selv, der de publiserer hverandres arbeid som en gjensidig tjeneste.

Jeg må umiddelbart legge til at vi selvsagt ikke kan anta at det har skjedd en forsømmelse bare fordi et tidsskrift publiserer arbeid av et medlem av redaksjonsrådet eller en annen redaktør. Forskere oppnår en slik posisjon hovedsakelig fordi de er utmerkede vitenskapsfolk, som naturligvis ikke bør være utestengt fra publisering på grunn av sin stilling. Hva vi mangler, er innsyn og en offentlig ansvarliggjøring som kan forsikre oss om at feil ikke oppstår. Offentlig forskningsfinansiering fordeles blant annet ut ifra antall publiseringer, likevel skjer det lite kvalitetssikring. Utnevnelse av redaktører og redaksjonsråd avgjøres som regel av forskningsmiljøene og utgiverne. Men vi har rett til å spørre hvorvidt de er representative for

kjønn, alder, etnisk eller sosial bakgrunn og så videre. Er det noe annet enn selvregulering som hindrer dem i å bli toppuniversitetenes gutteklubber?

Og hvis offentlig finansiering virkelig skal avgjøres av tidsskriftenes valg, la oss få innsyn i dem. La oss ved hver publisert artikkel få se dato for innsendelse, dato for godkjenning og navnene på fagreferentene. La forfatterne i forkant få vite hva som er gjennomsnittlig vurderingstid. Når vi blir bedt om å revidere og sende inn artikkelen på nytt, la oss få vite om den går tilbake til de samme fagreferentene eller til andre.

Et tidsskriftsystem fører til en treghet i offentliggjøringen av vår intellektuelle produksjon. Det rettferdiggjøres med de antatte fordelene ved fagfellevurdering. Men hvis vi som et akademisk fellesskap virkelig ønsker dette systemet, må vi forsøke å rette opp de åpenbare manglene i sterkere grad enn vi gjør i dag.

PROFESSOR STEPHEN MUMFORD,
dekan ved University of Nottingham og professor II ved Universitetet for miljø- og biovitenskap

Innlegget ble først publisert i Times Higher Education, 13. September 2012. Oversatt fra engelsk av Aksel Kjær Vidnes.

GJESTESKRIBENTEN

En nøkkelvitenskap

Romanen som jeg tenker på, ble en internasjonal bestselger fra første stund. Oversettelsene til engelsk, fransk, tysk, nederlandsk og dansk utkom umiddelbart – og snart i flere opplag. Deretter fulgte utgaver på svensk, russisk og ungarsk. De nyeste utgavene er på italiensk (1994), fransk (2001) og engelsk (2004). I høst kommer en ny dansk oversettelse. På norsk utkom romanen første gang i 1978. Hvilken roman var det?

Det var en litteraturforsker ved Universitetet i Oslo, Kjell Heggelund, som oversatte romanen i 1978, men det fantes en oversettelse fra før her i landet. Manuskriptet finnes i Nasjonalbiblioteket. Det er på dansk og ble aldri utgitt. I 1742 utkom en annen dansk oversettelse i København. Denne oversetteren var også norsk. Han het Hans Hagerup og kunne lett lese originalteksten, for han hadde gått på Bergen Katedralskole.

GUNNAR SIVERTSEN
forsker ved NIFU

Der hadde romanforfatteren selv lært latin førti år tidligere. Den samfunnssatiriske romanen *Nicolai Klimii iter subterraneum* (1741) ble en internasjonal bestselger fordi Ludvig Holberg skrev den på datidens internasjonale språk.

Latin bandt ikke bare bokverdenen, men også forskningen, sammen. Slik hadde det vært i århundrer. Carolus Linnaeus publiserte selvfølgelig *Systema Naturae* (1735–58) på latin. Engelsk har en kortere historie som vitenskapsspråk enn latin har.

Oversettelsene av Holbergs roman viser likevel at latin var i ferd med å miste festet. Folkespråkene var blitt litterære språk. Gradvis ble de også akademiske språk. Lenge var forskerne likevel latinkyndige, men etter at studentopprøret i Norge førte til at latin ble avskaffet til forberedende for førti år siden, er det få norske forskere som kan språket. Dessuten er det slik at «humanioras krise» kommer hver gang studentene forsvinner, og forsvinner hver gang de kommer tilbake. Underveis er det lett å miste en humanistisk nøkkelvitenskap.

«Komedier som krever klassisk kunnskap, spilles ikke lenger.»

At folk flest ikke forstår latin, må vi leve med. Publikum ler ikke lenger når Per Degn plundrer med latinske bøyningsmønstre. Derfor retter Nationaltheatret på Holberg: «Domus betyr kjøpmann, og bøyes som Rema – Rema, Rimi, Prix.» Komedier som krever klassisk kunnskap, spilles ikke lenger. Slik går vi glipp av underfundighetene i Holbergs *Ulysses von Ithacia* (1725), en komedie med parodisk handling fra trojanerkrigen: «Skam faae den der først fandt paa Kriig. Det er jo u-riimeligt, at Folck skal gaae hen og myrde dem, som man icke kiender.»

Men all gammel litteratur forutsetter annen gammel litteratur. På Holbergs tid og tidligere hadde både diktere og akademikere stabler av bøker foran seg på bordet når de skrev. *Niels Klims underjordiske reise* er full av åpne og skjulte sitater. På samme måte er gamle akademiske bøker innskrevet i nyere akademiske bøker. For eksempel kan vi spore de akademiske forutsetningene for Norges snart to hundre år gamle grunnlov hvis vi legger gamle rettsfilosofiske og statsvitenskapelige bøker foran oss på bordet. Fra omkring 1716 og bakover er de fleste av dem på latin.

Dette får vi faktisk nå: et bord fullt av gamle bøker som ble skrevet på bord med stabler av andre gamle bøker. Vi får det på Internett. Der kan vi for eksempel lese den engelske førsteutgaven fra 1742 av *A Journey to the World Under-Ground* (men ikke den nyeste fra 2004, som er rettighetsbelagt). Tilfanget av gamle og frie elektroniske bøker er nå så stort at *googling* er tatt i bruk som et filologisk verktøy for å finne tekstlikhet. Man kan søke på tvers etter bøker som bygger på hverandre. Men for å få det til, trenger vi en nøkkelvitenskap. Noen blant oss må kunne latin.

Gjesteskribentene skriver sant og subjektivt om akademia. De faste gjestene er Bjørn Sverre Hol Haugen, Norunn Askeland, Gunnar Sivertsen og Ragnhild Hutchison.

FORSKER FORBUNDET

Har du forsikret eiendelene i hjemmet ditt?

– Benytt deg av Forskerforbundets gode medlemspris og vilkår.

Pris per år

Prisen på forsikringen er avhengig av ditt bosted, og du kan velge mellom to alternative forsikringssummer.

	Dekning 2 mill	Dekning 1 mill
Sone 1: Oslo	Kr 1 408	Kr 1 148
Sone 2: Tromsø, Trondheim, Bergen, Stavanger, Kristiansand, Drammen, Asker, Bærum, Oppegård, Nesodden, Ski, Skedsmo, Lørenskog og Nittedal.	Kr 933	Kr 755
Sone 3: Resten av landet.	Kr 781	Kr 625

Forsikringen leveres av Unison.

Kontakt oss i dag, vi hjelper deg å flytte forsikringen!

Les mer på **www.forskerforbundet.no/forsikring** eller ring oss på tlf. 21 02 34 30

Tegn forsikring NÅ **på 21 02 34 30** eller **forsikring@forskerforbundet.no**

Forskerforbundet valgte samme vei

LEDERVALGET: Vi fikk nylig vite at Kristian Mollestad velger å trekke seg som lederkandidat. Her følger noen refleksjoner rundt høstens valg.

I likhet med det andre ledervalget som skal gjennomføres i år, virker det som om det sitter langt inne å akseptere nye grupper som ledere. USA må nesten sies å ha kommet lenger, siden deres nåværende leder tross alt halvt representerer noe nytt.

Mollestads bakgrunn som teknisk-administrativt ansatt har en stund vært gjenstand for debatt med tanke på egnethet som leder for Forskerforbundet. Etter vår oppfatning burde denne bakgrunnen være en begrunnelse *for* å innstille Mollestad. Ikke minst ville et slikt valg vise at Forskerforbundet mener at alle medlemmene er like mye verdt, og at teknisk-administrativt ansatte har noe å tilføre organisasjonen.

Forskerforbundet er en fagforening som bør ivareta alle medlemmenes interesser. I en tid der mange med høyere utdanning jobber i administrative stillinger, i midlertidige forskerstillinger i UH-sektoren eller som forskere i instituttsektoren, hvor et høyt inntjeningskrav i et marked med skjeve konkurransevilkår preger hverdagen, kreves det en leder som er opptatt av langt mer enn å ivareta den frie forskningen. Forskerforbundets leder bør se, forstå og være opptatt av de utfordringene folk med høyere utdanning har i dagens samfunn. Som tidsbruksundersøkelsen viser, er det også for fast ansatte i UH-sektoren utfordringer knyttet til arbeidsvilkår. Rapporten påpeker at lange arbeidsdager med arbeidsinnsats ut over normalarbeidsdagen er et viktig premiss for å kunne lykkes. Slaget om karrieren står dermed også utenfor normalarbeidsdagen. Det er imidlertid ikke tilfeldig hvem som kan nedlegge en arbeidsinnsats ut over normalarbeidsdagen. Det skaper blant annet ulike forutsetninger for karriere for menn og kvinner.

Nye rammer for akademia krever med andre ord en annen vektlegging for Forskerforbundet. I tillegg til å være en interesseorganisasjon og en fagpolitisk aktør må det i økende grad kunne fungere som en fagforening i tradisjonell forstand. Det gjør at erfaring fra tillitsverv i større grad bør vektlegges i valg av leder. Som tillitsvalgte har vi den siste tiden måttet stille oss spørsmålet om Forskerforbundet i det hele tatt verdsetter den kompetansen deres tillitsvalgte erverver, og arbeidet de gjør i kraft av sine verv, når det ender i et valg med én kandidat, som ikke har slik erfaring.

I våre øyne ville Kristian Mollestad, med sin vektlegging av Forskerforbundet som fagforening, vært den klart beste kandidaten til ledervervet.

Til slutt mener vi at det også er tvingende nødvendig å stille noen spørsmål til selve valgsystemet slik det framstår i årets ledervalgprosess. Sentrale lokallag vektes så høyt at de sammen med noen få andre nærmest bestemmer utfallet. De kan dessuten bruke «partipisken» og trenger ikke nødvendigvis å rådføre seg med medlemmene. De begrunner nå sine valg med respekt for valgkomiteen. Hvordan de kan henvise til dette som demokrati, er for oss helt uforståelig. At det også henvises til at valgkomiteens innstilling var enstemmig, som forklaring på at deres valg måtte respekteres, er også besynderlig med tanke på at den innstilte lederkandidaten krevde dette som del av sitt kandidatur. Valgkomiteen var dermed nødt til å stemme enstemmig eller finne en annen kandidat. Dette systemet er velegnet til å legge lokk på uenighet, stilne diskusjoner og dermed hindre demokrati. Dessuten er det en velfungerende skanse mot fornying – en fornying vi mener Forskerforbundet sårt trenger for å tjene den sammensatte medlemsmassen forbundet representerer. Forskerforbundet kom til et veiskille og valgte å fortsette på samme vei.

Lokallaget ved UiO begrunner delvis også sin oppslutning om Aaslestad ved at UiO har hatt lederen av Forskerforbundet de siste seks årene. Et annet sentralt spørsmål for Forskerforbundet blir dermed hvorvidt det er kun mellom universitetene lederen skal rullere. Vi ønsker derfor å avslutte denne kronikken med et retorisk spørsmål: Ville lokallagene ved universitetene støttet en enstemmig innstilling fra valgkomiteen dersom det var en kandidat fra instituttsektoren? Ville de ha støttet innstillingen dersom det attpåtil var en kvinne, for eksempel en av de to undertegnede?

«Forskerforbundet kom til et veiskille og valgte å fortsette på samme vei.»

«Dette systemet er velegnet til å legge lokk over uenigheter, stilne diskusjoner og dermed hindre demokrati.»

Helene Egeland,
tillitsvalgt SINTEF Energi og
Ann Cecilie Bergene, tillitsvalgt
Arbeidsforskningsinstituttet

Helt ny Mito Twin Air Turbo Bensin

fra utrolige 189.900,-!

Alfa Romeo er lidenskap, glede og den ultimate biloppleveIsen. Nå kan du få en Alfa Romeo for bare 189.900,- Vi lanserer nå helt nye Mito med Twin Air Turbo Bensin. Motoren er en teknologisk nyvinning og kåret til Årets Motor i 2011. Den har ekstreme egenskaper i form av lyd, kraft, moment og turtall. Kort sagt en bil og motor med italienske sportsbil gener. Bilen er avgiftsvinner med lavt forbruk og svært lave CO2 utslipp. En rimeligere ny Alfa Romeo har du aldri kunne kjøpe tidligere!

MiTo fra 189.900,-

5 års Norgesgaranti!

DISTINCTIVE PACK
NÅ KUN 9.900,- SPAR 8.750,-

16" lettmetallfelg, skinnratt, kromlister, multifunksjonsdisplay, enderør i krom, oppvarmede spylerdyser, multifunksjonsratt, skiltholder, 5-seter konfigurasjon - VERDI 18.650,-

COMFORT PACK
NÅ KUN 9.900,- SPAR 20.900,-

Midtarmlene, automatisk klima, cruise control, korsryggsstøtte passasjer, radio og CD, ryggesensor, 12V uttak, Blue&ME, innfellbare speil, varmeseter - VERDI 30.800,-

www.alfaromeo.no

ALTA: RSA BIL og Caravan 93438888 ARENDAL: RSA BIL Arendal 37005100 ASKER/BÆRUM: Autovia 47910910 ASKER/BÆRUM: Berg Auto 67130727 BERGEN: Oddvar Bjelde & Co 55535520 BODØ: Bilsalg Nord 75566150 DRAMMEN: RSA BIL Drammen 32218800 FREDRIKSTAD: RSA BIL Fredrikstad 69392260 GJØVIK: Øyhus Motor 61133600 HARSTAD: Auto Nord 77000780 HAUGESUND: Magnus Hope 52707810 KONGSVINGER Glåmdal Bil 62810450 KRISTIANSAND: RSA BIL Kristiansand 38177040 KVINNHERAD: Kvinnherad Bil og Teknikk 53484650 MOSS: RSA BIL Moss 90789110 NARVIK: Bildilla 76977800 ORKANGER: Bjørnstad Bil 72466990 OSLO: RSA BIL Ensjø 23242040 OSLO: RSA BIL Skøyen 22542450 SANDNES: Rovik Auto 51605580 SANDNES: RSA BIL Forus 51964900 SARPSBORG: RSA BIL Sarpsborg 69136870 SKI: RSA BIL Ski 64878880 SKJETTEN: RSA BIL Romerike 64831200 SØN: Soon Bil & Båt 64959930 STEINKJER: Bragstad Bil 74162888 TROMSØ: Nilsen Bil 77608420 TRONDHEIM: Bilmax Trondheim 72882005 TØNSBERG: Tønsberg Auto 33349797 VIGELAND: Vigeland Bil 38256662 VIKERSUND: Hæhre Auto 32 780084 ÅLESUND: Ødegårds Bil 70173350 Veil priser lev. Drammen

Ærede representantskap

Petter Aaslestads presentasjonstale før ledervalget på Forskerforbundets representantskapsmøte 16.–17. oktober 2012.

Da Kristin Halvorsen hadde sitt første møte med sektoren som ny forskningsminister, sa hun noe sånt som at i den forsamlingen hun hadde foran seg, så var det ingen som hadde så få vekttall som henne, og at hun møtte forsamlingen med stor ydmykhet – men samtidig så mente hun å tilføre sektoren noe viktig, da hun innehadde verdifull kompetanse både som tidligere finansminister, stortingsrepresentant siden 1989 etc., og det er fristende et øyeblikk – uten enhver sammenligning for øvrig – å se seg selv i parallell til statsråden i dette mitt første møte med denne forsamling. De aller fleste her vet nok mer om praktisk fagforeningsarbeid enn det jeg gjør, men jeg har altså erfaringer som gjør at jeg ansees som egnet til å bli en god leder av Forskerforbundet. Og jeg har den fordel i forhold til statsråden – hvis vi nå holder på parallellen enda litt – at hun neppe i *sin* jobb får tid og mulighet til å skaffe seg *flere* studiepoeng. Mens jeg derimot får rikelig anledning til å utvide min kompetanse i ønsket retning: Siden jeg fikk henvendelsen om å stille til valg på forsommeren har jeg begynt å se verden stadig mer fra et forskerforbundsperspektiv – og jeg merker at verden endrer seg.

Mye av dette fikk jeg anledning til å presentere i siste nummer av Forskerforum, og valgkomiteens vurdering av meg er jo vedlagt sakspapirene, og blitt gjengitt nå muntlig, så jeg skal avstå fra for mange gjentagelser herfra.

For å begynne helt overordnet: En viktig del av jobben som leder i Forskerforbundet er å få frem heterogeniteten i det landskapet vi utgjør, og få beslutningstakere, og samfunnet for øvrig, begeistret og imponert over vår virksomhet – og på sikt derigjennom få forståelse for den betydning lønns- og arbeidsvilkår har for rekrutteringen til vår sektor, som det jo også heter i Forskerforbundets lønnsstrategi.

Som leder trenger man den kunnskapen som direkte møter med enkeltmedlemmer innebærer. Jeg ser veldig frem til å komme i kontakt med de ulike 266 lokallagene rundt om i hele landet. Som styreleder i NOKUT kjenner jeg jo faktisk til samtlige høyere utdanningsinstitusjoner og vet noe om hvor skoen trykker, på ulike steder ved de ulike institusjonene og jeg håper denne kontekstkunnskapen – i møtet med lokallagene – kan bidra til å knytte sammen vårt overordnede samfunns- og sektorperspektiv med erfaringene fra enkeltmedlemmene

Dette trigger også – jeg må få lov å si det – litteraturviteren i meg; den beste litteraturen er jo den hvor enkeltindividet fremstår som tydelig enkeltindivid og samtidig som bærer av det omkringliggende samfunnet. En journalist i et intervju med meg lagde en ingress hvor det ble sagt noe sånt som at jeg, som ekspert på fortellerteori, nå, med representantskapets tillit, er klar til å fronte den viktige fortellingen om kunnskapens betydning i samfunnet. Og jeg må innrømme at jeg likte den journalistiske tilnærmingen.

I min tid som dekan ved det humanistiske fakultetet ved NTNU var jeg imponert over den klokskap og profesjonalitet som lokallaget utviste, i de tilfeller der vi hadde konfliktsituasjoner mellom ledelse og enkeltansatte. Jeg vil være opptatt av hvordan lokallagene kan styrke sin rolle som pådriver i lønnsdannelsen og samtidig ivareta den viktige rollen som mediator mellom enkeltmedlemmer og institusjonsledelsen, og derigjennom bidra til å videreutvikle kunnskapssamfunnet.

Og apropos lokallag; jeg møtte her forleden – for første gang Gunnar Jordfald, lederen i Forskningsinstituttenes Fellesarena; han uttrykte glede over det gode samarbeid som nå er kommet i stand mellom hans organisasjon og Forskerforbundet. Og jeg ser viktigheten av at vi styrker den dialogen. Og neida – jeg har ikke glemt at det finnes utallige lokallag rundt om ved museer, biblioteker, helseforetak og rundt om på ulike nivåer i forvaltningen – og jeg ser frem til å få tak i hvordan de ser på sin virksomhet og sin plass i Forskerforbundet.

Jeg har studert den utsendte rapporten om rikets tilstand og forslag til arbeidsprogram og er ivrig etter nå å komme i gang. Jeg har i senere tid fått svært mange direkte henvendelser om forventninger til vårt videre arbeid. Mange er utålmodige og vil ha raske svar på komplekse spørsmål, men det er selvsagt vesentlig at prinsipielle uttalelser fra ledernivået er godt forankret i styret for øvrig. Jeg vil nok en gang understreke betydningen av at representantskapet setter sammen et styre som favner bredden i organisasjonen.

I orienteringen om arbeidet med den lønnspolitiske strategien, så merker jeg meg de ambisiøse målene om å lukke lønnsgapet til sammenlignbare stillinger i offentlig sektor og å redusere lønnsgapet til privat sektor. Dette er ikke gjort over natten! Som det sies om Jan Hongslo i valgkomiteens innstilling: Med solid fartstid i Forskerforbundet, så vet han at det kreves *lang* tid og *stor* tålmodighet før endring skjer. «Dette er viktig å skjønne for ikke å gi opp før kravene blir innfridd», sier han og det er en formulering jeg kan slutte meg til. Selv liker jeg godt å arbeide etter langsiktige strategier; at aksjonen skal vare helt til 2016, ser jeg både som betryggende, men også utfordrende. Virkemidlene i strategien for bedre lønn knyttes dels til det ordinære lønnspolitiske arbeidet gjennom tariffavtaler og lovverk – og dels gjennom mer ekstraordinære virkemidler hvor *Hjernekraftverk* er det kanskje viktigste. Den har, som vi har hørt, et langsiktig, ambisiøst samfunnspolitisk perspektiv, som jeg ser veldig frem til å videreutvikle. Her er jeg glad for den erfaringen jeg har både for eksempel med å bygge opp nasjonal strategi for humanistisk forskning, og i Forskningsrådet både å initiere og gjennomføre større prosjekter. Vi må *også* se om vår organisasjon er hensiktsmessig tilpasset en slik overordnet langsiktig satsning. På kort sikt må dessuten leder og generalsekretær følge nøye med på «Holden 3»-utvalgets arbeid, forstod jeg av avtroppende leders innlegg tidligere i dag.

Bjarne Hodne har lagt vekt på viktigheten av styrkede politiske nettverk og jeg gjør gjerne hans ord fra Forskerforum nr. 7 til mine: «En utbygd organisasjon som styrker sin rolle som politisk aktør, vil bedre Forskerforbundets gjennomføringsevne og derved muligheten til å nå de målene som representantskapet fastsetter.» Gjennomføringsevnen er med andre ord knyttet opp mot evnen til å fremstå som politisk aktør. Jeg har, gjennom ulike tillitsverv, opparbeidet et meget bredt kontaktnett i sektoren, nasjonalt og internasjonalt, og jeg har lang erfaring fra møter med administrativ og politisk ledelse i kunnskapsdepartementet og med forvaltningen ellers. I kommende år vil det blant annet være av betydning å få viktige tiltak inn i en regjeringsplattform – og dét på en slik måte at virkningen etterspores blant Forskerforbundets medlemmer.

En kjerneoppgave for Forskerforbundet er å fremme det enkelte medlemmets interesser som arbeidstaker. Det tror jeg vi alle føler som en slags ryggmargrefleks. Personlig har jeg alltid følt meg trygg på at Forskerforbundet har ivaretatt mine interesser på best mulig måte, og at det ville være hjelp å få om det skulle floke seg til for meg. Da mitt eget lokallag bad meg om å stille som lederkandidat, ble jeg nødt til å foreta en grundig gjennomtenkning. Det er et stort ansvar å påta seg og det innebærer en veldig omlegging av egen virksomhet. Og jeg har altså kommet frem til at jeg i de tre neste årene svært gjerne vil bruke min kompetanse og arbeidskraft i Forskerforbundets tjeneste. Og så er det da opp til den videre behandling i representantskapet. Takk for oppmerksomheten!

UNIVERSITETET FOR MILJØ- OG BIOVITENSKAP

Økonomistyring – Førsteamanuensis/ professor eller førstelektor/dosent

– STILLING NR. 2012/1693

Handelshøyskolen ved UMB, www.umb.no/hh, har ledig en fast vitenskapelig stilling (førsteamanuensis/ professor eller førstelektor/dosent) i økonomistyring.

Det er stor interesse fra studentene for økonomistyring, og vi søker etter en person som kan bidra til å videre-utvikle UMBs studietilbud og forskning innen fagområdet.

For mer informasjon se: www.umb.no/stillinger
Søknadsfrist: 25.11.2012

Jobbnorge.no

HØGSKOLEN I GJØVIK

Ved Høgskolen i Gjøvik, Senter for omsorgsforskning, Østlandet er det ledig:

3-ÅRIG ENGASJEMENT SOM

FORSKER

For mer informasjon se:
www.hig.no/ledige_stillinger

Søknadsfrist: 23. november 2012.

HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS

Doktorgradsprogram i utdanningsvitenskap for lærerutdanning

Vi oppfordrer dyktige talenter til å søke opptak på nytt doktorgradsprogram i utdanningsvitenskap for lærerutdanning

Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier har fått akkreditert et doktorgradsprogram i utdanningsvitenskap for lærerutdanning, med oppstart i januar 2013.

Doktorgradsprogrammet har en særegen utdanningsvitenskapelig profil ved at det kobler forskning i og på lærerutdanning med forskning i og på yrkesutøvelse i barnehage og skole i et nasjonalt og internasjonalt perspektiv.

Programmet kvalifiserer for forskning, undervisning, utviklingsarbeid og annen virksomhet hvor det stilles store krav til vitenskapelig innsikt om lærerutdanning, skole og barnehage, oppvekst og sosialisering.

Fullført doktorgrad gir førstestillingskompetanse som kvalifiserer for tilsetting i undervisnings- og forskerstillinger ved høgskoler og universiteter og tilsetting i forskerstilling ved forskningsinstitutter. Doktorgradskompetanse kvalifiserer også for ansettelse i forvaltningen som etterspør ansatte med utdanningsvitenskapelig forskningskompetanse knyttet til lærerutdanning, skole og barnehage. Yrkesfeltet etterspør i stigende grad utdanningsvitenskapelig forskningskompetanse.

Vi oppfordrer kvalifiserte interessenter til å søke opptak på programmet.

Se www.hioa.no/Phd-UtdVit for informasjon om doktorgradsprogrammet, vilkår for opptak og søknadsprosessen.

Søknadsfrist for opptak på doktorgradsprogrammet:
12.november 2012 og 2. mai 2013

Oppstart: Januar 2013

INFORMASJON FRA FORSKERFORBUNDET

For kontinuerlig oppdatering, besøk våre hjemmesider *www.forskerforbundet.no*

I

Astri Ottesen æresmedlem i Forskerforbundet

Hovedstyret har utnevnt Astri Ottesen til æresmedlem i Forskerforbundet. Utnevnelsen ble kunngjort på representantskapsmøtet 16.-17. oktober.

Astri Ottesen har vært aktiv i Forskerforbundet, både sentralt og ved Universitetet i Oslo, i store deler av sitt over 40-årige yrkesliv. Hun var medlem av Forskerforbundets hovedstyre i flere perioder på 1990- og 2000-tallet. Hun var også sentral i oppbyggingen av det aller første lokallagssekretariatet i Forskerforbundet fra 1999, og bidro med støtte til oppbygging av andre lokallagssekretariat i samme periode. Forskerforbundet gratulerer!

II

Petter Aaslestad ny leder i Forskerforbundet

På Forskerforbundets representantskapsmøte 16.–17. oktober ble professor Petter Aaslestad (NTNU) valgt til ny leder i Forskerforbundet for perioden 2013-2015. Representantskapet valgte også nye medlemmer og varamedlemmer til Forskerforbundets Hovedstyre.

I tillegg til leder Petter Aaslestad består Hovedstyret for perioden 2013–2015 av Liv Berit Augestad (NTNU), Stig Ove Hjelmevoll (UNN), Jan Hongslo (Folkehelseinstituttet), Toril Ivarsøy (UiB), Ove Kvammen (HiB) og Annelise Brox Larsen (UiT).

Varamedlemmer: 1. Tom Roar Eikebrokk (UiA), 2. Åge Hultgren (UiS), 3. Ågot Aakra (UMB).

Kurs og seminarer

Forskerforbundet arrangerer følgende kurs og seminarer for tillitsvalgte i november/desember 2012:

- 28.–29.11.12: Grunnopplæring trinn III for tillitsvalgte
- 03.–04.12.12: Kurs i opphavsrett
- 04.12.12: Seminar for postdoktorer
- 10.–12.12.12: Grunnopplæring trinn II for nye tillitsvalgte (stat)

Med forbehold om endringer. Program og påmeldingsinformasjon blir lagt ut på www.forskerforbundet.no/kurs.

Vedtak fra Representantskapet

Forskerforbundets Representantskap vedtok arbeidsprogram og budsjett for perioden 2013–2015, og foretok regulering av kontingentsatser og satser for refusjon til lokallagene i samme periode. Det ble også vedtatt endringer i Forskerforbundets vedtekter. Vedtakene fra Representantskapet vil bli offentliggjort på Forskerforbundets nettsider, www.forskerforbundet.no.

III

Regjeringen bryter løftet om å styrke forskningsinnsatsen

Forslag til statsbudsjett for 2013 innebærer ingen økning i forskningsbevilgningene. Regjeringen Stoltenberg II går inn i et valgår med manglende innfrielse av sin politiske plattform innenfor høyere utdanning og forskning.

– Forskerforbundet hadde forventet at regjeringen i stedet for sparelinjen hadde satset på kunnskap og innovasjon for å unngå at vi kommer i samme krisesituasjon, sier Bjarne Hodne, leder i Forskerforbundet.

IV

Høring om statsbudsjettet for 2013

Forskerforbundet beklager at regjeringen i sitt forslag til statsbudsjett mangler vilje og evne til å satse tilstrekkelig på forskning og høyere utdanning. Regjeringen har for tredje år på rad lagt frem et svakt budsjett når det gjelder å investere i hjernekraft.

Å ruste Norge for fremtiden krever kunnskap og konkurransekraft som grunnmur og i det lyset er forslaget til statsbudsjett for 2013 dårlig egnet, skriver Forskerforbundet i et notat til Stortinget. Forskerforbundet deltok på KUF-komiteens åpne høring om statsbudsjettet fredag 26. oktober. Les mer om statsbudsjettet på http://www.forskerforbundet.no/statsbudsjett.

V

Flere kvinner enn menn tar doktorgrad

For første gang er det registrert flere kvinner som har avlagt doktorgrad enn menn, viser tall fra nyhetsbladet Doktorgrader i tall, som gis ut av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU). Tallene for første halvår 2012 viser at det ble gjennomført 747 doktorgradsdisputaser ved norske universiteter og høyskoler. I alt disputerte 377 kvinner og 370 menn.

VI

Trontalen et varsel om nullvekst i forskningsinnsatsen

I regjeringens trontale 2. oktober fikk vi høre at «regjeringen fortsatt vil satse på utdanning og forskning». Det kan virke løfterikt, men de to siste årene har det vært nullvekst i forskningsbudsjettene. – En fortsettelse av regjeringens forskningsinnsats er derfor et varsel om nullvekst, sier Bjarne Hodne, leder i Forskerforbundet.

Norge var på sisteplass i Norden i 2010 målt i satsing på forskning per innbygger. En videreføring av den norske forskningsinnsatsen vil ikke føre til at vi tar innpå de andre nordiske landene. Norge er et høykostland og det medfører at lønninger og andre driftsmidler er svært kostbare.

VII

Hovedtariffavtalen i staten

Hovedtariffavtalen i staten for perioden 01.05.12–30.04.14 er tilgjengelig som nedlastbar pdf-fil på www.forskerforbundet.no/tariffavtaler. Hefte med trykt utgave av hovedtariffavtalen kan bestilles fra sekretariatet. Bruk skjema på nettsiden vår eller e-post post@forskerforbundet.no.

VIII

Nye brosjyrer fra Forskerforbundet

Forskerforbundet har laget tre nye rekrutteringsbrosjyrer beregnet på potensielle medlemmer i sykehussektoren, ved forskningsinstituttene og/eller i teknisk/administrative stillinger. Brosjyrene kan bestilles gratis fra sekretariatet. Bestillingsskjema og pdf-versjoner av brosjyrene finner du på www.forskerforbundet.no/materiell.

IX

OU-midler for 2013

Lokallag og foreninger i staten har fått invitasjon til å søke midler fra OU-fondet til tillitsvalgtopplæring i 2013. Søknadsfristen er 15. november. Hovedstyret vil behandle søknadene 13. desember, og sekretariatet vil informere søkerne om Hovedstyrets vedtak umiddelbart etter dette.

X

Nytt fra Hovedstyret

Forskerforbundets Hovedstyre har hatt en første drøfting av Forskerforbundets krav og prioriteringer til mellomoppgjøret i staten 2013. På Hovedstyrets møte 11. oktober ble også utkast til lønnspolitisk strategidokument drøftet, samt forslag til lobbystrategi i forbindelse med partienes programarbeid før stortingsvalget 2013.

Hovedstyret vedtok også kommentar til evalueringen av Norges forskningsråd, og fordelingen av statlige OU-midler for 2013 mellom sentrale og lokale kurs.

Følg oss på facebook!
facebook.com/forskerforbundet

facebook

Følg oss på twitter!
twitter.com/Forsker

twitter

Foran en ny periode

Av Sigrid Lem, generalsekretær i Forskerforbundet

Møtet i Representantskapet er gjennomført; perioden fra 2010 til 2012 er oppsummert, og beretning og regnskap er godkjent. De overordnede planene for de neste tre årene er også på plass. Arbeidsprogrammet ble vedtatt med justeringer i teksten uten at disse representerer en omlegging av Forskerforbundets politikk påbegynt arbeid kan videreføres, og planlagt arbeid kan iverksettes. Forslag til budsjett ble vedtatt, dermed disponerer det nye Hovedstyret de økonomiske ressursene som skal til for å gjennomføre arbeidsprogrammet.

Representantskapet var svært tydelig på at den viktigste oppgaven i neste periode er lønn, lønn, lønn. Dette går frem av arbeidsprogrammet hvor videreføring av Lønnspolitisk strategi (LPS) står helt sentralt. En rekke tiltak er vedtatt og iverksatt, mens andre er under planlegging. Representantskapets tilslutning til arbeidsprogrammet på dette punktet medfører at dette arbeidet kan fortsette som planlagt og med den nødvendige kontinuitet og langsiktighet som kreves for å lykkes.

Hovedstyret fikk også tilslutning til arbeidet med bedring av arbeidsvilkårene for alle medlemmer. Viktige oppgaver er reduksjon av midlertidigheten, styrking av forskningsvilkårene innenfor normalarbeidsdagen og styrking av kvaliteten i utdanningen. Dette gjelder ikke bare medlemmer ved universiteter og høyskoler, men også medlemmer i forskningsinstituttene, helseforetakene og ved museer, bibliotek, arkiv og i kulturminnevernet.

En forutsetning for å bedre lønns- og arbeidsvilkårene er at institusjonene har gode rammebetingelser. Det må samtidig være forståelse i samfunnet for den betydning kunnskap, kunnskapsutvikling og -formidling har for fremtidig verdiskaping. Forbundets arbeid med forsknings- og utdanningspolitikk er et viktig ledd i dette arbeidet og videreføres i arbeidsprogrammet.

En annen forutsetning for å bedre medlemmenes lønns- og arbeidsvilkår er å utvikle Forskerforbundet til en sterk organisasjon der medlemmene, lokallagene, fagpolitiske foreninger og Hovedstyret trekker i samme retning og arbeider for å nå de samme målene. Organisasjonsbygging vil derfor stå sentralt i kommende periode. Det må utvikles forståelse for mangfoldet i forbundet, for sektorenes og institusjonenes ulike oppgaver og særpreg og for medlemmenes rolle og oppgaver innen forskning og høyere utdanning.

Representantskapsmøtet er en enestående anledning til å treffe representanter for hele forbundet. Vi har mer enn 260 lokallag, og alle er innkalt til møtet. Dessverre kommer få av lokallagene, og spesielt gjelder dette de minste. Jeg forstår at et lite lokallag kan tro at en ikke vil ha noen innflytelse, men representantskapsmøtet er en viktig møteplass. Det er viktig å møte opp for å presentere egne utfordringer, danne nettverk, påvirke utformingen av arbeidsprogram, budsjett og valg og være med på å stake ut veien videre for Forskerforbundet. Selv om det er tre år til neste representantskapsmøte, vil jeg derfor oppfordre alle lokallag og fagpolitiske foreninger til å møte frem på representantskapsmøtet neste gang og delta i utviklingen av forbundet i den retning dere ønsker.

Avslutningsvis vil jeg ønske nyvalgt leder, Petter Aaslestad, og nyvalgt Hovedstyre til lykke med valget. Jeg ser frem til å arbeide sammen med dere i de neste tre årene.

Hjernekraftverk

Av Jan Hongslo, nestleder i Forskerforbundet

Vi er nå godt i gang med Forskerforbundets store kampanje Hjernekraftverk. For noen uker siden hadde vi en annonseringsrunde i flere store aviser og noen nettaviser.

Hovedideen med kampanjen er at det norske samfunnet nå trenger å løfte anseelsen til forskning og høyere utdanning, slik at sektoren kommer opp i politikkens førstedivisjon.

Kampanjens idé og retorikken den legger opp til, har i år vært i aktiv bruk i Forskerforbundets forskningspolitiske påvirkningsarbeid overfor media, politikere og våre alliansepartnere. Dette har, mener vi, ført til en tydelig økt medieoppmerksomhet. Forskerforbundet er blitt mer synlig og budskapene tydeligere. Det er også gledelig at retorikken nå i stor grad brukes av alle aktørene i forsknings- og utdanningsdebatten. Dette gjelder ikke minst i de nylig offentliggjorte partiprogrammene før stortingsvalget i 2013. Den økte politiske vektleggingen på forskning og høyere utdanning var tydelig også i trontaledebatten. Dette gir god grunn til optimisme. Statsbudsjettet den rødgrønne regjeringen la frem, var derimot en kalddusj.

Det er godt at kampanjen er langsiktig. Politiske partiprogramformuleringer er ikke nok. Først når våre budskap er godt forankret i oss selv og i opinionen, kan vi håpe på å få gjennomslag for politiske vedtak som forandrer våre økonomiske rammer, slik at merverdien vi bidrar med i samfunnet, kan økes.

Utfordringen i kampanjen nå er nok å utløse vårt eget engasjement. Orker vi å bidra til å spre det glade budskap – at forskning er viktig? For noen av oss kan det være nødvendig å løfte blikket fra våre daglige forskningsmessige detaljer for å få frem de store linjene og mulighetene. Det kan være nødvendig å bruke litt store ord, uten alle forbehold den vitenskapelige metodikken krever, og dempe de ubesvarte spørsmålene og den faglige selvkritikken litt. Kanskje kan vi også i mange sammenhenger være mer tolerante overfor dem som er flinkere enn oss i disse øvelsene. Vi som har vårt virke i sektoren, men ikke er direkte involvert i forskningen, må identifisere oss med budskapet ved å argumentere godt for hvordan vår innsats bidrar avgjørende for forskningen. Vi må tåle at Forskerforbundets retorikk i kampanjen må være enkel og spisset. Alle våre medlemmers oppgaver kan ikke eksplisitt nevnes hele tiden.

Helhjertet oppslutning om kampanjens budskap bør være enkelt for de fleste av våre medlemmer. Markeringer av våre forskjellige interne revir vil vi alltid ha med oss i vårt forbund, enten vi har våre røtter i instituttsektoren, i gamle eller nye universiteter, i høyskoler, museer, helseforetak eller annen virksomhet, men forskningsbasert kunnskap er vårt felles grunnlag.

Vi vet at forskning er viktig. For at de andre målgruppene for kampanjen skal stille seg bak påstanden, må vi fortelle om våre viktige samfunnsbidrag – til hverandre, til våre venner, til våre arbeidsgivere, til journalister, til byråkrater og til politikerne, både lokale og nasjonale. Sett av en lunsjpause for å få frem historiene og kreative veier for å spre budskapet. Moderne medier gir mange muligheter. Synliggjør kampanjen på arbeidsplassen med plakater og arrangementer. Husk positiv argumentasjon og humor. Lykke til!

Bekreftelsen

Av Bjarne Hodne, leder i Forskerforbundet

Høstens trontale i Stortinget gav signaler om et svakt budsjett for universitetene og høyskolene. Forskerforbundet hevdet i en pressemelding i den anledning at regjeringens uttalelse om fortsatt satsing på utdanning og forskning bare kan forstås som nullvekst sett på bakgrunn av de to siste års statsbudsjett. Da statsbudsjettet for 2013 ble lagt fram 8. oktober, kom bekreftelsen. Budsjettet innebærer en så svak økning i forskningsbevilgningene for neste år, når kontingenten til EU trekkes fra, at man med rette kan kalle dette et budsjett med nullvekst. Norske penger til EUs programmer er viktige. Forskningsmiljøene nedlegger et stort og for mange miljøers del vellykket arbeid med å hente prosjektmidler tilbake. Så kan man diskutere om denne utviklingen skal fortsette eller ikke, eller om man må akseptere at slik vil det være videre: Liten vekst i budsjettene til institusjonene må kompenseres med internasjonalt forskningssamarbeid.

Tar vi nå utgangspunkt i den situasjonen som foreligger, hvor regjeringen går for pengenes sving ut i Europa, må den samme regjeringen innse behovet for å legge forholdene til rette både for institusjonene og for institusjonenes ansatte, så mulighetene for å få del i de store beløpene som går til EU, blir best mulig. Arbeidsbetingelser i betydningen forskningstid, infrastruktur med teknisk utstyr, driftsmidler for nettverksbygging og utenlandsopphold og bedrete lønnsforhold er forutsetninger for å lykkes i den internasjonale kampen om forskningsmidlene. Det skulle ikke være nødvendig å henvise til hvordan eksempelvis Olympiatoppen arbeider med toppidrettsutøvere, for å få forståelse for at toppforskere må ha toppbetingelser for å lykkes ute i verden. Se til Sverige. Der går regjeringen nå inn med friske penger i milliardklassen for å styrke forskning og innovasjon.

Statsbudsjettet for 2013 var regjeringens siste sjanse til å innfri sine løfter i Soria Moria 2 før nytt stortingsvalg kommende høst. Budsjettet for neste år er langt på vei en bekreftelse på regjeringens manglende evne til å innfri sine egne løfter. Hvordan er det mulig å glemme løftene om styrking av grunnforskningen, redusering av midlertidigheten, høyere basisbevilgninger til universiteter og høyskoler og styrket forskerrekruttering – for å nevne noe? Det har så visst ikke manglet på påminnelser. Og Stoltenberg leder jo en flertallsregjering ...

Aktuelle presseklipp:

Stor motstand mot fusjon med HiF
Flertallet av de ansatte ved Universitetet i Tromsø vil ikke ha sammenslåing med Høyskolen i Finnmark. En spørreundersøkelse blant et utvalg ansatte ved Universitetet i Tromsø viser at kun en fjerdedel støtter en fusjon med Høgskolen i Finnmark.

– Med så stor motstand mot fusjonen blant de ansatte, bør den skrinlegges. Det mener Forskerforbundets hovedtillitsvalgte ved UiT, Ellen Karoline Dahl.

NRK Troms og Finnmark, 23. oktober

Må nedbemanne i jubileumsåret
Ansatte ved Munch-museet fortviler. I stedet for økte midler i jubileumsåret, foreslås kutt på fem millioner kroner.

– Nedbemanning vil få store konsekvenser for museet. Vi har i dag flere ubesatte stillinger. I museets konsekvensanalyse av budsjettet for 2013 ligger det an til at disse ikke vil bli besatt. Det åpnes også for ytterligere nedbemanning. Dette er en alvorlig situasjon for deler av museets stab, som allerede er under stort press. Dette gjelder konservering, utstillingsproduksjon, formidling og øvrig drift, sier Lars Toft-Eriksen, som er tillitsvalgt på Munch-museet fra Forskerforbundet.

Dagsavisen, 20. oktober

Fakta om Forskerforbundet

FORSKER FORBUNDET

Forskerforbundet er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning, museer og kulturminnevern.

Forskerforbundet har over 18 000 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.

- Forskerforbundet arbeider for å styrke norsk forskning og høyere utdanning, til beste for samfunnet og for deg som medlem.
- Forskerforbundet forhandler lønn for deg, både lokalt på arbeidsstedet og sentralt.
- Du får bistand i spørsmål om dine lønns- og arbeidsvilkår.
- Forskerforbundet arrangerer kurs, konferanser og seminarer for medlemmer og tillitsvalgte.

Forskerforbundets hovedstyre 2010–2012

Bjarne Hodne, Universitetet i Oslo (leder)
Jan Hongslo, Folkehelseinstituttet (nestleder)
Kristin Dæhli, NTNU
Marit Eriksen, Høgskolen i Østfold
Randi Halveg Iversby, Universitetet i Oslo
Ove Kvammen, Høgskolen i Bergen
Kåre-Olav Stensløkken, Universitetet i Oslo
Tom Roar Eikebrokk, Universitetet i Agder (1. vara)
Annelise Brox Larsen, Universitetet i Tromsø (2. vara)
Stig Ove Hjelmevoll, Universitetssykehuset i Nord-Norge HF (3. vara)

Sekretariatet:

Generalsekretær Sigrid Lem
Arkivleder Kristine K. Brox
Kommunikasjonsleder Arvid Ellingsen
Informasjonsleder Unn Rognmo
Spesialrådgiver Birgitte Olafsen
Avdelingssjef Bjørn T. Berg
Rådgiver Jon W. Iddeng
Forhandlingssjef Frank O. Anthun
Seksjonsleder Eirik Rikardsen
Rådgiver Kjetil Mørk
Rådgiver Tanya Nymo
Seksjonsleder/advokat Ann Turid Opstad
Advokat Haakon Utne Kierulf
Advokat Mariann Helen Olsen
Advokatfullmektig Hildur N. Nilssen
Organisasjonssjef Joar Flynn Jensen
Seksjonsleder Elisabeth Tindeland
Organisasjonskonsulent Natasa Duric
Organisasjonsskonsulent Renate Storli (vikar)
Førstesekretær Gerd Sandvik
Seksjonsleder/kontorsjef Aina Nilsen
Økonomikonsulent Siri Johannessen
Regnskapskonsulent Bjørn Jensen
Regnskapssekretær Anny Opsvik (vikar)
Organisasjonssekretær Turid Cordtsen
Førstesekretær Linda Pettersson (permisjon)
Førstesekretær Elisabeth Johansen (vikar)
Førstesekretær Inger Marie Højfeldt
Sekretær Hans Askildsen
Sekretær Seija Hjelteig
Sekretær Tore Sandnes
Sekretær Ane Rinnaas (vikar)

Forskerforum
TIDSSKRIFT FOR FORSKERFORBUNDET

Returadresse:
Forskerforbundet
Postboks 1025 Sentrum
0104 Oslo

B ØKONOMI ÉCONOMIQUE
DISTRIBUERT AV POSTEN NORGE
posten
NORGE P.P. PORTO BETALT

Forskerforum

Nyheter | Reportasje | Kritikk og debatt | Arkiv

Les Forskerforum på nettet

- daglige oppdateringer fra forskning og høyere utdanning
- stillingsannonser
- pdf av papirutgaven
- pdf-en kan også leses på nettbrett

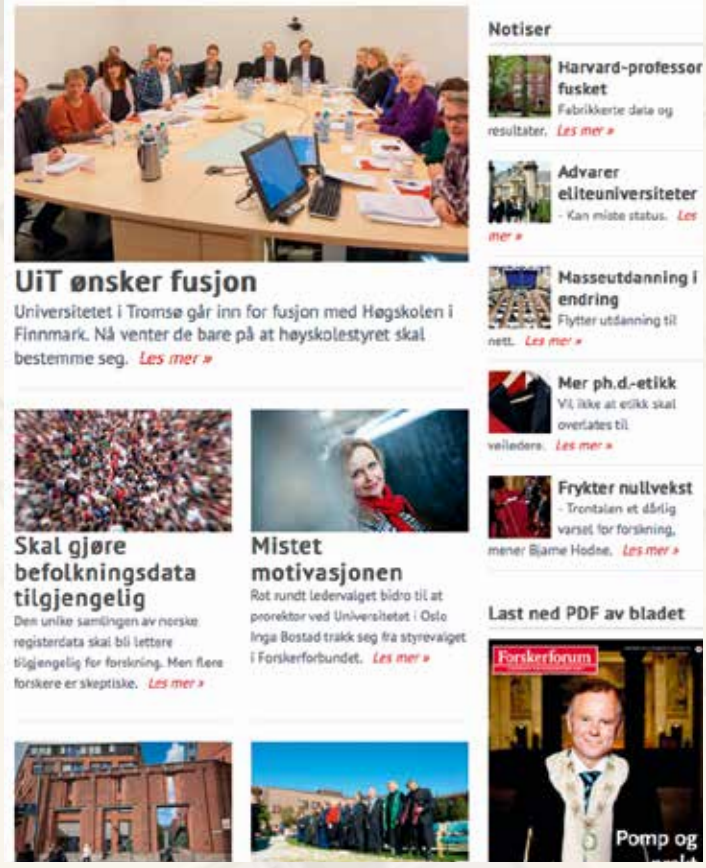

Velkommen til www.forskerforum.no